

TEM muistiokooste, rakennepoliittisen ohjelman raportointi 15.11.2013

Muistiokoosteessa toimenpiteet 1.10, 1.12a4, 1.13, 1.16, 1.25, 2.1a, 2.1c, 2.4, 2.5, 2.8, 2.9, 3.8.

Lisäksi erillismuistiot toimenpiteistä 1.2 ja 2.6

1.10* Vuorotteluvapaajärjestelmän uudistaminen

LÄHTÖKOHDAT

Vuorotteluvapaan edellytykset pääpiirteissään

Vuorotteluvapaalain tarkoituksena on edistää lyhytkestoisen työstä poissaolon avulla työntekijän työssä jaksamista ja parantaa samalla työttömänä työnhakijana olevan henkilön työllistymisedellytyksiä määräaikaisen työkokemuksen avulla.

Vuorotteluvapaa on 90–359 kalenteripäivää kestävä vapaajakso. Työ- tai virkasuhde on vuorotteluvapaan ajan lepotilassa. Vuorotteluvapaa perustuu vapaaehtoisuuteen siten, että työnantaja ja työntekijä sopivat vapaan yksityiskohdista kirjallisella vuorottelusopimuksella.

Vuorotteluvapaa voidaan sopia pidettäväksi yhdenjaksoisesti, mutta myös kahdessa tai useammassa jaksossa. Kunkin jakson vähimmäiskesto on 90 kalenteripäivää. Vuorotteluvapaan pidentämisestä on sovittava kaksi kuukautta ennen sovitun vuorotteluvapaan päättymistä. Vuorotteluvapaa on pidettävä kokonaisuudessaan kahden vuoden kuluessa sen aloittamisesta eikä vapaan yhteenlaskettu kesto saa ylittää 359 kalenteripäivää.

Vuorotteluvapaalle voi jäädä kokoaikainen työntekijä ja työntekijä, jonka työaika on yli 75 prosenttia alan kokoaikaisen työntekijän työajasta. Päätoiminen yrittäjä ei voi jäädä vuorotteluvapaalle. Työntekijän on myös tullut olla saman työnantajan palveluksessa yhdenjaksoisesti 13 kuukautta ennen vuorotteluvapaan alkamista kuitenkin siten, että 13 kuukauden aikaan voi sisältyä enintään 30 kalenteripäivää palkatonta vapaata. Lisäksi edellytetään, että työntekijällä on työeläkelakien mukaista työhistoriaa vähintään 10 vuotta. Neljännes työhistoriasta voi olla ns. työntekoon rinnastettavaa aikaa, kuten äitiys-, isyys- tai vanhempainrahakautta.

Uuden vuorotteluvapaan edellytyksenä on viiden vuoden työhistorian täyttyminen edellisen vuorotteluvapaan päättymisen jälkeen.

Työnantaja sitoutuu vuorottelusopimuksella palkkaamaan vuorottelusijaiseksi työ- ja elinkeinotoimistossa työttömänä työnhakijana olevan henkilön. Sijaista ei tarvitse palkata samoihin tehtäviin kuin joita vuorottelija on tehnyt. Sijaiseksi on palkattava ensisijaisesti alle 25-vuotias työtön tai henkilö, joka on ollut yhtäjaksoisesti työttömänä työnhakijana 12 kuukautta taikka korkeakoulu- tai ammattitutkinnon äskettäin suorittanut työtön, jos henkilön ammattitaito voidaan arvioida riittäväksi haettavaan tehtävään. Arvion tekevät työnantaja ja työvoimaviranomainen yhdessä. Toissijaisesti on palkattava sellainen työtön

työnhakija, jonka työnsaannin tarve on suurin ja jonka työllistymisedellytysten arvioidaan parantuvan sijaisuuden avulla.

Työntekijällä on oikeus saada vuorotteluvapaan ajalta vuorottelukorvausta, jos korvauksen saamisen edellytykset täyttyvät. Vuorottelukorvauksen suuruus on 70 prosenttia siitä työttömyyspäivärahasta, jonka työntekijä saisi työttömäksi jäädessään. Jos työntekijällä on työhistoriaa vähintään 25 vuotta, vuorottelukorvaus on 80 prosenttia työttömyyspäivärahasta.

Vuorotteluvapaan päätyttyä työntekijällä on oikeus palata aikaisempaan työhönsä tai jos tämä ei ole mahdollista, työnantajan on tarjottava vuorotteluvapaalta palaavalle aikaisempaa työtä vastaavaa työ sopimuksen mukaista taikka muuta sopimuksen mukaista työtä. Vuorottelijalla ei ole erityistä irtisanomissuojaa, vaan vuorotteluvapaalla oleva voidaan irtisanoa, jos laissa säädetyt irtisanomisperusteet täyttyvät.

Vuorotteluvapaa	
- vähimmäiskesto (pv)	90
- enimmäiskesto (pv)	359
- jakson vähimmäiskesto (pv)	90
Vuorottelijat	
- työssäoloedellytys (kk)	13
- palkattomia poissaolopäiviä enintään (per 13 kk)	30
- työhistoriaedellytys (v)	10
- työssäolon veroinen aika (per työhistoria)	1/4
- työhistoria ennen uutta vuorotteluvapaata (v)	5
Vuorottelukorvaus	
- 10 vuoden työhistoria (% työttömyyspäivärahasta)	70
- yli 25 vuoden työhistoria (% työttömyyspäivärahasta)	80

Vuorottelukorvauksen rahoitus

Vuorotteluvapaajärjestelmä rahoitetaan työttömyysvakuutuksesta. Vuorottelukorvaus rahoitetaan samassa suhteessa kuin sitä vastaava työttömyyspäiväraha. Valtion suorittaa työttömyyskassalle kustakin ansiopäivärahasta peruspäivärahaa vastaavan määrän. Peruspäiväraha puolestaan rahoitetaan valtion varoista sekä palkansaajan työttömyysvakuutusmaksun tuotosta. Työttömyyskassan osuus vuorottelukorvauksesta on 5,5 prosenttia, ja loppuosa rahoitetaan työttömyysvakuutusrahastosta.

VUOROTTELUVAPAAN KÄYTTÖ

Vuorotteluvapaa tilastoissa

Vuorotteluvapaalle jääneiden määrä on vaihdellut vuosittain (kuva 1). Syitä määrän vaihtelulle ei ole tutkittu. Voidaan kuitenkin olettaa, että esimerkiksi taloudellisen laskusuhdanteen aikana vuorotteluvapaan käyttö vähenee ja taloudellisesti parempina aikoina vuorotteluvapaan käyttö vastaavasti lisääntyy. Laskusuhdanteessa yritykset eivät todennäköisesti ole yhtä halukkaita sopimaan vuorotteluvapaasta varsinkaan, jos yrityksessä on vireillä työvoiman vähentämiseen tähtääviä toimenpiteitä. Toisaalta taloudellisesti epävarmassa tilanteessa työntekijöiden huoli työstä ja toimeentulosta voi vähentää

kiinnostusta vuorotteluvapaan käyttöön. Työttömyyden kasvaessa mahdollisia sijaisia kuitenkin on enemmän, mikä voi puolestaan edesauttaa vapaajärjestelyjä ja vuorotteluvapaan työllistämistarkoitusta.

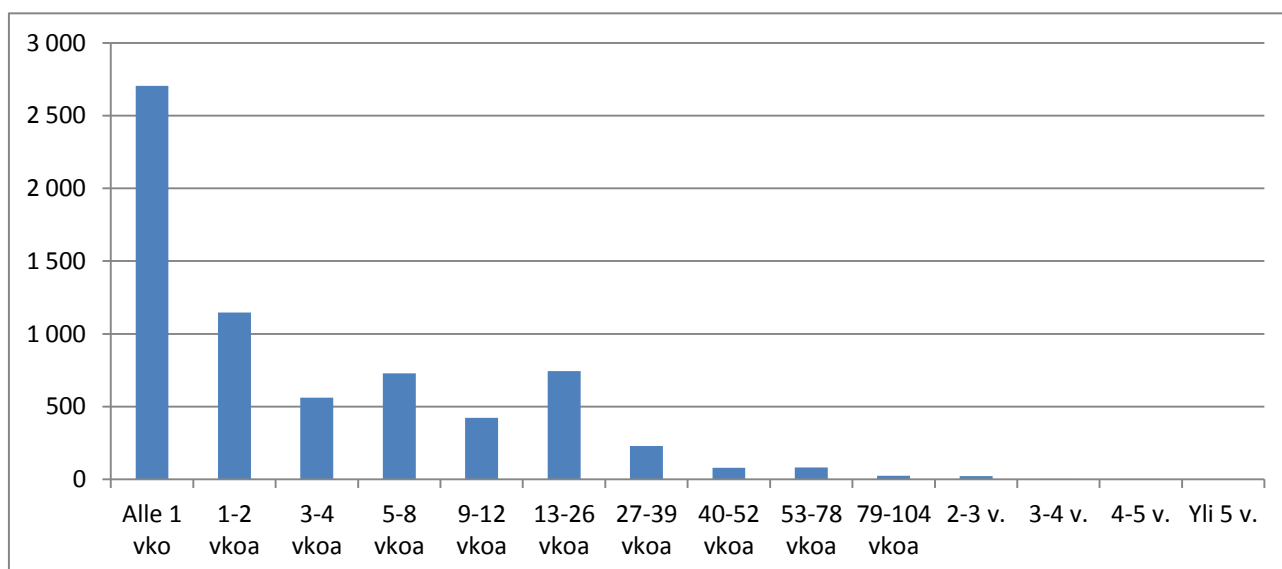
Naiset jäävät selvästi useammin vuorotteluvapaalle kuin miehet (kuva 1). Vuorotteluvapaa on yleisintä julkisella sektorilla. Toimialoista vuorotteluvapaalle jäädään eniten terveyden- ja sairaanhoidossa, opetuslalla sekä sosiaalialalla.

Vuosi	Miehet	Naiset	Yhteensä
2005	5 048	11 756	16 804
2006	5 615	13 168	18 783
2007	6 606	14 584	21 190
2008	7 021	15 546	22 567
2009	5 224	13 168	18 392
2010	4 747	12 509	17 256
2011	5 633	12 858	18 491
2012	6 474	14 196	20 670

Kuva 1. Vuorotteluvapaalle jääneet sukupuolen mukaan vuosina 2005–2012. Lähde: Kelasto.

Vuorotteluvapaalle jääneiden työhistoriasta ei ole saatavilla luotettavaa tietoa. Eläketurvakeskus pitää tilastoa vuorotteluvapaalle jääneiden työsuhteen kestosta, mutta mm. työntekijän tilitystekniikasta johtuen tilasto ei välttämättä vastaa työsuhteiden todellista kestoa.

Työnvälitystilaston mukaan vuorotteluvapaan *sijaisista* valtaosalla työttömyys on kestänyt alle yhden viikon (kuva 2). Sijaisten suurimmat ikäryhmät vuoden 2012 tilastojen mukaan olivat 25–29 ja 30–34-vuotiaat. Naiset ovat vuorottelusijaisina selvästi miehiä useammin.

Kuva 2. Vuorottelusijaiset työttömyyden keston mukaan (vuosikeskiarvo 2012). Lähde: Työnvälitystilasto.

Vuorotteluvapaan kesto jakautuu melko tasaisesti. Työnvälitystilaston mukaan 3 kk:n mittaiselle vuorotteluvapaalle jäi vuonna 2012 noin 3100 henkilöä, 3–6 kk:n mittaiselle vuorotteluvapaalle noin 2700 henkilöä ja yli 6 kk:n mittaiselle vuorotteluvapaalle noin 2000 henkilöä (luvut vuosikeskiarvoja). Vuorotteluvapaa pidetään useimmiten yhdessä jaksossa, ja jakson kesto on keskimäärin 105 arkipäivää.

Eläketurvakeskuksen tilastojen mukaan vuorotteluvapaalle jääneet ovat muuhun väestöön verrattuna keskimääräistä hieman parempituloisia (kuva 3). Esimerkiksi verrattaessa vuorotteluvapaalle jääneitä väestössä 50–55-vuotiaisiin eroa on miesten osalta 4 prosenttia ja naisten osalta 10 prosenttia.

Sukupuoli	Keskiarvo	Mediaani
Miehet	3 607	3 399
Naiset	2 886	2 665
Kaikki	3 107	2 839

Kuva 3. Vuosina 2006–2012 vuorotteluvapaalle jääneiden palkkataso ennen vuorotteluvapaata (euroa/kk, vuoden 2012 rahassa). Lähde: Eläketurvakeskus.

Vuonna 2012 työttömyyskassat maksoivat vuorottelukorvauksia noin 120 miljoonaa euroa, mikä on yli 30 prosenttia enemmän kuin edellisenä vuonna. Vuorottelukorvauksen saajien osuus on yksi prosentti kaikkien työttömyyskassojen jäsenmäärästä. Vuorottelukorvauksen keskimääräinen suuruus vaihtelee työttömyyskassoittain. Vuonna 2012 vuorottelukorvauksen suuruus oli keskimäärin 55,76 euroa/päivä (ansioturva) ja 22,55 euroa/päivä (perusturva).¹

Tutkimuksia vuorotteluvapaajärjestelmästä

Vuorotteluvapaajärjestelmän toimivuutta on tutkittu paitsi vuorotteluvapaalle jääneiden työssä jaksamisen ja vuorottelusijaisten työmarkkina-aseman, myös järjestelmän työllisyysvaikutusten näkökulmasta.

Vuorotteluvapaan on koettu edistävän työssä jaksamista ja pysymistä työssä pidempään. Toisaalta objektiivista näyttöä siitä, että pidetyt vuorotteluvapaat pidentäisivät työuraa, ei ole². Vuorottelijat ovat kokeneet hyvinvointinsa, motivaationsa sekä suhteensa perheenjäseniin parantuneen vuorotteluvapaan aikana.³ Myös julkisessa keskustelussa vuorotteluvapaaseen on yhdistetty pääsääntöisesti positiivisia, työhyvinvointia ja työntekijöiden jaksamista edistäviä vaikutuksia ja mielikuvia. Toisaalta vuorottelijoilla on *Nätin ym.* tutkimuksen mukaan ollut muita palkansaajia useammin pitkiä, yli 8 päivän sairauslomia, ja

¹ Työttömyyskassat 2012. Finanssivalvonta tilastot 2012.

² Junka – Korkeamäki – Rokkanen – Uusitalo: *Vuorotteluvapaan työllisyysvaikutukset*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 35/2009. Saatavilla osoitteesta: http://www.tem.fi/files/23451/TEM_35_2009_tyo_ja_yrittajyys.pdf

³ Ks. esim. Nätti – Manninen – Väisänen – Anttila: *Vuorotellen virkeäksi*. Vuorotteluvapaan seurantatutkimus. Työpoliittinen tutkimus. Työministeriö. Helsinki 2005.

vuorottelijat kokivat useammin kiirettä ja vaikeuksia jaksaa työssä kuin muut palkansaajat. Näin ollen on todennäköistä, että vuorotteluvapaalle hakeudutaan usein vastapainoksi vaativaksi ja stressaavaksi koetulle työelämälle.

Vuorotteluvapaajärjestelmän työllisyysvaikutukset ovat jääneet vähäisiksi. *Junkan ym.*⁴ mukaan vuorotteluvapaa ei ole lisännyt vapaalla olleiden myöhempää työllisyyttä, vaan vuorotteluvapaalla olleet ovat vapaan jälkeenkin verrokkiryhmää selvästi harvemmin työllisiä. Tutkimuksen mukaan vielä kahdeksan vuotta vuorotteluvapaan jälkeen vuorotteluvapaalla olleiden työllisyysaste oli noin 6 prosenttiyksikköä pienempi kuin vertailuryhmällä. Tältä osin vuorotteluvapaan tavoite edistää työssä jaksamista ei näytä täysin toteutuneen.

Sen sijaan sijaisten työllistymiseen vuorotteluvapaajärjestelmällä on ollut myönteisiä vaikutuksia. *Junkan ym.* tutkimuksessa sijaisten työttömyysaste laski ja työllisyysaste kasvoi verrokkiryhmään verrattuna. Vuorottelusijaisten työllisyysaste oli 10 prosenttiyksikköä vertailuryhmän työllisyysastetta korkeampi vielä kahdeksan vuotta sijaisuuden jälkeen. Vuorotteluvapaajärjestelmän tavoite parantaa sijaisten työllistymisedellytyksiä näyttää siten toteutuneen ainakin jossain määrin.

TYÖRYHMÄN TOIMENPIDE-EHDOTUKSET

Vuorotteluvapaajärjestelmän uudistamista on valmistellut työ- ja elinkeinoministeriössä asetettu kolmikantainen työryhmä. Työryhmän jäsenet ovat vanhempi hallitussihteeri Anne-Mari Mäkinen (TEM), ylitarkastaja Johanna Nyberg (TEM), hallitusneuvos Esko Salo (STM), erityisasiantuntija Sami Napari (VM), ekonomisti Joonas Rahkola (SAK), lakimies Heli Ahokas (STTK), ekonomisti Seppo Nevalainen (STTK), lakimies Paula Ilveskivi (AKAVA), työmarkkinalakimies Kai Kullaa (AKAVA), asiantuntija Minna Etu-Seppälä (EK), työmarkkina-asiamies Kirsi Korppi (KT), neuvotteleva virkamies Lauri Liusvaara (VTML), työmarkkina-asiamies Pauliina Hirsimäki (KIT), lainsäädäntöasioiden päällikkö Janne Makkula (SY), toiminnanjohtaja Niina Jussila (TYJ) ja palvelupäällikkö Ari Sormunen (Uudenmaan TE-toimisto).

Vuorotteluvapaalain tarkoituksena on edistää lyhytkestoisen työstä poissaolon avulla työntekijän työssä jaksamista ja parantaa samalla työttömänä työnhakijana olevan henkilön työllistymisedellytyksiä määräaikaisen työkokemuksen avulla. Työryhmä toteaa, ettei vuorotteluvapaalaki ole kaikilta osin täyttänyt sille asetettua tarkoitusta. Esimerkiksi eläkkeelle jääminen suoraan vuorotteluvapaalta ei vastaa vuorotteluvapaalain tavoitetta edistää työssä jaksamista, koska vuorotteluvapaata on voitu käyttää keinona varhentaa eläkkeelle jäämistä. Toisaalta näissäkin tilanteissa tilalle palkattu sijainen on työllistynyt, mitä ei ilman vuorotteluvapaata välttämättä olisi tapahtunut.

Työryhmä on tarkastellut eri vaihtoehtoja vuorotteluvapaan saantiedellytysten tiukentamiseksi sekä pyrkinyt arvioimaan vaihtoehtojen työllisyysvaikutuksia. Yleisellä tasolla potentiaalisimmat vaikutukset ovat työryhmän käsityksen mukaan työhistoriaedellytyksen pidentämisellä, vuorotteluvapaan uusimisen rajoittamisella, vuorottelukorvauksen tason laskemisella sekä sijaiselle asetettujen edellytysten tiukentamisella. Eri vaihtoehtojen täsmällisiä työllisyysvaikutuksia ei kuitenkaan voida laskea, koska vuorotteluvapaata koskevat tilastot ovat puutteellisia. Saatavilla ei ole tietoa esimerkiksi vuorottelijoiden

⁴ Junka – Korkeamäki – Rokkanen – Uusitalo: *Vuorotteluvapaan työllisyysvaikutukset*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 35/2009.

koko työhistorian pituudesta eikä työhistorian pituudesta siinä työpaikassa, josta vuorottelija on jäänyt vuorotteluvapaalle. Tilastoja ei myöskään ole siitä, kuinka moni vuorottelijoista on kuulunut ammatillisen eläkejärjestelyn piiriin. Edelleen tietoja ei ole siitä, kuinka moni vuorottelijoista pitää vuorotteluvapaan kahdessa tai useammassa jaksossa tai kuinka moni jää uudelle vuorotteluvapaalle. Myös kattava tieto sijaisten työ- ja työttömyyshistoriasta, kuten määräaikaisten työsuhteiden määrästä, puuttuu. Näin ollen työryhmä toteaa, että arviot toimenpiteiden työllisyysvaikutuksista ovat vain suuntaa-antavia.

Toimenpide-ehdotukset

Työhistoriaedellytys

Työryhmä esittää vuorotteluvapaan työhistoriaedellytyksen nostamista nykyisestä 10 vuodesta 17 vuoteen.

Yläikäraja vuorotteluvapaalle jäävälle

Työryhmä esittää, että vuorotteluvapaan käyttö sidottaisiin lakisääteiseen vanhuuseläkeikään siten, että yläikäraja olisi vanhuuseläkkeen alaikäraja vähennettynä kolmella vuodella. Muutoksella estettäisiin mahdollisuus jäädä vuorotteluvapaalta suoraan eläkkeelle, koska vuorotteluvapaan ja eläkkeelle jäämisen väliin jäisi aina vähintään yksi vuosi.

Jaksotus

Työryhmä esittää, että mahdollisuus vuorotteluvapaan jaksotukseen säilyisi nykyisenä. Jaksojen ajankohtien muuttamisen osalta työryhmä kuitenkin esittää, että työnantaja ja vuorottelija voisivat vapaasti sopimalla muuttaa vuorotteluvapaasopimuksessa sovittujen jaksojen ajankohtia senkin jälkeen, kun jaksotettu vuorotteluvapaa on jo alkanut. Jaksojen ajankohtien muuttaminen ei edellyttäisi perusteita, vaan TE-toimisto vahvistaisi jaksojen uudet ajankohdat, jos muut jaksottamiselle säädetyt edellytykset täyttyvät.

Muutos mahdollistaisi vuorotteluvapaan joustavamman käytön. TE-toimistojen työmäärä ei työryhmän arvion mukaan lisääntyisi, jos jaksojen ajankohtien muuttaminen ei edellyttäisi perusteita. Käytännössä nykyinen vuorotteluvapaan jaksottaminen on koettu jäykäksi: jaksojen ajankohtien muuttaminen ei nyt voimassa olevan lain mukaan ole mahdollista, vaikka työnantaja ja vuorottelija olisivat muutoksesta yhtä mieltä. On kuitenkin tilanteita, joissa jaksojen ajankohtien muuttaminen olisi sekä työnantajan että vuorottelijan kannalta tarkoituksenmukaista.

Vuorotteluvapaan kesto

Työryhmä esittää vuorotteluvapaan keston muuttamista nykyisestä 90–359 kalenteripäivästä 100–360 kalenteripäivään.

Nyt voimassa oleva vuorotteluvapaan enimmäiskesto (359 kalenteripäivää) on perustunut sittemmin muutettuun eläkelainsäädäntöön, mistä syystä työryhmä esittää vuorotteluvapaan enimmäiskeston nostamista lähimpään tasakymmenlukuun eli 360 kalenteripäivään.

Vuorotteluvapaan vähimmäiskeston työryhmä esittää nostettavaksi 100 kalenteripäivään. Jaksotetussa vuorotteluvapaassa jokaisen jakson tulisi siten olla vähintään 100 kalenteripäivää nykyisen 90

kalenteripäivän sijasta. Toimenpiteen tarkoituksena olisi parantaa vuorottelusijaisen työllistymistä tarjoamalla sijaiselle pidempiä yhdenjaksoisia työkokemuksia.

Muut ehdot

- 1) Työryhmä esittää vuorotteluvapaalain muuttamista siten, että työsuhteen päättymisen työntekijästä riippumattomasta syystä kesken vuorotteluvapaan ei estäisi vuorottelukorvauksen saamista työsuhteen päättymiseen asti, vaikka vuorotteluvapaa ei olisi työsuhteen päättymiseen mennessä kestänyt 100 kalenteripäivää. Säännöstä sovellettaisiin esimerkiksi silloin, kun työsuhde päättyy työnantajan joutuessa konkurssiin tai kun työsuhde päätetään tuotannollisilla ja taloudellisilla perusteilla.
- 2) EU:n komissio on antanut Suomelle virallisen huomautuksen, jonka mukaan vuorotteluvapaalain 4 §:ssä asetettu työhistoriaedellytys on EU-oikeuden vastainen siltä osin kuin työhistoriassa ei oteta huomioon muussa EU/ETA-maassa tehtyä työtä. SEUT-sopimuksen 45 artikla turvaa työntekijöiden vapaan liikkuvuuden ja kieltää kansalaisuuteen perustuvan syrjinnän. Se, että työnteon on tullut tapahtua Suomessa, on komission mukaan välillistä syrjintää. Lisäksi säännös asettaa komission perustelujen mukaan liikkumisvapauttaan EU:ssa käyttäneet työntekijät epäedullisempaan asemaan niihin työntekijöihin nähden, jotka eivät ole käyttäneet tätä oikeuttaan.

Työryhmä esittää, että osana vuorotteluvapaalain uudistusta selvitetään tarve muuttaa lainsäädäntöä siten, että muussa EU/ETA-maassa tehty työ otetaan työhistoriaedellytyksen täyttymistä laskettaessa huomioon.

- 3) Työryhmä esittää selvitettäväksi tarpeet lain, ohjeistuksen ja/tai vuorotteluvapaata koskevien lomakkeiden muuttamiseksi siten, että vuorottelusopimuksen ja vuorottelusijaisen työ sopimuksen myöhästynyt toimitus ei estäisi vuorottelukorvauksen saamista vuorotteluvapaan alkamisesta lukien.
- 4) Palkansaajapuoli on esittänyt jatkoselvittelyyn, tulisiko luottamustehtävien (yhteiskunnallinen ja ammattiyhdistystoiminta) hoitamiseen käytetty palkaton poissaolo jättää laskematta palkattomalle poissaololle säädettyyn 30 kalenteripäivän enimmäisaikaan. Työryhmä ei ole ollut selvittämistarpeesta yhtä mieltä.

Työryhmä ei esitä vuorotteluvapaan muuttamista syyperusteiseksi, koska lain mukaan on jo nyt mahdollista sopia työ- ja virkasuhteen aikana erilaisista vapaista mm. opiskelua, lapsen hoitamista ja omaishoitoa varten. Työryhmän mielestä vuorottelijalla tulee jatkossakin olla mahdollisuus vapaasti päättää, mihin vuorotteluvapaan käyttää. Jos vuorotteluvapaan saaminen edellyttäisi esimerkiksi opiskelua tai vapaaehtoistyön tekemistä vuorotteluvapaan aikana, TE-toimistojen ja työttömyyskassojen tehtävät lisääntyisivät merkittävästi sekä vuorotteluvapaan että vuorottelukorvauksen edellytysten arvioinnissa.

Työryhmä ei myöskään esitä muutoksia vuorottelukorvauksen tasoon.

Vuorotteluvapaasijaisen työttömyyden vähimmäiskesto työryhmä ei esitä muutettavaksi. Voimassa oleva laki edellyttää, että sijainen on ollut työttömänä työnhakijana ennen vuorotteluvapaasijaisuuden alkamista.

Sijaisen työttömyydelle säädetyn vähimmäiskeston pidentäminen todennäköisesti vähentäisi vuorotteluvapaalle jäämistä, koska potentiaalisia vuorotteluvapaasijaisia olisi vähemmän. Toisaalta jos

sijaiselta edellytettäisiin tietyn pituista työttömyyttä, saattaisi se vähentää työttömän työnhakijan halukkuutta ottaa vastaan lyhytkestoista työtä ja siten pidentää työttömyyden kestoja. Tällaiset järjestelyt eivät työryhmän käsityksen mukaan olisi tarkoituksenmukaisia. Sijaisen työttömyydelle säädettyä vähimmäiskestoja ei esitetä pidennettäväksi siitäkään syystä, että työttömyysaste ja työttömyyden keskimääräinen kesto vaihtelevat ajoittain.

Voimaantulo

Työryhmä esittää, että vuorotteluvapaalain muuttamista koskevan HE:n kolmikantainen valmistelu aloitetaan välittömästi. Työryhmän arvion mukaan lakimuutokset voisivat tulla voimaan syksyn 2014 aikana. Vuorotteluvapaalle jäävälle säädettävä yläikäraja tulisi kuitenkin voimaan eri aikataulussa esimerkiksi siten, että yläikäraja koskisi vuonna 1957 ja myöhemmin syntyneitä tai niin, että yläikärajaa koskeva säännös tulisi voimaan myöhemmin.

Yhteenveto vuorotteluvapaan keskeisistä ehdoista työryhmän ehdotuksen mukaan:

Vuorotteluvapaa	
- vähimmäiskesto (pv)	100
- enimmäiskesto (pv)	360
- jakson vähimmäiskesto (pv)	100
Vuorottelijat	
- työssäoloedellytys (kk)	13
- palkattomia poissaolopäiviä enintään (per 13 kk)	30
- työhistoriaedellytys (v)	17
- työssäolon veroinen aika (per työhistoria)	1/4
- työhistoria ennen uutta vuorotteluvapaata (v)	5
Vuorottelukorvaus	
- 10 vuoden työhistoria (% työttömyyspäivärahasta)	70
- yli 25 vuoden työhistoria (% työttömyyspäivärahasta)	80

Toimenpide-ehdotusten taloudelliset vaikutukset

Laskelmat ovat suuntaa-antavia. Vuorotteluvapaasta ei ole tarkkoja tilastoja koskien esim. vuorottelijoiden työhistoriaa tai uusijoiden määrää. Laskelmien pohjana on käytetty Kelan tilastoja vuorotteluvapaan käytöstä. Laskelmat pohjautuvat suurelta osin vuorotteluvapaan käyttäjien ikäjakaumiin. Vaikutuksissa tulee olemaan eroja koulutustasojen välillä. Näitä ei ole laskelmissa pystytty ottamaan huomioon.

Vuorottelukorvausta saaneiden ikäjakauma (Kela, 2012) on seuraava: alle 30-vuotiaat 0,1 %, 30–39-vuotiaat 12 %, 40–49-vuotiaat 30 %, 50–59-vuotiaat 51 % ja yli 60-vuotiaat 6 %. Vuorotteluvapaan käyttö painottuu vanhempiin ikäluokkiin. On hyvä huomata, että suurimmalle osalle vuorotteluvapaata käyttäneistä uudelle tai useammallekin vapaalle jääminen ennen eläkeikää on mahdollista.

Vuorotteluvapaata käytti vuonna 2012 noin 20 000 henkeä (Kelasto, Kela, 2012), ja keskimääräinen vapaan kesto oli noin 28 vkoa.

Vuorotteluvapaajärjestelmään tehtävät muutokset vähentävät erityisesti alle 40-vuotiaiden ja toisaalta yli 60-vuotiaiden vuorotteluvapaan käyttöä. Alle 40-vuotiaiden osalta työllisten määrä voisi lisääntyä vuositasolla noin 750 henkilötyövuodella. Tässä oletetaan, että sijaiset työllistyvät muihin töihin, sillä suurin osa sijaisista on ollut vain vähän aikaa työttömänä ennen vuorotteluvapaan sijaisuutta, ja muuten vuorotteluvapaan käytössä ei tapahdu muutosta. Yläikärajan lisääminen poistaa yli 60-vuotiaiden vuorotteluvapaan käytön. Työllisyys voisi lisääntyä vuositasolla 650 henkilötyövuodella. 40–60-vuotiaiden osalta toimenpiteiden vaikutuksia ei ole kyetty arvioimaan. Karkean arvion mukaan toimenpiteet lisäävät työllisyyttä vuositasolla vähintään 1400 henkilötyövuodella.

Budjettivaikutukset on laskettu vuoden 2012 tilastojen mukaan. Jos vapaan käyttö vähenee 1400 henkilötyövuodella, vuorotteluvapaajärjestelmän kokonaiskustannukset pienenevät noin 16 prosentilla. Valtion budjettisäästönä tämä merkitsee vuositasolla 8–10 miljoonaa euroa ja kokonaissäästönä 18–22 miljoonaa euroa.

Liitemuistio hankkeeseen 1.12. a4) Pakolaisten kuntaan osoittamisen tehostaminen

Vastuutus ja organisointi, mukana olevat tahot

TYO/KOTO, neuvotteleva virkamies Sonja Hämäläinen, projektipäällikkö Tarja Rantala, projektipäällikkö Marisel Soto Godoy

SM/MMO, Maahanmuuttovirasto, Kuntaliitto

Valmistelun tavoite ja aikataulu

Tavoitteena on pakolaisten kuntaan osoittamisen tehostaminen ja nopeuttaminen sekä kuntapaikkojen varmistaminen. Toimeenpano toteutetaan vuosina 2013-2014.

Toimenpiteen konkreettinen sisältö ja miten toimenpide ehdotetaan pantavaksi toimeen

Kuntaan osoittamisen nopeuttamiseksi ja tehostamiseksi valmistellaan seuraavia toimenpiteitä:

1. kehitetään valtion kunnille maksamien korvausten automatisointia ja viranomaisprosessien toimivuutta
2. luodaan hätätapausten vastaanoton verkosto, johon varataan rahoitus Euroopan pakolaisrahaston (vuodesta 2014 turvapaikka- ja maahanmuuttorahasto)
3. toteutetaan pakolaisten vastaanoton edistämiskampanja yhteistyössä YK:n pakolaisjärjestön kanssa. Varaudutaan erityisesti talven 2013-2014 aikana kasvavaan tarpeeseen vastata Syyriasta paenneiden tilanteeseen.
4. Selvitetään mahdollisuudet käyttää määräaikaista EU:n pakolaisrahaston kiintiörahoitusta pakolaisten kuntiin sijoittamisen edistämiseksi.

Työ- ja elinkeinoministeriössä toteutettavien Euroopan pakolaisrahaston rahoittamien HAAPA- ja VIPRO-hankkeiden jatkohankkeet ovat käynnistyneet. Kuntoutussäätiö tuottaa HAAPA-hankkeelle selvityksen kuntien vastaanottotilanteesta. Selvityksessä kartoitetaan 20 kunnan palveluja ja niiden katvealueita. Selvitys valmistuu helmikuussa 2014. Tampere ja Jyväskylä osallistuvat nopean hätätapausten vastaanoton mallin rakentamiseen, ja kuntien tulisi vastaanottaa hätätapauksia keväällä 2014. Uusi varautumisrahoituksen haku avataan marraskuussa ja se päättyy tammikuussa 2014. VIPRO-hankkeessa on käynnistetty väestörekisterikeskuksen kanssa pakolaisten vastaanotosta kunnille maksettavien korvausten väestötietojen automaattisesta siirrosta, sekä muut hankkeen osakokonaisuudet.

Hallitus päätti 20.9.2013 vuoden 2014 pakolaiskiintiön kasvattamisesta 1050:een syyrialaispakolaisten vastaanottamiseksi ja osoitti tähän tarvittavan lisärahoituksen. Työ- ja elinkeinoministeriön, sisäasiainministeriön, ulkoasiainministeriön ja Maahanmuuttoviraston yhteistyönä suunnitellaan toimenpiteitä kuntapaikkojen turvaamiseksi. Euroopan pakolaisrahaston ns. kiintiörahalla TEM tulee toteuttamaan hankkeen, jossa kunnille, jotka ottavat vastaan pakolaisia 2014, suunnataan lisärahoitusta yhteensä noin 2,2 miljoonaa euroa, sekä toteutetaan viestintäkampanja ja koulutuksia.

Kokonaisuutta on käsitelty kotoutus- ja maahanmuuttopoliittisessa ministeriötyöryhmässä
30.10.2013

Mitä määrärahaseuraamuksia toimenpiteellä toteutuessaan on.

Vastaanottokeskukseen majoitetun turvapaikanhakijan kustannukseksi on arvioitu valtion tulo- ja menoarvoissa noin 15 000 € vuodessa. Mikäli vastaanottokeskukseen majoittumista voidaan lyhentää keskimäärin kuukaudella, tämä johtaa vuosittaisella 3 000 hakijan määrällä noin 3,6 milj. € säästöön.

Liitemuistio rakennepoliittiseen hankkeeseen 1.13

1. Parannetaan osaamis- ja koulutustarpeiden ennakointia ja otetaan käyttöön uusia ennakkoinnin välineitä (Liittymä hankkeeseen 2.9, yhteistyö hankkeiden kesken aloitettu syyskuussa).

TEM:n johtaman ennakointikonsortion tuottaman aineiston pohjalta TEM/TIETO tuottaa analyysin toimialoista, joilla on tai ennakoidaan jatkossa olevan osaavan työvoiman kysyntää tai työvoimapulaa sekä ammasteista ja niiden osaamis- ja koulutustarpeista. Konsortio tilaa VATT:lta VATTAGE-malliin (Talouden yleinen tasapainomalli) perustuvat talouden ja työmarkkinoiden pitkän aikavälin skenaariot. Tulokset ja taustatiedot ovat kaikille avoimia PC-axis -muodossa. Lisäksi hyödynnetään lyhyen aikavälin valtakunnallisia ja alueellisia Ammattibarometri-aineistoja, työvoiman poistumatietoja, ammattirakenne- ennusteita sekä yritys- ja elinkeinorakenteen muutoksia koskevia tietoja. Vuoden 2014 alkupuolella otetaan käyttöön valtakunnallinen internetpohjainen osaamis- ja koulutustarpeiden ennakointipalvelu yhteistyössä TEM:n TIETO-osaston kanssa. Palvelun kilpailutus toteutetaan marras-joulukuussa.

Ennakointitiedon tuottamisen ja ennakkoinnin toimintamallin kehittämisen sekä internetpohjaisen osaamis- ja koulutustarpeiden ennakointipalvelun käyttöönoton tavoitteena on tuoda elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten ja työ- ja elinkeinotoimistojen asiantuntijoiden käyttöön aiempaa helpokäyttöisempi ja ajantasaisempaa tietoa tuottava informaation ja ennakointivälineiden kokonaisuus.

2. Lisätään ammatillisen työvoimakoulutuksen joustavuutta ja kysyntä-/tarvelähtöistä räätälöintiä niin työnantajien kuin henkilöasiakkaiden tarpeista lähtien

VATT:n tuoreen analyysin mukaan muutokset työmarkkinoilla tulevat olemaan entistä nopeampia. Keskeinen trendi on tietoteknisesti hoidettavaksi sopivien tehtävien, kuten teollisuuden prosessityön, toimistotyön ja rutiininomaisen asiakaspalvelun väheneminen. Samaan aikaan tietotekniikan hyödyntämisen monipuolistuminen kasvattaa korkeakoulutetun työvoiman tarvetta. VATT:n arvion mukaan työmarkkinat tulevat polarisoitumaan: työvoimaa kysytään fyysisissä suorittavissa tehtävissä sekä palveluammateissa, joissa tietotekniikka ei korvaa ihmistyövoimaa sekä korkeakoulutusta edellyttävissä asiantuntijatehtävissä. Ikärakenteen muutos kasvattaa hoiva- ja terveyspalvelujen kysyntää.

Em. trendin rinnalla tapahtuu lyhyen aikavälin työnkuviin, ammattien sisältöihin, osaamisiin jne. liittyviä muutoksia, jotka edellyttävät koulutusjärjestelmältä joustavuutta ja reagoitakykyä. Aikuisten osaamisen kehittämisessä on huomioitava mm. PIAAC-tutkimuksen yms. selvitysten tulokset, joiden mukaan merkittävää osaamisvajetta, etenkin työttömillä, on työelämän perustaidoissa, kuten tietotekniikan hallinnassa ja vuorovaikutustaidoissa. Teknologinen kehitys ja uudet innovaatiot edellyttävät jatkuvaa ammatillisen tietoperustan täydentämistä. Uudet työn tekemisen tavat ja entistä monipuolisemmat ja innovatiiviset työnkuvat ja tehtävähdistelmät edellyttävät työntekijöiltä monipuolisuutta ja –alaisuutta. Koulutuspalvelujen tuleekin vastata kahtalaiseen haasteeseen: toisaalta tulee edistää työelämän perustaitojen kehittymistä ja ylläpitämistä ja toisaalta tuottaa uutta ajantasaista syvempää ja monipuolisempaa ammattitaitoa.

Tavoitteena on, että työvoimakoulutusjärjestelmä ottaa huomioon sekä pidemmän aikavälin että nopeat muutokset työvoiman määrällisessä ja laadullisessa kysynnässä. Osin kyse on elinkeinoelämän rakennemuutoksista osin taas vaikeasti ennakoitavista yritys- tai alakohtaisista työvoiman laadullisista ja/tai määrällisistä muutoksista. Kehittämistyössä otetaan huomioon mm. marraskuussa 2013 valmistuneen muutosturvan toimintamallia koskevan selvityksen suositukset.

3. Lisätään joustavia ja muita työelämlähtöisiä koulutussisältöjä tutkintoon tai sellaisen osaan johtavan koulutuksen rinnalla ammatillisen työvoimakoulutuksen nopean reagoitokyvyn turvaamiseksi

Teollisuudessa ja palvelualoilla voidaan kouluttaa henkilöitä työnantajien kanssa yhteistyössä suunnitelluilla koulutuksilla hoitamaan rajattuja uudentyyppisiä tehtäväkokonaisuuksia, joihin ei joko ole olemassa olevaa soveltuva tutkintoa tai joissa ei edellytetä kokonaisen ammatillisen tutkinnon suorittamista. Kyse voi olla myös jatko- tai täydennyskoulutustyyppisestä koulutuksesta, jolla uudistetaan vanhaa ammatillista osaamista.

Tämän tyyppiset työtehtävät voivat olla myös ns. sisääntuloammatteja työmarkkinoilla heikommassa asemassa oleville henkilöille, kuten maahanmuuttajille, vailla ammatillista koulutusta oleville nuorille, osatyökykyisille tai vammaisille.

Tavoitteena on lisätä koulutustarjonnan joustavuutta ja työelämävastaavuutta sekä nopeuttaa työnhakijoiden työllistymistä. Työvoimakoulutuksen linjauksissa vahvistetaan kohtaanto-ongelmien joustavia työelämälähtöisiä ratkaisuja (mm. puite- ja kapasiteettimallien hyödyntäminen, lupatyyppiset koulutukset, yksittäiset koulutuspaikat, monialakoulutusmallit, FEC- ja KEKO-koulutusmallit, yhteishankintakoulutuksen tuotteet). HYVÄ-ohjelmassa laajennetaan hoiva-avustajakoulutuksen toteutusta ja käynnistetään ELY-keskusten kanssa maahanmuuttajataustaisille henkilöille tarkoitettu työvoimakoulutus. Kotoutumiskoulutuksessa lisätään ammatillisia elementtejä.

4. Selkiytetään OKM:n ja TEM:n työnjakoa aikuiskoulutuksen kohdentamisessa ja toteutuksessa

OKM ja TEM ovat hallitusohjelman kirjauksen mukaisesti käynnistäneet virkamiestyönä selvityksen hallinnonalojen keskinäisestä työnjaosta aikuiskoulutuksessa. Selvityksessä käsitellään seuraavia teemoja:

- Vuonna 2010 käyttöön otetun työttömyysetuudella tuetun omaehtoisen opiskelun vaikutukset hallinnonalojen koulutuksellisiin vastuisiin, koulutuspaikkojen kysynnän kohdentumiseen eri ikäryhmille sekä eri aloille. Lisäksi arvioidaan järjestelmän jatkokehittämistarpeet ja -mahdollisuudet lokakuussa 2013 valmistuneen tutkimuksen suositusten perusteella.
- Maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen kehittäminen ja työnjako etenkin yleissivistävän perusopetuksen, kuten luku- ja kirjoitustaidon opetuksen, tarjonnassa. Selvitystyössä otetaan huomioon Osallisena Suomessa -hankkeessa lokakuussa 2013 valmistuneen tutkimuksen ehdotukset.
- Nuorisotakuun mukanaan tuomat yhteistyö- ja kehittämistarpeet.
- Kuntalain muutoksesta (1.9.2013) johtuvien mahdollisten muiden säädös- ja toimintatapamuutosten tarpeen arviointi sekä koulutuspalvelujen tuottajakentässä tapahtuvien organisoitumistapamuutosten vaikutusten arviointi.
- Yhteistyön ja työnjaon kehittäminen koulutustarjonnan suuntaamisessa ala-, kohderyhmä-, aikajänne- yms. perustein.

Tavoitteena on, että hallinnonalojen rahoittamat koulutuspalvelut entistään paremmin täydentävät toisiaan siten, että niukkenevilla resursseilla kyetään turvaamaan laadukas, kattava ja työmarkkinoiden osaamistarpeisiin nopeasti ja joustavasti vastaava ammatillinen koulutustarjonta.

5. Henkilö- ja työnantaja-asiakkaiden osaamisen kehittämiseen liittyviä monikanavaisia ja -ammatillisia tieto-, neuvonta- ja ohjauspalveluja kehitetään.

Koulutusta koskevissa selvityksissä on toistuvasti noussut esiin tarve lisätä henkilöasiakkaiden ja työnantajien valmiuksia hyödyntää olemassa olevia osaamisen kehittämisen palveluja. Laadukkailla monikanavaisilla ohjauspalveluilla (mm. Seudulliset yrityspalvelut, YritysSuomi, TE-palvelut.fi, TE-ASPA, Koulutusneuvonta) edistetään osaamisen kehittämispalvelujen oikea-aikaisuutta, kohdentumista oikeille tahoille sekä vaikuttavuutta. Palveluilla tuetaan niin työurien pidentymistä, yritysten tuottavuuden parantumista kuin syrjäytymisen ehkäisyäkin.

Tieto-, neuvonta- ja ohjauspalveluja edistetään valtakunnallisen elinikäisen ohjauksen yhteistyöryhmän johdolla. Kehitetään mm. tiivistä verkostomaista ohjauksen yhteistyömallia (Ohjaamo). Tavoitteena on, että palvelumallien ja -prosessien kehittämistyössä otetaan huomioon eri tahojen kasvava ohjaustarve, jotta voidaan edistää esim. ammatillisten työvoimakoulutusten kohdentumista niistä eniten hyötyville henkilöasiakkaille sekä yrityksille ja muille työnantajille.

Syventävä liitemuistio: Työtarjousten lisääminen ja työnhakijan palveluprosessin tehostaminen (1.16)

Esityksen substanssiydin: Työttömän työnhakijan yleisenä velvollisuutena on hakea työtä ja koulutusta sekä hakea ja osallistua työllistymissuunnitelmia sovittuihin palveluihin, jotka tukevat hänen työnhakuaan ja edistävät työmarkkinavalmiuksia ja työllistymistä. TE-toimiston tehtävänä on tarjota työtä ja koulutusta sekä järjestää suunnitelmaan sisältyviä palveluja. Työttömyysjaksojen lyhentämiseksi työnvälitystä tehostaan ja työnhakijan aktiivista osallistumista palveluprosessissa lisätään.

Työnvälityksen roolia lisätään systemaattiseen yrityskontaktointiin perustuvalla rekrytointitarpeiden kartoittamisella ja ennakkoinnilla. Työnvälitykseen ilmoitettavien työpaikkojen määrän lisääminen mahdollistaa työtarjousten määrän lisäämisen. Työtarjouksia tehdään laajasti erilaisiin työmahdollisuuksiin. Työtarjousten käytön tavoitteet on sisällytetty ELY-keskusten ja TE-toimistojen tulossopimuksiin vuodelle 2014.

Työllistymissuunnitelmassa sovitaan, millä tavoin työnhakija itse hakee työtä ja miten TE-toimisto tukee työnhakua. Suunnitelmassa sovitaan myös, mitä palveluja työnhakijalle tarjotaan ja mihin palveluihin työnhakija itse hakeutuu. Työtarjousten tulosten ja työllistymissuunnitelmien toteutumisen seuranta tehostuvat vuonna 2014. Työnhakija voi ilmoittaa verkon kautta työtarjousten tuloksesta ja työllistymissuunnitelmassa sovittujen tehtävien ja palvelujen toteutumisesta TE-toimistolle. Työnhakijan ilmoituksen sisällöstä riippuen TE-toimisto saa suoraan tietojärjestelmästä kehotuksen tarkistaa työnhakijan tilanne tai selvittää tämän oikeutta työttömyysetuuteen. Tietojärjestelmä voi myös tuottaa automaattisia selvityspyyntöjä työnhakijalle.

Muutokset työnhakijan asiakasprosessiin tammikuussa 2014 parantavat työnhakijan palvelua. Työnhaun aloitukseen tarkoitettua verkkopalvelua uudistetaan siten, että verkkopalvelussa asiakkaan tilannetta kartoitetaan nykyistä tarkemmin asiakkaan palvelutarpeen määrittelemiseksi ja työttömyysetuuden työvoimapolitiittisten edellytysten selvittämiseksi. Ne asiakkaat, joilla työnhaun alkaessa ei ole tiedossa muutosta tilanteeseensa, saavat entistä nopeammin TE-toimiston asiantuntijapalvelua. TE-toimisto ottaa yhteyttä asiakkaaseen kahden viikon kuluessa työnhaun aloituksesta ja sopii palvelun jatkumisesta. Yhteydenpitoa TE-toimiston ja asiakkaiden välillä tiivistetään.

Henkilöasiakkaalle tarkoitettujen sähköisten asiointipalvelujen käyttöastetta lisätään tehostamalla valtakunnallista tiedotusta sekä parantamalla palvelujen käytettävyyttä. Palvelujen sisällöllisen kehittämisen lisäksi käytettävyyttä parannetaan kokoamalla palvelut yhdelle sivustolle.

TE-toimiston tehtäviä työttömyysturvan toimeenpanossa vähennetään antamalla jatkossa nykyistä enemmän työvoimapolitiittisia lausuntoja automaattisesti sekä tuottamalla automaattisia selvityspyyntöjä työnhakijan verkkopalvelussa ilmoittamien tietojen perusteella. Eräitä työttömyysetuuden saamisen edellytyksiä siirretään TE-toimistolta työttömyysetuuden maksajan ratkaistavaksi. Lisäksi yksinkertaistetaan työttömyysetuuden saamisen edellytyksiä ja TE-toimistojen työttömyysturvaan liittyviä toimintatapoja. Arvioidaan työttömyysturvan seuraamusjärjestelmää suhteessa edellä kerrottuun.

Arvio esityksen taloudellisista vaikutuksista: TEM:ssä on arvioitu, että yhden päivän keskimääräinen tehostuminen työpaikkojen täyttymisessä kasvattaisi työllisyyttä todennäköisesti vajaalla 500 hengellä ja kasvattaisi tuotannon arvoa noin 20 miljoonalla eurolla.

Lopputuote: työttömyysturvalakiin tulevia muutoksia koskeva HE annetaan vuonna 2014 ja muutokset tulevat voimaan viimeistään vuonna 2015. Luokka E.

Ns. Nollatyösopimuksista

Tausta

Raamisopimuksessa työmarkkinaosapuolet olivat sopineet, että selvitetään kolmikantaisesti ns. 0-työsopimusten epäsäännöllisiin työaikoihin liittyviä mahdollisia muutostarpeita. Työ- ja elinkeinoministeriön kolmikantainen Työelämän sääntely -ryhmä asetti syksyllä 2012 ryhmän selvittämään nollatyösopimuksiin liittyviä oikeudellisia kysymyksiä. Ryhmän jäsenet edustivat palvelualoja (mm. kauppa sekä majoitus- ja ravitsemisalat), elintarviketeollisuutta, toimihenkilöitä sekä korkeasti koulutettuja palkansaaajia. Työryhmässä ei saavutettu yksimielisyyttä lainsäädäntömuutoksista.

Tämänhetkinen valmistelutilanne

Parhaillaan kolmikantaisessa koko hallituskaudeksi asetetussa työelämän sääntelyryhmässä valmistellaan työaikalakiin tehtäviä nollatyösopimuksia koskevia muutoksia. Muutosten taustalla on voimassa olevaan lainsäädäntöön liittyvä epäselvyys siitä, miten säännöksiä pitäisi soveltaa vaihtelevan työajan sopimuksiin.

Ensinnäkin tavoitteena on määritellä, mitä lisätyöllä tarkoitetaan silloin, kun työntekijälle ei ole työsopimuksessa määritelty säännöllistä työaika, vaan työntekijän työaika voi työsopimuksen ehtojen mukaan vaihdella joko etukäteen määritellyn vaihteluvälin rajoissa tai siten, että työntekijä tulee töihin tarvittaessa. Toiseksi tarkoituksena on selkeyttää lainsäädäntöä siten, että jatkossa työaicalaissa

säädettäisiin yksiselitteisesti vaihtelevalla työajalla työtä tekevän työntekijän oikeudesta kieltäytyä tarjotusta lisätyöstä etukäteen antamastaan lisätyösuostumuksesta huolimatta.

Työntekijän kieltäytymisoikeus olisi yhteydessä työvuoroluetteloon. Työntekijä voisi kieltäytyä tarjotusta työstä perustellusta henkilökohtaisesta syystä, jos työnantaja haluaa työntekijän tekevän enemmän työtä kuin mitä työvuoroluettelo on merkitty.

Kaavaillun kaltainen muutos myös korostaisi työvuoroluettelon merkitystä. Muutos välillisesti kannustaisi työnantajia laatimaan työvuoroluettelot siten kuin työaikalaki edellyttää.

Parhaillaan valmistelussa oleva malli laajentaisi myös ns. normaalia osa-aikatyötä tekevän työntekijän oikeutta kieltäytyä lisätyöstä. Tällä hetkellä työntekijä voi kieltäytyä lisätyöstä vain, jos sitä tarjotaan hänen työvuoroluettelo on merkitylle vapaapäivälleen. Jatkossa kieltäytymismahdollisuus olisi myös silloin, kun lisätyötä tarjotaan normaalin työvuoron lisäksi.

Työllisyys- ja kasvusopimukseen sisältyä kirjaus

Työmarkkinaosapuolten solmimaan työllisyys- ja kasvusopimukseen sisältyy nollatyösopimuksia koskeva kirjaus. Siinä osapuolet yksimielisesti toteavat, että työaika vakiintuu joissakin tapauksissa työsuhteessa noudatettavaksi työsuhteen ehdoksi työsopimuksessa sovittua työaikaehdot täydentäen tai sen korvaten. Osapuolet toteavat, että asiaan liittyvä oikeustila on epäselvä. Osapuolet esittävät, että asetetaan kolmikantainen työryhmä selvittämään ne kriteerit, joiden vallitessa työajan voidaan katsoa vakiintuvan työsuhteen ehdoksi ja ehdottamaan tarvittavia toimenpiteitä tilanteen selkeyttämiseksi.

Em. kolmikantaista työryhmää ei ole toistaiseksi asetettu eikä työtä ole vielä aikataulutettu. Työ on kuitenkin tarkoitus käynnistää mahdollisimman nopeasti.

Edellä selostettu työaikalain muutosta voitaisiin viedä eteenpäin omana esityksenään. Mm. aikataulusyistä ei ole perusteltua kytkeä näitä kahta asiaa yhteen. Asioiden yhdistäminen saattaisi jopa vaikeuttaa työaikalain muutoksen etenemistä.

1.25* (B) Alipalkkauksen epäkohdat

1.25 jatketään TEM:n johdolla selvitystyötä asioista, jotka liittyvät alipalkkauksen epäkohtiin

Asiaa selvitetty seuraavista asiakokonaisuuksista käsin:

a) **alipalkkauksen kriminalisointi** (kiskonnantapainen työsyryjintä, muut rikostunnusmerkistö, olemassa olevan tunnusmerkistön muuttaminen) (vastuu OM:llä)

- Työsyryjinnän ja kiskonnantapaisen työsyryjinnän tunnusmerkistöt pitävät sisällään alipalkkaustilanteita.

➔ OM on selvittänyt alipalkkauksen kriminalisointia ja työsyryjintään ja kiskonnantapaiseen työsyryjintään liittyviä tilastoja

➔ Käsittelyä jatketään TIVA-työryhmässä

➔ **Rikoslain muuttaminen kuuluu OM:n hallinnonalalle.**

b) **Kanneoikeuskysymykset**

Ryhmäkanteen ulottaminen työoikeudellisiin riitoihin kuuluu keskipitkän aikavälin toteuttamisohjelmaan (vastuu OM:llä)

- Riita-asioissa lähtökohtana on, että henkilö itse ajaa vaatimuksiaan kärjäoikeudessa.
- Henkilö voi halutessaan käyttää asiamiestä apunaan tai asiamies voi edustaa henkilöä valtakirjalla.
- työsopimuslain mukaan erääntyneet saatavat voidaan siirtää esimerkiksi ammattiliitolle perittäväksi, jolloin käsittelyyn voi samassa oikeudenkäynnissä tulla usean työntekijän saatavat
- Vastaavasti kanteiden yhdistämisestä säädetään OK 18 luvussa. Usean kantajan yhtä vastaajaa vastaan samanaikaisesti nostamat kanteet on käsiteltävä samassa oikeudenkäynnissä, jos ne johtuvat olennaisesti samasta perusteesta. (esim. taloudellisista ja tuotannollisista syistä ajallisesti lähekkäin toteutettujen irtisanomisten perusteita ja korvauksia, palkka- ja muiden vastikkeiden saatavia ja samassa työtapaturmassa loukkaantuneiden vahingonkorvauksia.)
- Kuluttaja-asioissa voidaan edellisestä poiketen nostaa erityinen ryhmäkanne, josta säädetään ryhmäkannelaissa (444/2007). Ryhmäkanne voidaan nostaa kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan välisessä riita-asiassa.
- Oikeudenhoidon uudistamisohjelmassa vuosille 2013–2025 on toimenpide 28 ”Selvitetään ryhmäkannelain soveltamisalan tai ryhmäkannejärjestelmän muuttamista siten, että se mahdollistaisi nykyistä monipuolisemmin juttujen viemisen tuomioistuimeen ryhmäkanteena – keskipitkän aikavälin tavoite”. Perusteluissa todetaan mm., että ”muutoksesta voisi olla hyötyä esimerkiksi sellaisissa työsopimuksiin liittyvissä riidoissa tai ympäristövahinkoasioissa, joissa väitetty oikeudenloukkaus on kohdistunut useaan, samassa asemassa olevaan henkilöön.”

➔ **Asian jatkokäsittely OM:ssä (Oikeudenhoidon uudistamisohjelmassa vuosille 2013–2025)**

Kirjaus keskipitkän aikavälin selvitystehtävästä tarkoittaa käytännössä sitä, että asiaa selvitetään ensi vaalikauden aikana. Selvitystä tehtäessä tullaan ottamaan huomioon myös komission 10.6.2013 antama tiedonanto ja suositus kollektiivisista oikeussuojakeinoista

c) Hollannin ketjuvastuumallin kaltaisen mallin toteuttaminen

- Hollannissa harmaata taloutta torjutaan ketjuvastuulla ja siihen liittyvällä sulkutilillä.
- Ketjuvastuulla tarkoitetaan järjestelmää, jossa tilaaja voi joutua vastuuseen sopimuskumppanin tai alihankintaketjussa olevan yrityksen laiminlyönneistä. Tilaajan on mahdollista vapautua ketjuvastuusta vain maksamalla tietty määrä aliurakan arvosta erilliselle sulkutilille, joka avataan yhteistyössä veroviranomaisen kanssa.
- Sääntely on alun perin rakennettu verotuksen näkökulmasta ja se perustuu olennaiselta osin siihen, että arvonlisävero, palkasta maksettavat verot, tulovero ja yritysvero tilitetään verottajalle kuukausittain. Hollannin sääntelyllä ei turvata työntekijälle asianmukaisen palkkauksen toteutumista eli tämä malli ei ratkaise alipalkkauskysymystä.

➔ Asia käsitellään TIVA-työryhmässä.

d) Hallinnollisten seuraamusten säätäminen alipalkkaustilanteisiin puuttumiseksi nopea tuomioistuinprosessin korvaava hallinnollinen menettely (STM) ne bis in idem –kysymykset ratkaistavana

- Ulkomaisen työvoiman valvontaan liittyvien tutkintapyyntöjen käsittely esitutkinnassa ja syyteharkinta on valvojan viranomaisen mukaan kestänyt usein hyvin pitkään ja monessa tapauksessa esitutkintaa olisi rajoitettu tai syyteharkinnan lopputuloksena on ollut syyttämättäjäättämisspäätöksiä vähäisyys- tai muilla perusteilla.
- Tulisi harkita voisiko jokin hallintoviranomainen antaa reaaliaikaisen tehokkaan hallinnollisen taloudellisen sanktion lainvastaisuuksista, etenkin tapauksissa, joissa rike on yksinkertaisesti todettavissa.
- Uusi lähetettyjen työntekijöiden täytäntöönpanodirektiivi mahdollistaneen sen, että jos hallinnollinen taloudellinen sanktio on saatu annettua ulkomaalaiselle yritykselle, se voidaan antaa tiedoksi ja periä yrityksen kotimaassa.
- Hallinnollisen sanktion määrääminen alipalkkaustapauksessa edellyttää useassa tapauksessa työehtosopimuksen palkkamääräyksen tulkintaa.
- Asiaa on tarkoitus käsitellä STM:n johdolla työsuojelunneuvottelukunnassa.

➔ todettiin, että asiaan liittyy mm. työehtosopimusten tulkintaan liittyviä kysymyksiä.

➔ STM:n johdolla työsuojelunneuvottelukunnassa

e) menettelyt, joilla turvataan työehtosopimukseen perustuvat palkkasaamiset

liittyy rakennepoliittisen ohjelman kohtaan 1.24 (neuvottelu- ja sopimusjärjestelmää koskevat kysymykset työmarkkinaosapuolten käsissä 2014 loppuun asti)

- Suomessa vähimmäispalkat määräytyvät alakohtaisten työehtosopimusten mukaan.
- Työnantaja, joka on sidottu työehtosopimukseen, on velvollinen noudattamaan sen ehtoja työehtosopimuslain 4 §:n mukaan. TEhtol 7 §:n mukaan työnantaja, joka tietensä rikkoo tai jonka perustellusti olisi pitänyt tietää rikkovansa työehtosopimuksen määräyksiä, voidaan työtuomioistuimessa tuomita hyvityssakkoon työehtosopimuksen tietien rikkomisesta.
- Hyvityssakkoon voidaan tuomita myös työnantajaliitto silloin, kun sen katsotaan laiminlyöneen valvontavelvollisuutensa.
- Saadakseensa asiansa työtuomioistuimen ratkaistavaksi palkkaerimielisyydestä on neuvoteltava työehtosopimuksen neuvottelujärjestyksen mukaisesti ensin työnantajan ja työpaikan luottamusmiehen välillä ja jos ratkaisua ei löydy työpaikkatasolla, työehtosopimukseen sidottujen liittojen välillä. Vasta näiden neuvotteluiden päättyttyä tuloksettomana, asia voidaan viedä työtuomioistuimen ratkaistavaksi.
- Työehtosopimuksen palkkausta koskevan määräyksen tulkintaoikeus on ensisijaisesti työehtosopimuksen tehneillä liitoilla. Työtuomioistuinkäsittelyssä selvitetään riidan kohteena olevan määräyksen oikea sisältö työehtosopimuksen vakiintuneita tulkintaperiaatteita noudattaen.
- Työtuomioistuimeen asian voi viedä työehtosopimuksen solminut osapuoli. Työntekijällä on oikeus saada asiansa vireille työtuomioistuimessa ainoastaan silloin, kun liitto on kieltäytynyt viemästä asiaa eteenpäin. Työehtosopimukseen sidottu työntekijä voi kuitenkin nostaa suorituskanteen yleisessä tuomioistuimessa.
- Työehtosopimuskentässä alipalkkaukseen puuttuminen hoituu pääasiassa työehtosopimuksessa sovitulla tavalla ja viime kädessä työtuomioistuimessa. Tässä järjestelmässä alipalkkauksen sanktio on työnantajalle tuomittava hyvityssakko. Lisäksi työnantaja tuomitaan maksamaan työntekijälle työehtosopimuksen mukainen palkka.
- *Työehtosopimusjärjestelmään liittyvät kysymykset ovat työmarkkinajärjestöjen välisessä kaksikantaneuvottelussa.* Neuvotteluille varattu aika päättyy vuoden 2014 lopussa. Tämän jälkeen asia siirtyy kolmikantapöytään.
- Yleissitovuuskentässä yleissitovan työehtosopimuksen palkkamääräyksen sisältö voi tulla arvioitavaksi käräjäoikeusprosessissa. Käräjäoikeus voi pyytää työtuomioistuimelta lausunnon tulkittavana olevan määräyksen oikeasta sisällöstä. Yleissitovan työehtosopimuksen noudattamatta jättämisestä ei seuraa hyvityssakon maksamisvelvollisuutta. Tuomiolla työnantaja veloitetaan maksamaan työnantajalle työehtosopimuksen mukainen palkka.

➔ liittyy kohtaan 1.24, joka on jätetty työmarkkinajärjestöjen selvitykseen aikataulu vuoden 2014 loppu.

1.25***Osa-aikaisten työntekijöiden mahdollisuudet tehdä lisätöitä**

Jyrki Kataisen hallituksen rakennepoliittisessa ohjelmassa on kirjaus, jonka mukaan jatketaan TEM:n johdolla jo käynnistynyttä kolmikantaista selvitystyötä asioista, jotka liittyvät osa-aikaisten mahdollisuuksiin tehdä lisätöitä. Työelämän sääntelyryhmä on kokouksissaan 23.10.2013 ja 1.11.2013 käsitellyt em. rakennepoliittisen ohjelman kirjauksen perusteella lisätyön tekemiseen liittyviä kysymyksiä. Kokouksissa on todettu, että lainsäädännön näkökulmasta osa-aikatyötä tekevien mahdollisuuksiin tehdä lisätöitä vaikuttavat ainakin seuraavat tekijät:

Työnantajan velvollisuus tarjota lisätyötä osa-aikaisille työntekijöille (TSL 2:5)

Säännöksen tarkoituksena on parantaa osa-aikaisten asemaa. Työnantajan on tarjottava lisätyötä lähtökohtaisesti kaikille osa-aikatyötä tekeville työntekijöilleen. Lisätyön tarjoamisvelvollisuuden piiriin eivät kuitenkaan kuulu ne työntekijät, jotka ovat nimenomaisesti ilmoittaneet työnantajalle, etteivät he ole kiinnostuneet lisätyöstä.

Yleissäännös työnantajan velvollisuudesta tarjota lisätyötä on sinänsä hyvä ja toimiva. Säännöksen soveltamista suhteessa määräaikaisiin työntekijöihin on tarkennettu oikeuskäytännössä (KKO 2006:49). Sen sijaan vuokratyövoiman käytön suhteesta lisätyön tarjoamisvelvollisuuteen ei ole oikeuskäytäntöä. Vuokratyön yleistyminen huomioon ottaen kysymys on kuitenkin tärkeä, koska se saattaa rajata osa-aikatyöntekijöiden mahdollisuuksia tehdä lisätöitä. Lisätyön tarjoamisvelvollisuutta ei ole silloin, jos lisätyö teetetään muuna kuin työsuhdetyönä (esim. harjoittelu, alihankinta jne.).

Työelämän sääntelyryhmä on pohtinut, tulisiko laissa säätää lisätyön tarjoamisvelvollisuuden ja vuokratyövoiman käytön välisestä suhteesta. Ulkopuolisen työvoiman käytön suhde voi olla epäselvä paitsi lisätyön tarjoamisvelvollisuuteen, myös lomautuksiin, takaisinottovelvollisuuteen ja irtisanomisaikana tarjottavaan työhön nähden. Kyse on työelämän sääntelyryhmän käsityksen mukaan suuremmasta kokonaisuudesta, jonka selvittäminen rakennepoliittisen ohjelman toimenpiteille asetetussa aikataulussa ei ole mahdollista.

Lisätyön vakiintuminen osaksi vähimmäistyöaikaa

Laissa ei ole säännöksiä siitä, milloin ja millä edellytyksillä työaikaa koskeva työsuhteen ehto voi käytännön vakiintumisen perusteella muuttua. Osa-aikatyön näkökulmasta kyse on siitä, milloin osa-aikatyöntekijän tekemä lisätyö vakiintuu työsuhteen ehdoksi korottaen sovittua vähimmäistyöaikaa.

Työajan tarkastelusta on voitu sopia työehtosopimuksessa, yrityskohtaisesti tai työsopimuksessa. Esimerkiksi kaupan työehtosopimuksessa on määräys, jonka mukaan paikallisesti on mahdollista sopia yksilöllisestä työaikatarkastelusta. Järjestelyssä työnantaja ja työntekijä tarkastelevat vuosittain työsopimuksessa sovitun keskimääräisen vähimmäistyöajan toteutumista. Työaika sovitaan tarkastelun

jälkeen toteutuneen työajan mukaan, jos viikkotyöaika on ilman perusteltua syytä työ sopimuksessa sovittua työaikaa pidempi.

Työelämän sääntelyryhmä toteaa, että työajan vakiintumisesta on kirjaus työmarkkinakeskusjärjestöjen välillä 25.10.2013 solmitussa työllisyys- ja kasvu sopimuksessa. Lisätyön vakiintuminen on osa keskitetyssä sopimuksessa tarkoitettua työajan vakiintumista ja sitä tullaan selvittämään kolmikantaisesti työllisyys- ja kasvu sopimuksessa tarkemmin sovitulla tavalla.

Lisätöiden jakaminen osa-aikaisten kesken

Laissa ei ole säännöksiä osa-aikaisten työntekijöiden keskinäisestä etusijajärjestyksestä tarjolla olevaan lisätyöhön, vaan lisätöiden jakaminen osa-aikatyöntekijöiden kesken kuuluu lähtökohtaisesti työnantajan liikkeenjohtovaltaan. Työnantaja voi siten valita – tasapuolisen kohtelun ja syrjimättömyyden vaatimukset huomioon ottaen – kenelle tai keille se lisätyötä tarjoaa.

Osa-aikatyötä selvittänyt työryhmä⁵ keskusteli mahdollisesta etusijajärjestyksestä lisätöiden jakamisessa, mutta ei päätenyt esittämään tältä osin lainsäädäntömuutoksia. Palkansaajapuolen edustajat pitivät kuitenkin etusijajärjestyksen laatimista mahdollisena ns. pidempikestoisten lisätöiden jakamisessa. Etusijajärjestyksen voitaisiin palkansaajapuolen näkemyksen mukaan ajatella määräytyvän esimerkiksi osaamisen, erityistaitojen ja työsuhteen keston perusteella.

Seuraavassa tarkastellaan lähemmin mahdollisuuksia säätää laissa lisätyön jakamisesta osa-aikatyöntekijöiden kesken.

Lisätyön jakamisen osalta tarjolla oleva lisätyö voidaan jakaa a) lyhytkestoiseen lisätyöhön ja b) pidempikestoiseen lisätyöhön.

Lyhytkestoisen lisätyön taustalla on usein tilapäinen ja perusteeltaan ”poikkeuksellinen” syy, kuten työntekijän muutamien työvuorojen ajan kestävä sairauspoissaolo. Lyhytkestoiselle lisätyölle on lisäksi tyypillistä, että tarve lisätyövoimaan tulee nopealla varoitusajalla, jopa saman päivän aikana.

Pidempikestoisen lisätyö puolestaan viittaa siihen, että työnantajalla on ajallisesti pysyvämpi tarve lisätyövoimaan. Syyt tarjolla olevan pidempikestoisen lisätyön taustalla voivat liittyä esim. sijaistarpeisiin pitkissä perhevapaissa tai työnantajan toimintaedellytyksiin, kuten yrityksen toiminnan laajentamiseen.

Työnantajan käytännön mahdollisuudet tarjota lisätyötä vaihtelevat sen mukaan, miten nopeasti tieto lisätyövoiman tarpeesta tulee. Jos lisätyön taustalla on työnantajasta johtuva syy (esim. toiminnan laajentaminen), työnantajan ajalliset mahdollisuudet tehdä työaikajärjestelyjä ovat yleensä hyvät. Sen sijaan tilanteissa, joissa lisätyövoiman tarve tulee ”ulkopuolelta” ja nopealla varoitusajalla (esim. työntekijän sairastuminen), myös työaikajärjestelyt on usein tehtävä nopeasti. Työpaikoilla onkin äkillisiä lisätyön tarjoamistilanteita varten otettu käyttöön mm. tekstiviestipalveluja ja muita järjestelmiä, joiden avulla työvoiman tarve voidaan täyttää nopeasti.

⁵ Osa-aikatyötä selvittäneen työryhmän muistio. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 6/2013.

Näistä – lähinnä käytännöllisistä – syistä mahdollinen lisätyön jakamista koskeva järjestys olisi tarkoituksenmukaista rajata koskemaan vain pidempikestoista lisätyötä. Myös työajan vakiintumisen näkökulmasta järjestyksen rajaaminen vain pidempikestoiseen lisätyöhön olisi osa-aikatyöntekijöiden asemaa vahvemmin parantava vaikutus.

Perusteluna lisätyön jakamista koskevalle järjestykselle on esitetty, että järjestyksen avulla pitkään osa-aikatyötä tehneillä työntekijöillä olisi paremmat mahdollisuudet siirtyä kokoaikaisiksi työntekijöiksi. Näin ollen perustelu edellyttäne, että järjestys olisi rakennettava työntekijöiden työsuhteen kestolle ja työajan pituudelle. Toisaalta huomioon olisi aina otettava myös työntekijän sopivuus tarjolla olevaan lisätyöhön, mihin liittyy lisäksi työnantajan velvollisuus järjestää tarpeellista koulutusta (TSL 2:5.2).

Työelämän sääntelyryhmässä on esitetty erilaisia näkemyksiä yhtäältä lain tasoisen lisätyön jakamisjärjestyksen tarpeellisuudesta ja toisaalta sen toimivuudesta käytännössä. Lisätyön jakamista koskevan järjestyksen säätäminen lakiin edellyttäisi työelämän sääntelyryhmän mukaan joka tapauksessa vastaamista mm. seuraaviin kysymyksiin: Miten määriteltäisiin ”pidempikestoinen lisätyö”? Millä perusteilla lisätyö jaettaisiin osa-aikaisten työntekijöiden kesken (esim. työsuhteen kesto/työajan pituus)? Mikä olisi järjestyksen suhde tasapuolisen kohtelun vaatimukseen ja syrjinnän kieltoon? Miten ammattitaito ja muu sopivuus tarjolla olevaan lisätyöhön otettaisiin huomioon? Miten työnantajan velvollisuus järjestää koulutusta liittyisi lisätyön jakamisjärjestykseen?

Laissa ei ole säädetty lisätyön jakamisjärjestyksestä. Toisaalta laissa ei myöskään ole säädetty, missä järjestyksessä lomautetuille työntekijöille on tarjottava työtä, missä järjestyksessä irtisanottuja työntekijöitä on takaisinottovelvollisuuden perusteella otettava takaisin töihin eikä siitä, missä järjestyksessä työvoimaa on taloudellisissa ja tuotannollisissa lomautus- ja irtisanomistilanteissa vähennettävä. Sen vuoksi työelämän sääntelyryhmä pitää lisätyön jakamisjärjestykseen liittyviä kysymyksiä osana suurempaa kokonaisuutta, jota ei rakennepoliittisen ohjelman mukaisille toimenpiteille asetetussa määräajassa ole mahdollista riittävän laajasti selvittää.

Henkilöstön edustajan tiedonsaantioikeus ja yhteistoiminta

Osa-aikatyötä koskevia kysymyksiä on tietyiltä osin käsiteltävä yhteistoimintamenettelyssä, ja työnantajan on annettava osa-aikaisista työntekijöistä tietoja henkilöstön edustajalle.

Yhteistoimintalain 12 §:n mukaan työnantajan on annettava neljännesvuosittain henkilöstöryhmien edustajille heidän pyynnöstään selvitys yrityksen määräaikaissa ja osa-aikaissa työsuhteissa olevien työntekijöiden määrästä.

Henkilöstön edustajan toimintamahdollisuuksien näkökulmasta on perusteltua, että henkilöstön edustaja saa yrityksestä tehtäviensä hoitamisen kannalta oikeaa ja riittävää tietoa. Kun kyse on osa-aikatyöhön liittyvistä kysymyksistä, yrityksessä työskentelevien osa-aikaisten työntekijöiden määrä on henkilöstön edustajalle tärkeä tieto. Toisaalta tieto osa-aikatyöntekijöiden tekemistä työtunneista voisi parantaa henkilöstön edustajan mahdollisuuksia ymmärtää erilaisia osa-aikatyön tilanteita sekä kehittää niitä. Laajempi tiedonsaantioikeus voisi myös edistää vuoropuhelua työnantajan ja henkilöstön edustajan välillä.

Lain 16 §:ssä puolestaan säädetään vuosittain yhteistoimintaneuvotteluissa laadittavista henkilöstösuunnitelmasta ja koulutustavoitteista. Henkilöstösuunnitelmasta ja koulutustavoitteista tulee käydä ilmi yrityksen koko huomioon ottaen mm.

(1) yrityksen henkilöstön rakenne ja määrä sekä arvio niiden kehittymisestä; ja

(2) periaatteet erilaisten työsuhdemuotojen käytöstä, joita ovat lain esitöiden mukaan esimerkiksi osa-aikaisten ja määräaikaisten työsuhteiden käytön periaatteet sekä yleiset periaatteet mahdollisuuksista lyhennettyyn työaikaan tai osa-aikaeläkkeeseen⁶.

Laissa ei nimenomaisesti edellytetä lisätyön tarjoamista koskevien periaatteiden tai lisätyön jakamiseen osa-aikaisten työntekijöiden kesken liittyvien kysymysten käsittelyä yhteistoimintamenettelyssä. Näiden periaatteiden säännöllinen käsittely työnantajan ja henkilöstön kesken voisi kuitenkin parantaa paitsi henkilöstön tiedonsaantia myös henkilöstön mahdollisuuksia vaikuttaa lisätyön tarjoamiseen ja jakamiseen liittyviin käytäntöihin.

Työelämän sääntelyryhmä on ensinnäkin keskustellut siitä, tulisiko henkilöstön edustajalle säätää oikeus saada tietoja osa-aikatyöntekijöiden tekemien työtuntien määristä. Työaikalain mukaan henkilöstön edustajalla on kuitenkin jo nyt oikeus saada tieto työpaikan työaikakirjanpidosta. Lisäksi työaikalain mukaan työntekijöiden edustajalle on varattava tilaisuus esittää mielipiteensä työnantajan valmistellessa tai aikoessa muuttaa tasoittumisjärjestelmää. Työntekijöillä tai heidän edustajallaan on niin ikään oikeus lausua mielipiteensä laadittavasta työvuoroluettelosta. Sääntelyn päällekkäisyyden vuoksi työelämän sääntelyryhmä ei pidä lakimuutoksia tältä osin tarkoituksenmukaisina.

Toiseksi työelämän sääntelyryhmä on pohtinut, tulisiko yhteistoimintalaissa säätää velvollisuudesta käsitellä lisätyön tarjoamista koskevat, yrityksessä noudatettavat periaatteet vuosittain osana henkilöstösuunnitelmaa ja koulutustavoitteita. Yhteistoimintalain 16 §:n muutosta koskeva hallituksen esitys on parhaillaan eduskunnan käsiteltävä. Lakimuutos liittyy ns. kolmen päivän koulutusoikeuden toteuttamiseen. Lisäksi on vireillä raamisopimukseen perustuva kaksikantainen työ, jossa työmarkkinakeskusjärjestöt laativat yhteisen mallin yhteistoimintalain mukaisesta henkilöstösuunnitelmasta. Työelämän sääntelyryhmä toteaa, että lisätyön tarjoamista koskevat periaatteet voitaisiin ottaa huomioon keskusjärjestöjen yhteistä henkilöstösuunnitelman mallia laadittaessa eikä lainsäädäntötarvetta siten tässä vaiheessa ole.

⁶ HE 254/2006 vp, s. 49.

2.1 a: *”Kehitetään yritystukia siten, että rakennepoliittisesti heikosti vaikuttavista tuista siirretään painopistettä kohti taloutta ja elinkeinorakennetta uudistavaa tukipolitiikkaa. Suunnataan yritystukia aiempaa vahvemmin yritysten kasvua ja kansainvälistymistä tukevaan toimintaan. Vahvistetaan t&k&i-toiminnan edellytyksiä.” (TEM)*

Tausta

Hankkeen tavoitteiksi asetettiin:

- **Avoin läpivalaisu.** Tavoitteena saattaa kaikki yritystueksi laskettavat julkiset toimenpiteet yhdenmukaisen tarkastelun kohteeksi.
- **Selkeä vaikutusarviointi.** Tavoitteena luoda yhtenäinen viitekehys tukien perusteluille ja niiden systemaattiselle arvioinnille.
- **Vauhtia rakennemuutokseen.** Tavoitteena valmistella ehdotukset tukien uudelleen-kohdentamisesta taloutta ja elinkeinorakennetta uudistaen kevään 2014 kehysriiheen.

Hankkeessa tuotettiin kehikko yritystukien vaikutusten arvioimiseksi rakennemuutoksen näkökulmasta ja pyydettiin ministeriöitä arvioimaan hallinnoimiaan tukia. Arviointikehikossa tukiohjelmien vaikutus on jäsennelty yhdeksän eri ulottuvuuden mukaan: (1) aikajänne, (2) laajuus/kohdentuminen yrityskenttään, (3) pysyvyys, (4) kohdentuminen toimintaan/kysyntään/välillisesti, (5) rakennemuutoksen mekanismi, (6) liityntä innovaatiopolitiikkaan, (7) vaikutus rakennemuutokseen edistävähidastava, (8) suhde muihin rakennemuutoksen osa-alueisiin ja (9) muut relevantit politiikkavaikutukset. Vastaajia pyydettiin arvioimaan näitä monivalintakysymysten avulla.

Tarkasteltavana oli noin 80 tukitoimenpidettä, joista vain 12 toimenpiteen vaikutuksista saatiin arvio. VM:n vastuulla on suurin osa tarkasteltavista tukitoimenpiteistä ja niiden arviointi ei ollut mahdollista annetun aikataulun puitteissa. Vähäisen vastausten määrän vuoksi johtopäätöksiä tukiohjelmien kokonaisuudesta suhteessa rakennemuutokseen ei voida tässä vaiheessa tehdä.

Saaduista arvioinneista vain kahta lukuun ottamatta tuet arvioitiin pääosin rakennemuutosta edistäviksi. Tuet vaikuttavat pääosin muutaman vuoden tai pidemmällä aikajänteellä ja kohdistuvat useampaan sektoriin. Tukiohjelmat ovat lähes kaikki pitkäaikaisia tai toistaiseksi voimassa olevia ja kohdistuvat lähinnä toiminnan tukemiseen. Lähes kaikilla arvioiduilla tuilla on myös muita relevantteja politiikkavaikutuksia. TEM:n energiaosaston näkemyksen mukaan arviointikehikko ei sovellu energiapolitiikan ohjausjärjestelmien arviointiin (energiatuki, syöttötariffi).

Tulokset osoittavat, että tuen antajien itsearvioinneissa tukien vaikutukset rakennemuutoksiin saatetaan kokea positiivisempina kuin ne todellisuudessa ovat. Tämän vuoksi tukiohjelmien vertailuun tarvitaan ulkopuolisen riippumattoman tahon objektiivista arviota.

Johtopäätökset

- Yritystukien uudistaminen edellyttää hallituksen linjausta uudistuksen tavoitteita ja laajuudesta. Rakennepoliittisen ohjelman tehtävänantoa on tarpeen työstää hallituksen linjaukseksi, joka ohjaa uudistusta.
- Mittavat uudistukset edellyttävät tehtävän selkeää vastuuttamista ja haasteen mittakaavaa vastaavaa resursointia. Tukien vaikuttavuuden arvioinnissa tulisi käyttää ulkopuolista tutkimusorganisaatiota.
- Tukien vastuorganisaatioiden sitoutuminen uudistushankkeeseen on varmistettava mm. hallituksen ja keskeisten ministeriöiden johdon päätöksillä.

Jatkoaskeleet

- Esitetään, että rakennepoliittisen ohjelman osana hallitus tekee linjauksen yritystukien uudistamisesta ja määrittelee uudistuksen kohteeksi otettavat tuki-instrumentit. Tähän sisällytettävien yritystukien keskeiseksi tavoitteeksi asetetaan talouden ja elinkeinorakenteen uudistaminen. Tukien muut tavoitteet sovitetaan yhteen tämän kanssa. Näiden tukien osalta rakenneuudistuksen edistämistavoitteesta poikkeaminen on mahdollista muiden yhteiskunnallisesti painavien syiden vuoksi, mutta edellyttää valtioneuvoston päätöstä.
- TEM tilaa ulkopuoliselta tutkimusorganisaatiolta läpinäkyvän ja yhteismitallisen arvion uudistuksen kohteena olevien yritystukien vaikutuksista rakennemuutokseen. Tutkimuksessa käydään läpi aikataulun puitteissa niin monta tukimuotoa kuin mahdollista (euromääräisesti suurimmat ensin) tammikuun 2014 loppuun mennessä. Samalla arvioidaan toimenpidevaihtoehtojen vaikutuksia budjettiin ja kestävyysvajeeseen.
- Uudistuksen kohteeksi valittujen yritystukien uudelleen kohdentamisesta talouden ja elinkeinorakenteen uudistumista tehokkaammin edistävällä tavalla tehdään ehdotus hallituksen kehysriiheen 2014.

Yritystukilistaus

Tukimuoto	Milj. EUR (v. 2012)	Politiikkatavoite	Vastuu
Yrityksen kehittämisavustus	125	Yrityspolitiikka	TEM
Finnveran luottotappiokorv. ja korkotuki	41	Yrityspolitiikka	TEM
Finpron tuki	22	Yrityspolitiikka	TEM
Kansainvälistymisavustus	18	Yrityspolitiikka	TEM
Vientitakuut	0	Yrityspolitiikka	TEM
 Tekesin TKI –rahoitus	 258	 TKI	 TEM
Energiatuki (investointituki)	50	Energiapolitiikka	TEM
Syöttötariffi	100	Energiapolitiikka	TEM
 Palkkatuki (yrityksissä työskenteleville)	 95	 Työllisyys	 TEM
Starttiraha	32	Työllisyys	TEM
Työllisyysperusteinen investointituki	4	Työllisyys	TEM
 Energiaverotuki energ. intev. teollisuudelle	 400	 Toimialapolitiikka	 TEM
Tuki kauppa-aluksille	81	Toimialapolitiikka	LVM
Varustamoiden ympäristöinvestointituki	0	Toimialapolitiikka	TEM
Telakoiden innovaatiotuki	16	Toimialapolitiikka	TEM
 MMM:n mikroyritystuki	 50	 Aluepolitiikka	 MMM
Kuljetustuki	7	Aluepolitiikka	TEM
 Käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutusvoiton verovapaus, EVL 6 § 1 mom. 1 k ja b § 1 – 2 mom.	 292	 Elinkeinoverotuksen verotuki	 VM

Elokuvatuottajien verovapaa tuotantotuki, EVL 6 § 5 k	5	Elinkeinoverotuksen verotuki	VM
Tasoituspää, EVL 8 § 1 mom. 10 k	10	Elinkeinoverotuksen verotuki	VM
Irtaimen käyttöomaisuuden hankintamenon poistaminen EVL 30 § 1 ja 3 mom.	646	Elinkeinoverotuksen verotuki	VM
Kuluvan käyttöomaisuuden jälleenhankintavaraus vähennyskelpoisuus, EVL 43 § 1 mom.	0	Elinkeinoverotuksen verotuki	VM
Luottotappiovarauksen vähennyskelpoisuus, EVL 46 § 1 mom.	14	Elinkeinoverotuksen verotuki	VM
Toimintavaraus, EVL 46 a §	10	Elinkeinoverotuksen verotuki	VM
Takuuvaraus, EVL 47 §	-48	Elinkeinoverotuksen verotuki	VM
Eläkevakuutusyhtiöiden yms. lisävarausvastuuta varten tekemä varaus, EVL 48a §	30	Elinkeinoverotuksen verotuki	VM
Kehitysalueiden korotetut poistot, L 1262/93 5 §	1	Elinkeinoverotuksen verotuki	VM
Laki tuotannollisten investointien väliaikaisesti korotetuista poistoista L 222/2009	0	Elinkeinoverotuksen verotuki	VM
Asuintalovaraus, L 846/1986	-43	Elinkeinoverotuksen verotuki	VM
Tutkimus- ja kehitystoiminnan määräämääräinen verokannustin	0	Elinkeinoverotuksen verotuki	VM
Käyttöomaisuuteen kuuluvien osakkeiden luovutusvoiton verovapaus, EVL 6 § 1 mom. 1 k ja b § 1 – 2 mom.	292	Elinkeinoverotuksen verotuki	VM
Elokuvatuottajien verovapaa tuotantotuki, EVL 6 § 5 k	5	Elinkeinoverotuksen verotuki	VM
Tasoituspää, EVL 8 § 1 mom. 10 k	10	Elinkeinoverotuksen verotuki	VM
Irtaimen käyttöomaisuuden hankintamenon poistaminen EVL 30 § 1 ja 3 mom.	646	Elinkeinoverotuksen verotuki	VM
Kotieläinten luovutushintojen jaksotus kolmelle verovuodelle, MVL 5 § 1 mom. 1 k	1	Maa- ja metsätalouden verotuki	VM

Maatalouden jälleenhankintavaraus, MVL 5 § 2mom.	0	Maa- ja metsätalouden verotuki	VM
Irtaimen käyttöomaisuuden hankintamenon jaksottaminen, MVL 8 § 4 mom.	15	Maa- ja metsätalouden verotuki	VM
Tasausvaraus, MVL 10a §	0	Maa- ja metsätalouden verotuki	VM
Maatilan tai sen osan luovutuksen verovapaus, MVL 21 §	13	Maa- ja metsätalouden verotuki	VM
Metsävähennys, TVL 55 §	37	Maa- ja metsätalouden verotuki	VM
Metsätalouden pääomatulosta myönnettävä menovaraus, TVL 111 §	10	Maa- ja metsätalouden verotuki	VM
Dieselpolttoaineen normia alempi verokanta, L 1472/1994	739	Valmisteverotuksen verotuki	VM
Työkoneissa käytetyn kevyen polttoaineen normia alempi verokanta, L 1280/2003 6 ja 7 §. Muutos L 1399/2010.	476	Valmisteverotuksen verotuki	VM
Liikenteeseen käytetyn sähkön normia alempi verokanta, L 1260/1996	0,5	Valmisteverotuksen verotuki	VM
Liikenteeseen käytetyn maakaasun normia alempi verokanta, L 1260/1996	0,5	Valmisteverotuksen verotuki	VM
Lämmitykseen käytetyn maakaasun normia alempi verokanta, L 1260/1996	69	Valmisteverotuksen verotuki	VM
Nestekaasun verottomuus, L 1472/1994, 9 § 1 mom. 8 k	10	Valmisteverotuksen verotuki	VM
Yhdistetty sähkön ja lämmön tuotanto (CHP), L 1260/1996 10§. Muutos L 1399/2010 4 §: puolitettu CO₂-vero,	62	Valmisteverotuksen verotuki	VM
Turpeen verottomuus, L 1260/1996 1 §. Muutos vuodesta 2011: alempi verokanta.	112	Valmisteverotuksen verotuki	VM
Puupohjaisten polttoaineiden verottomuus, L 1260/1996	..	Valmisteverotuksen verotuki	VM
Biokaasun verottomuus, L 1260/1996, 1 §	0,5	Valmisteverotuksen verotuki	VM
Teollisuuden ja kasvihuoneiden alempi sähköverokanta (veroluokka II) L 1260/1996, 2 § 6 k ja 4 §	370	Valmisteverotuksen verotuki	VM

Raideliikenteen sähkön verottomuus, L 1260/1996, 7 § 4 k	14	Valmisteverotuksen verotuki	VM
Energiaintensiivisten yritysten veronpalautus, L 1260/1996 8a § 1 mom.	71	Valmisteverotuksen verotuki	VM
Maatalouden energiaveron palautus, L 603/2006, 4 §	44	Valmisteverotuksen verotuki	VM
Autoveron palautus invalideille, L 1482/1994 50–51 §	4	Valmisteverotuksen verotuki	VM
Taksien autoverohuojennus, L 1482/1994, 28 §	31	Valmisteverotuksen verotuki	VM
Muuttotavarana tuotujen autojen veroton maahantuonti, L 1482/1994 25 §	17	Valmisteverotuksen verotuki	VM
Pelastusauton, sairausauton, invataksin yms. autoverottomuus, L 1482/1994, 21 § 1 mom.	85	Valmisteverotuksen verotuki	VM
Autoveron vientipalautus, L 1482/1994, 34d §, muutos 5/2009, voimaan 1.1.2010	1	Valmisteverotuksen verotuki	VM
Autoverolain säännönmukainen huojennus tietyissä tilanteissa, L 1482/1994, 50 §, muutos 5/2009	1	Valmisteverotuksen verotuki	VM
Henkilö- ja pakettiautojen ajoneuvoveron käyttövoimavero, L 1281/2003, 11 § (sanktio)	-261	Valmisteverotuksen verotuki	VM
Museoajoneuvojen, pelastus- ja sairausautojen sekä linja-autojen vapautus ajoneuvoverosta, L 1281/2003, 12 § 1 mom. 3–5 k	3	Valmisteverotuksen verotuki	VM
Puu- ja turveperusteista polttoainetta käyttävien ajoneuvojen vapautus ajoneuvoverosta, L 1281/2003, 12 § 1 mom. 11 k	0,5	Valmisteverotuksen verotuki	VM
Yhdistettyjen kuljetusten tuki, L 1281/2003, 34 §	0,5	Valmisteverotuksen verotuki	VM
Invalidien vapautus ajoneuvoveron perusverosta, L 1281/2003, 35 §	0,5	Valmisteverotuksen verotuki	VM
Eräät makeisten, jäätelön ja virvoitusjuomien valmisteverosta (1127/2010) vapautetut tuotteet	0,5	Valmisteverotuksen verotuki	VM
Pienpanimoiden veronhuojennus, L 1471/1994, 8 § 1 mom.	5	Valmisteverotuksen verotuki	VM
Dieselpolttoaineen normia alempi verokanta, L 1472/1994	739	Valmisteverotuksen verotuki	VM
Työkoneissa käytetyn kevyen polttoaineen normia alempi verokanta, L 1280/2003 6 ja 7 §.	476	Valmisteverotuksen verotuki	VM

Muutos L 1399/2010.

		verotuki	
Liikenteeseen käytetyn sähkön normia alempi verokanta, L 1260/1996	0,5	Valmisteverotuksen verotuki	Ilari Valjus / VM
Liikenteeseen käytetyn maakaasun normia alempi verokanta, L 1260/1996	0,5	Valmisteverotuksen verotuki	Ilari Valjus / VM
Lämmitykseen käytetyn maakaasun normia alempi verokanta, L 1260/1996	69	Valmisteverotuksen verotuki	Ilari Valjus / VM
Nestekaasun verottomuus, L 1472/1994, 9 § 1 mom. 8 k	10	Valmisteverotuksen verotuki	Ilari Valjus / VM

2.1 c: *”Yritysrahoituksen saatavuuden turvaamiseksi edistetään pk-yritysten joukkovelkakirjamarkkinoiden syntymistä ja selvitetään keinoja pörssin toimintaedellytysten parantamiseksi ja kasvuyritysten listautumiskynnyksen alentamiseksi (TEM, VM)*

1. Finnveran vienti- ja alusluottojen valtuuksien sekä vientitakuuvaltuuksien merkittävä lisääminen (B)

Esitys

Tarkoituksena on viennin edistämiseksi lisätä merkittävästi Finnvera Oyj:n vienti- ja alusluottojen valtuuksia sekä vientitakuuvaltuuksia. **1) Luottomuotoisen viennin ja kotimaisten alustoimitusten rahoituksen enimmäisvaltuutta esitetään nostettavaksi nykyisestä 3 miljardista eurosta noin 6,5 miljardiin euroon, jotta turvattaisiin suomalaisten vientiyritysten kilpailukyky julkisen erityisrahoitusjärjestelmän toiminnan osalta.** Luottosopimuksia on tällä hetkellä hieman yli miljardin arvosta. Luottotarjouksia on voimassa 1,5 mrd. euron arvosta, minkä lisäksi hakemusten yhteismäärä on tällä hetkellä 5,1 mrd. euroa. Vain osa tarjouksista johtaa luottosopimuksen tekemiseen, sillä viejä saattaa hävitä kaupan kilpailutilanteessa tai eräissä tapauksissa rahoitus voi löytyä markkinoilta.

2) Samalla nostettaisiin korontasausopimusten- ja korontasauspäästösten enimmäismäärää nykyisestä 5 mrd:sta eurosta 7 mrd. euroon, sillä kiinteäkorkoisiin vientiluottoihin tehdään aina korontasaus.

3) Lisäksi Finnveran varainhankintaan kohdistuvan valtion takauksen enimmäismäärää tulisi vastaavasti nostaa nykyisestä 5 mrd. eurosta 8,5 mrd. euroon. Finnveran varainhankinta kotimaan pk-rahoitukseen ja vienninrahoitukseen edellyttää valtion takausta. Vienti- ja alusluottovaltuuden nostaminen merkitsee myös vientitakuiden enimmäisvaltuuden korotusta valtion vientitakuulakiin. **4) Valtion vientitakuiden enimmäisvaltuutta nostettaisiin vastaavasti 12,5 mrd. eurosta 17 mrd. euroon.**

Arvio esityksen taloudellisista vaikutuksista:

Vienti- ja alusluottojen enimmäisvaltuuden korottamisella ei olisi välittömiä budjettivaikutuksia. Vientiluotto-, korontasaus, vientitakuuvaltuuksien sekä valtion takausvaltuuden nostaminen kuitenkin lisäisivät valtion vastuita sekä riskinottoa.

Uusi luottojärjestelmä perustuu Finnveran varainhankintaan. Vienti- tai alusluotto voidaan myöntää joko vaihtuva- tai kiinteäkorkoisena (ns. CIRR-korko). **Tulevaisuudessa enimmäisvaltuuden nosto saattaa aiheuttaa valtiolle alijäämäkorvausmenoja** (momentti 32.20.48 Korko- ja muu tuki julkisesti tuetuille vienti- ja alusluotoille). Tähän voidaan määrärahan korotustarpeen osalta tarvittaessa varautua myöhemmässä vaiheessa. Tarkempi arvio taloudellisista vaikutuksista tehdään hallituksen esityksen valmistelun yhteydessä.

Lopputuote: Vienti- ja alusluotto-, korontasaus- ja vientitakuuvaltuuden sekä valtion takauksen enimmäisvaltuuden nosto vaativat useita lakimuutoksia (Laki julkisesti tuetuista vienti- ja alusluotoista 1543/2011, laki valtion vientitakuista sekä laki valtion erityisrahoitusyhtiöstä 443/1998). Valtioneuvoston Finnveralle 20.9.2012 myöntämää valtioneuvoston päätöksen yhteydessä todettiin, että ”TEM:n on 31.12.2016 mennessä laadittava arvio takauksen ja julkisesti tuetuista vienti- ja alusluotoista sekä korontasauksesta annetun 1 ja 2 §:n tarkoittaman viennin rahoitusjärjestelmän toimivuudesta ja vaikuttavuudesta”. Valtiontakauksen korotukseen liittyen selvityksen tekemistä on tarpeen aikaistaa.

Hallituksen esityksen valmistelu on tarkoitus käynnistää loppuvuonna 2013 tai viimeistään alkuvuonna 2014. Hallituksen esitys voitaisiin antaa eduskunnalle aikaisintaan kevätistuntokaudella 2014. Siten lakimuutokset tulisivat voimaan viimeistään ensi vuoden loppuun mennessä.

2. Finnveran takaukset vientiä palveleville kotimaisille investointitavarakaupoille (E)

Esitys

Selvitetään mahdollisuudet laajentaa vientitakuujärjestelmää siten, että Finnvera voisi myöntää takauksia vientiä palvelevien kotimaisten investointitavarakauppojen edellyttämiin investointeihin ja käyttöpääomaan.

Uudella takausmahdollisuudella olisi tavoitteena edistää nimenomaisesti vientiteollisuutta palvelevia ja kilpailukykyä parantavia investointeja, investointeja suomalaiseen teknologiaan sekä synnyttää uutta vientikapasiteettia ja uudistaa olemassa olevaa. Tuotannolliset investoinnit voivat olla niin suuria, että pankkien tarjoaman rahoituksen lisäksi valtiollisen takuulaitoksen panos on välttämätön.

Uuden takausmahdollisuuden tarve liittyy Suomessa toteutettaviin investointeihin, joissa suomalainen toimittaja on ulkomaiseen kilpailijaansa verrattuna huonommassa asemassa, koska kotimaisiin toimituksiin ei voida myöntää Finnveran vientitakuuta (poikkeuksena alustoimitukset, ks. alla). Samaan aikaan ulkomaisen toimittajan maan vientitakuulaitos voi myöntää vientitakuita Suomessa toteutettavaan investointiin ulkomaisen toimittajan hyväksi. Tämä johtaa siihen, että suomalaiset yritykset hankkivat tuotannollisten investointien edellyttämiä koneita ja laitteita ulkomailta ja kotimaiset toimittajat menettävät kauppvoja. Alustavan arvion mukaan uudelle tuotteelle olisi kysyntää.

Arvio taloudellisista vaikutuksista

Finnvera jakaisi hankkeiden riskit kaupallisten rahoittajien kanssa pyrkien aidosti itsekannattavaan toimintaan, jolloin vientitakuuvaltuuksien laajentamisesta ei lähtökohtaisesti muodostuisi lisäkustannuksia valtiolle. **Vientitakuuvaltuutta ei välttämättä tarvitsisi kasvattaa ainakaan toiminnan alkuvaiheessa, mutta arvion mukaan tämän tyyppisille hankkeille voisi riittää noin 1 miljardin lisävaltuus vientitakuutoiminnassa.**

Loppuote

Selvitetään helmikuun 2013 loppuun mennessä, onko uudelle takaustuotteelle perusteita ottaen huomioon erityisesti EU:n valtioneuvoston päätös. Alustavan tiedon mukaan vastaavia instrumentteja olisi käytössä eräissä muissa jäsenvaltioissa. Myös mahdollinen notifiointitarve on selvitettävä.

Takausmahdollisuus toteutettaisiin laajentamalla valtion vientitakuista annetun lain (422/2001) soveltamisalaa. Uusi sääntely voisi rinnastua valtion alustakauksista annettuun lakiin (573/1972), jonka mukaan alustakaus voidaan myöntää luotolle, jonka käyttötarkoituksena on aluksen hankkiminen Suomesta tai ulkomailta. Näin alusrahoituksen osalta on pyritty varmistamaan, etteivät suomalaiset telakat joudu eriarvoiseen asemaan ulkomaisiin telakoihin nähden. **Lakimuutos voitaisiin toteuttaa arviolta vuonna 2014.**

3. Finnveran takaukset pankkien vientiluottojen jälleenrahoitukselle (E)

Esitys

Selvitetään tarve ja mahdollisuudet ottaa käyttöön jälleenrahoitustakaus vientikaupan ostajaluoton myöntäneen pankin varainhankinnalle.

Jälleenrahoitustakauksella olisi tarkoitus turvata suomalaisille viejille kansainvälisesti kilpailukykyinen vienninrahoitusjärjestelmä. Pankit eivät tällä hetkellä usein pysty omaan varainhankintaansa perustuen rahoittamaan pitkäaikaisia vientitoimituksia (yli 5-7 vuoden rahoitusta edellyttäviä). Basel III sääntely vähentää pankkien pitkäaikaisen vienninrahoituksen tarjontaa tulevaisuudessa. Mm. Tanskassa, Hollannissa, Espanjassa ja Ranskassa ollaan ottamassa käyttöön tai selvittämässä jälleenrahoitustakausta.

Arvio taloudellisista vaikutuksista

Jälleenrahoitustakauksen käyttöönotto lisäisi viennin rahoitukseen liittyvää riskiä, koska järjestely kattaisi uutena elementtinä myös pankkiriskin. Lisäksi järjestelyyn liittyisi vientihankkeen normaaliin vientitakuuseen (ostajaluottotakuu) liittyvä riski.

Vientitakuuvaluuslaskennan osalta jälleenrahoitustakauksen käyttöönotto osalta ei kuitenkaan merkitsisi kaksinkertaista vastuuta valtiolle, sillä valtion takaukset kohdistuvat samaan vientihankkeeseen. Siten jälleenrahoitustakausinstrumentin käyttöönotto ei sinällään vaikuttaisi vientitakuuvaluuden nostotarpeeseen (nostotarve aiheutuu ennen kaikkea vienti- ja alusluottovaluuden nostamisesta).

Kansainvälisten säädösten mukaan vientitakuutoiminnan tulee olla pitkällä aikavälillä itsekannattavaa. Valtion vientitakuuvastuiden voidaan arvioida kasvavan tulevaisuudessa Finnveran vientitakuiden enimmäisvaluuden nostamisen ja lisääntyvän käytön myötä. Finnveran vientitakuuihin liittyy riski, jota hallitaan muun muassa yhtiön riskinhallintajärjestelmän avulla. **Vientitakuiden enimmäisvaluuden nostolla ei olisi välittömiä menovaikutuksia valtion talousarvioon.** Vientitakuista mahdollisesti aiheutuvat tappiot korvataan lain mukaan ensisijaisesti Finnveran erillisestä vienti- ja erityistakaustoiminnan rahastosta (varoja n. 358 milj. EUR 30.6.2013), sen jälkeen tarvittaessa valtioneuvoston rahastosta (varoja noin 737 milj. EUR 31.12.2012). Mikäli edelliset puskurit eivät riittäisi, niin valtion talousarvion momentille 32.01.60 (siirrot hallinnonalan rahastoihin) tulee varata määräraha siirrettäväksi valtioneuvoston rahastoon, koska lain mukaan valtio vastaa kaikista vientitakuista ja takauksista.

Lopputuote

Jälleenrahoitustakauksen käyttöönotto edellyttäisi muutoksia vientitakuulakiin (422/2001) ja mahdollisesti notifiointia. **Selvitystyö notifiointin ja lainmuutosten tarpeesta aloitetaan työ- ja elinkeinoministeriön ja valtiovarainministeriön yhteistyönä vuoden 2014 alkupuolella.** Päätös jälleenrahoitustakauksen käyttöön ottamisesta ja sen aikataulusta tehdään selvityksen perusteella.

4. Referenssitoimitusten rahoitus (E)

Esitys

Uuteen teknologiaan ja innovaatioihin perustuvien suomalaisten tuotteiden pääsyn helpottamiseksi kansainvälisille markkinoille selvitetään:

- 1) mahdollisuudet ottaa käyttöön **Finnveran referenssitakaukset** uutta teknologiaa valmistavalle yritykselle referenssitoimituksiin, joissa on kyse kehitystoimintaan perustuvan ensimmäisen kaupallisen ratkaisun markkinoinnista ja toteuttamisesta, ja
- 2) mahdollisuudet ottaa käyttöön **vaihtoehtoisesti referenssituki**, joka olisi energiatuen tyyppinen investointituki uuden teknologian ostajalle.

Referenssitakaus olisi Finnveran uusi takaustuote, joka sisältää anteeksianto-ominaisuuden. Finnvera voisi siis osittain tai kokonaan luopua ns. regressioikeudesta (valtioneuvosto). Mikäli referenssihanke epäonnistuu osittain tai kokonaan eikä toteutus vastaa kaupan ehtoja, korvaa rahoituslaitokselta hankittu takaus sovitulta osin laitoksen hankkeesta aiheutuneita tappioita. Mikäli Finnvera olisi taannut osaltaan hanketta referenssitakaus-tuotteella, korvaisi tämä takuu korkeintaan 80 % pankin/rahoituslaitoksen tappioista.

Referenssituki olisi harkinnanvarainen, ja myönnettäisiin EU:n yleisen ryhmäpoikkeusasetuksen tai komission ympäristönsuojelun suuntaviivojen nojalla. Tuki kohdistuisi lähinnä cleantech-hankkeisiin ja sitä voitaisiin myöntää myös suurille yrityksille.

Juridisesti referenssihankkeita tarkastellaan kaupallisina hankkeina, jotka eivät tästä syystä voi lähtökohtaisesti hyödyntää t&k-perusteisia rahoitusvälineitä

Taloudelliset vaikutukset

Referenssituella olisi referenssitakausta suuremmat budjettivaikutukset, jotka olisivat enintään 30 milj. euroa vuodessa. Kummallakin instrumentilla voitaisiin vaikuttaa kokonaismäärältään yli 150 milj. euron referenssi-toimituksiin, joiden vipuvaikutukset kansantalouteen voivat olla huomattavia keskipitkällä aikavälillä.

Lopputuote

Työ- ja elinkeinoministeriö tekee esitetyn selvityksen referenssitoimitusten rahoitusvälineen käyttöönotosta ja sen muodosta vuoden 2014 aikana. Rahoitusvälineen käyttöönotto vaatisi säädosmuutoksen ja valtioneuvosto-ilmoituksen komissiolle.

5. Yritysten joukkovelkakirjamarkkinoiden edistäminen (E)

Esitys

Tuetaan joukkovelkakirjalainojen (jvk-laina) merkitsijöitä palvelevien yhtenäisten sopimusehtojen käyttöönottoa. Yhtenäiset sopimusehdot, jotka on tarkoitus saada käyttöön vuoden 2014 alkupuolella, parantavat jvk-lainojen dokumentaation laatua, yksinkertaistavat jvk-lainojen liikkeeseenlaskua ja vähentävät kustannuksia.

Edistetään jvk-sijoittajien edustajan (ns. common law -pohjainen asiamiesmalli) toimintaa sääntelevän erityislainsäädännön valmistelua ja voimaansaattamista Suomeen. Sääntelyn tavoitteena on edustajan toimivallan järjestäminen jvk-lainan muutostilanteissa siten, että säilytetään sopimusvapaus ja markkinoiden toiminnan joustavuus.

Arvio taloudellisista vaikutuksista

Toimenpiteillä ei ole budjettivaikutuksia. Uudistusten arvioidaan edistävän kotimaisten jvk-lainojen liikkeeseenlaskua ja pk-sektorin jvk-markkinoiden toimintaa.

Lopputuote

Valtiovarainministeriössä laaditaan jvk-sijoittajien edustajaa koskeva arviomuistio nykyllä säädännöllä ja sen kehittämistarpeista, jonka jälkeen säädösvalmistelu aloitetaan valtiovarainministeriön ja oikeusministeriön yhteistyönä vuoden 2014 alussa.

6. Finnveran osallistuminen pk-yritysten joukkovelkakirjalainojen merkitsemiseen (B)

Esitys

Finnveralle annetaan toimintavaltuus toimia merkitsijänä joukkovelkakirjalainan liikkeeseen laskussa seuraavin ehdoin:

- Merkinnän kohteena voi olla vain EU-määritelmän mukaisten pk-yritysten liikkeelle laskemat joukkovelkakirjalainat (yrityksen palveluksessa vähemmän kuin 250 työntekijää, vuosiliikevaihto enintään 50 milj. euroa tai taseen loppusumma enintään 43 milj. euroa).
- Annin enimmäiskoko on 50 milj. euroa.
- Finnveran merkitsemän osuuden pitää aina olla alle 50 %
- Finnvera voi lainan juoksuaikana myydä merkitsemänsä lainan tai osia siitä. Jos myynnistä aiheutuisi tappioita, jotka tulisivat korvattavaksi luotto- ja takaustappiositoumuksen perusteella, tulee myynnin perustua tarpeeseen turvata saatavat.
- Finnvera ei voi ostaa joukkovelkakirjalainoja jälkimarkkinoilta.
- Merkintäaika on voimassa 1.1.2014 - 31.12.2017 välisen ajan, jona aikana Finnvera voi tehdä merkintöjä siten, että salkun koko jakson päättyessä on enintään 300 milj. euroa.

Kustannustehokkaan joukkovelkakirjalainaemission minimikoon voidaan arvioida olevan noin 30 miljoonaa euroa. On siten epävarmaa, missä määrin pk-yritykset voivat hyödyntää tuotetta. On kuitenkin arvioitu tarkoituksenmukaiseksi ensi vaiheessa mahdollistaa Finnveran osallistuminen pk-yritysten toteuttamiin

emissioihin ja mahdollisesti myöhemmin pk-yrityksiä suurempien yritysten emissioihin. Jälkimmäisiin liittyy valtiontukioikeudellisia selvitystarpeita sekä luotto- ja takaustappiositoumuksen muutostarpeita.

Arvio taloudellisista vaikutuksista

Toimenpide ei aiheuttaisi välittömiä budjettivaikutuksia. Pk-yritysten joukkovelkakirjalainojen merkitseminen lisäisi valtioneuvoston sitoumuksen piirissä olevia Finnveran vastuuta ja sitä kautta valtion maksettavaksi tulevia tappiokorvausmenoja. Tässä vaiheessa ei ole vielä arviota vuotuisten tappiokorvausten määrästä.

Lopputuote

Toimenpide edellyttää valtioneuvoston Finnveralle luotto- ja takaustappioiden osittaisesta korvaamisesta antaman sitoumuksen muuttamista. Finnveran merkitsemät jvk-lainat tulisivat sitoumuksen piiriin. TEM valmistelee sitoumuksen muuttamista siten, että muutos voisi tulla voimaan tammi-helmikuussa 2014.

7. Finnveran osallistuminen pk-yrityksiä suurempien yritysten jvk-lainojen merkitsemiseen (E)

Esitys

Selvitetään mahdollisuudet antaa Finnveralle valtuudet osallistua pk-yrityksiä suurempien yritysten jvk-lainojen merkitsemiseen. On ilmeistä, etteivät EU-määritelmän mukaiset pk-yritykset ole riittävän isoja, jotta ne voisivat tyypillisesti toimia joukkovelkakirjalainan liikkeellelaskijana. Vaikka joukkovelkakirjamarkkinat ovat kehittymässä pienempien emissioiden suuntaan, ei alle 10 milj. euron emissioita odoteta toteutuvan kuin lähinnä kohdennettuina emissioina. Jotta yritys voi laskea liikkeelle esim. 20-30 milj. euron joukkovelkakirjalainan, tulisi yrityksen korollisen kokonaisvelan olla tyypillisesti tasolla 60-90 milj. euroa. Yleinen lähtökohta on, että noin yksi kolmasosa korollisesta velasta voi enimmällään olla tässä instrumentissa.

Tästä näkökulmasta pidetään tarpeellisenä mahdollistaa Finnveran toiminta myös pk-yrityksiä suurempien yritysten liikkeelle laskemien joukkovelkakirjojen merkitsijänä kokoluokaltaan 50 milj. euron emissioihin asti. Näiden yritysten vuotuisen liikevaihdon tuli jäädä alle 200 milj. euron rajan. Finnveran tulisi voida toimia ankkurisijoittajana eli olla avoimesti annin markkinoinnin yhteydessä sitoutunut merkitsemään tietty osuus annista. Tämän osuuden pitää olla aina alle 50 %, ja pyrkimyksenä tulisi olla että 20 % osuus olisi riittävä houkuttelemana muita sijoittajia mukaan ja samalla riittävän matala, jottei vaihtovelkakirjan likviditeetti jälkimarkkinoilla vaarannu.

Arvio taloudellisista vaikutuksista

Toimenpide ei aiheuttaisi välittömiä budjettivaikutuksia. Kyseisten joukkovelkakirjalainojen merkitseminen lisäisi sitoumuksen piirissä olevia Finnveran vastuuta ja sitä kautta valtion maksettavaksi tulevia tappiokorvausmenoja. Tässä vaiheessa ei ole vielä arviota vuotuisten tappiokorvausten määrästä. Vielä ei myöskään ole selvää kuvaa siitä, millainen rahoitusmuodon riskisyys olisi verrattuna Finnveran nykyiseen luottotoimintaan. Yksittäiset tappiot olisivat toteutuessaan kuitenkin keskimäärin huomattavan suuria verrattuna Finnveran pk-yrityksille annettavien luottojen keskimääräiseen suuruuteen.

Lopputuote

Finnveran osallistuminen joukkovelkakirjalainojen merkitsemiseen edellyttää valtioneuvoston Finnveralle luotto- ja takaustappioiden osittaisesta korvaamisesta antaman sitoumuksen muuttamista. Finnveran merkitsemät jvk-lainat tulisivat sitoumuksen piiriin ja luottotappiutilanteessa osittain valtion korvattaviksi.

Sitoumuksen muutoksen lisäksi voi olla tarpeen myös muuttaa Finnveran luotto-, takaus- ja pääomasijoitustoiminnasta annettua lakia (445/1998). Lisäksi on selvitettävä notifiointitarve. Alustavan arvion mukaan muutokset voidaan toteuttaa vuoden 2014 aikana.

8. Pk-yritysten listautumiskynnyksen alentaminen (C)

Pörssiä kevyemmin säädellyllä monenkeskisellä markkinapaikalla omasta hakemuksestaan noteerattujen yhtiöiden osinkoverotus säädetään vastaavaksi kuin listaamattomilla yhtiöillä. Monenkeskinen markkinapaikka antaisi yhtiöille mahdollisuuden kasvaa sekä monipuolistaa ja laajentaa omistaja- ja rahoitusrakennettaan. Seuraavassa kasvuvaiheessa yhtiöiden olisi luonnollista hakeutua pörssin päälistalle.

Pörssin listayhtiöiden mahdollisille siirtymisille monenkeskiselle markkinapaikalle voitaisiin asettaa rajoituksia. Pörssin päälistalla oleva yhtiö voisi esimerkiksi saada First North -listalle siirtyessään yksityisen yhtiön verokohtelun vasta, kun kolme vuotta on kulunut päälistalta poistumisesta.

Arvio taloudellisista vaikutuksista

Nykytilanteeseen verrattuna osinkoverotulot saattaisivat aluksi vähentyä joitakin satojatuhansia euroja, sillä First North Helsinki -markkinapaikalla on neljä pientä yhtiötä. Pidemmällä aikavälillä uudistus loisi edellytyksiä yritysten kasvuun ja työllisyyskehitykseen kotimaassa ja näin edistäisi talouden vahvistumista.

Lopputuote

Lainsäädäntöä (TVL 33a § ja 33b §) muutettaisiin siten, että listaamattomien yritysten jakamien osinkojen verokohtelu säilyisi ennallaan myös siinä tapauksessa, että yritykset listautuvat monenkeskiselle markkinapaikalle. Toimenpiteellä parannettaisiin yritysten mahdollisuuksia saada kasvulleen oman pääoman ehtoista rahoitusta ja edistettäisiin kotimaisten sijoittajien mahdollisuuksia sijoittaa kasvuyrityksiin kotimaassa, mikä lisäisi myös ulkomaisten sijoittajien kiinnostusta markkinapaikkaa kohtaan.

9. Joukkorahoitustoiminnan edistäminen (E)

Esitys

Kartoitetaan laina- ja sijoitusmuotoisen joukkorahoitustoiminnan kehittämistarpeita ja arvioidaan tarvetta täsmentää kansallista sääntelyä erityisesti markkinoiden toimivuuden ja sijoittajansuojan näkökulmasta. Joukkorahoituksen toimintaedellytysten parantamisella edistetään pankki- ja pääomasijoitustoimintaa täydentävän ja vaihtoehtoisen rahoituslähteen luomista. Tämä lisää kilpailua rahoitusmarkkinoilla ja tarjoaa erityisesti alku- ja kasvuvaiheen yrityksille tai muille yksityisille hankkeille uuden rahoituskanavan.

Arvio taloudellisista vaikutuksista

Toimenpiteellä ei ole budjettivaikutuksia. Suotuisa rahoitusympäristö ja selkeä viranomaisohjeistus parantavat mahdollisuuksia toteuttaa joukkorahoituksen kautta sellaista yritystoimintaa ja hankkeita, joihin ei muutoin ole saatavissa rahoitusta.

Lopputuote

Laaditaan ja toteutetaan kansallinen kysely joukkorahoituksesta eri markkinaosapuolille ja viranomaisille kuluvan vuoden aikana, jonka perusteella arvioidaan tarvetta täsmentää voimassaolevaa kansallista sääntelyä. Osallistutaan komission kuluvana syksynä järjestämään kuulemismenettelyyn ja varaudutaan lähitulevaisuudessa EU-tason sääntelyhankkeeseen, jonka aikataulu selvinnee vuoden 2014 syksyyn mennessä.

10. Kiinteistörahastolain korjaaminen (A)

Esitys

Hallitus päätti kehysriihessä maaliskuussa 2012 että kiinteistörahastolain korjaaminen selvitetään tavoitteena kiinteistösijoittamisen markkinoiden kehittyminen.

Arvio taloudellisista vaikutuksista

Kiinteistörahastolakiin esitettävillä muutoksilla poistetaan nykysääntelyyn liittyviä eräitä epäselvyyksiä ja tulkintaongelmia, tarkistetaan EU-sääntelyn aikaisempaan täytäntöönpanoon perustuneita säännöksiä ja kevennetään sääntelystä aiheutuvaa hallinnollista taakkaa.

Lopputuote

Kiinteistörahastolain muutokset toteutetaan vaihtoehtoisten sijoitusrahastojen hoitajia koskevan direktiivin (AIFMD, 2011/61/EU) vuonna 2014 tapahtuvan täytäntöönpanon yhteydessä. Asiaa koskeva hallituksen esitys (HE 94/2013 vp) on parhaillaan eduskunnan käsiteltävänä.

11. Työeläkelaitosten sijoitustoiminta ja vieraan pääoman käyttö - Hallituksen rakennepoliittisen ohjelman toimenpide 2.15 (E)

Esitys

Muutetaan työeläkelaitosten sijoitustoimintaa ohjaavaa sääntelyä siten, että se mahdollistaa työeläkelaitosten suuremman asuntosijoittamisen Suomessa (STM)

Työeläkelaitosten pääomien käyttöä ja sijoitusallokaatiota kiinteistösijoittamisessa tehostetaan sallimalla vieraan pääoman rajoitettu käyttö pääsääntöisesti vuokra-asuntojen rakennuttamiseen. Vieraan pääoman käyttö sallittaisiin työeläkelaitosten tätä tehtävää varten perustamille tytäryhtiöille ja rajattaisiin 50 prosenttiin sijoitusten arvosta. Tavoitteena on luoda edellytyksiä vuokra-asuntotuotannon kasvattamiselle.

Työeläkelaitosten (työeläkeyhtiöiden sekä eläkesäätiöiden ja -kassojen) sijoituspäätökset riippuisivat kuitenkin edelleen niiden omista sijoitusstrategioista ja vallitsevasta markkinatilanteesta. Ehdotuksen toteuttaminen edellyttää muutoksia TyEL-laitosten vakavaraisuussäntelyyn, jota ollaan parhaillaan uudistamassa STM:n asettamassa työryhmässä.

Valtiovarainministeriön työryhmäraportissa ”Pääomamarkkinat ja kasvu” (10/2012) on suositus koskien eläkeyhtiöiden mahdollisuutta käyttää vierasta pääomaa kiinteistösijoittamisessa. Vaikka suosituksessa puhutaan yleisesti kiinteistösijoituksista, olisi markkinahäiriöiden minimoimiseksi velan käyttö syytä rajoittaa pääsääntöisesti vuokra-asuntotuotantoon.

Arvio taloudellisista vaikutuksista

Toimenpiteellä ei ole budjettivaikutuksia, mutta sillä lisättäisiin suurten institutionaalisten sijoittajien kannusteita vuokra-asuntotuotantoon, jonka kansantaloudellinen merkitys on erittäin suuri. Markkinaehtoisten vuokra-asuntojen riittävä tarjonta parantaa työvoiman liikkuvuuden edellytyksiä jopa valtion tukemaa asuntotuotantoa enemmän, koska vaihtuvuus vapaarahoitteisissa vuokra-asunnoissa on huomattavasti suurempaa kuin valtion tukemissa vuokra-asunnoissa.

Lopputuote

Sosiaali- ja terveysministeriön johdolla uudistetaan sääntelyä siten, että työeläkelaitosten tytäryhtiölle sallitaan velanotto pääsääntöisesti vuokra-asuntotuotantoon. Uudistus toteutetaan osana meneillään olevaa TyEL-laitosten vakavaraisuusuudistusta.

Selvitettävät asiat

12. Yleishyödyllisten yhteisöjen sijoitusten verokohtelu (E)

Hallitus päätti kehysriihessä maaliskuussa 2012 Stadighin työryhmän ehdotuksen pohjalta, että yleishyödyllisten yhteisöjen tekemille sijoituksille pääomarahastoihin ja listaamattomiin yhtiöihin taataan neutraali verokohtelu lisäpääomien saamiseksi kotimaisille markkinoille. Hallitus antoi VM:n tehtäväksi käynnistää selvitystyö vuonna 2013. Selvitystyö on vero-osaston vastuulla.

13. Neutraliteettiongelma listatun sijoitusyhtiön ja sijoitusrahaston välillä (E)

Hallitus päätti kehysriihessä maaliskuussa 2012 Stadighin työryhmän ehdotuksen pohjalta, että listattujen sijoitusyhtiöiden osalta selvitetään neutraliteettiongelma listatun sijoitusyhtiön ja sijoitusrahaston välillä. Hallitus antoi VM:n tehtäväksi käynnistää selvitystyö vuonna 2013. Talouspoliittisessa ministerivaliokunnassa päätettiin kesäkuussa 2013, että sijoitusrahastojen, sijoitusyhtiöiden ja First Northin osalta tehdään niiden verotusta koskeva erillisselvitys vero-osaston toimesta.

2.4 Terve kilpailu

OKM: Digitaaliset markkinat

OKM on raportoinut terveen kilpailun ohjelman osalta seuraavasti.

Terveen kilpailun edistämishjelman toimenpiteistä opetus- ja kulttuuriministeriön vastuulla ovat olleet hyvitysmaksujärjestelmän uudistaminen ja oikeushenkilöiden liittyminen tekijänoikeusjärjestöjen jäseniksi.

Hyvitysmaksujärjestelmän uudistaminen on ollut vireillä opetus- ja kulttuuriministeriössä syksystä 2011. Kaikki tähän asti erilaisissa selvityksissä ja ratkaisuneuvottelijan työssä esiin tulleet ratkaisuvaihtoehdot on torjuttu joko hankkeen poliittisessa johtoryhmässä, sidosryhmien argumentaatioissa tai valtioneuvoston piirissä.

Valmistelun seuraavana vaiheena on kulttuuriministeri Arhinmäen toimeksiannosta selvittää mahdollisuus järjestää hyvitysmaksun edunsaajien ja maksuvelvollisten (valmistus, maahantuonti, kauppa) edustajien keskinäinen neuvottelukierros uudistukselle asetettujen tavoitteiden mukaisen yhdensuuntaisiin näkemyksiin perustuvan ratkaisun löytämiseksi. Hyvitysmaksujärjestelmän uudistamisen poliittisen ohjausryhmän viimeisin kokous pidettiin 4.11.2013.

Selvitys oikeushenkilöiden tekijänoikeusjärjestö-jäsenyyteen liittyvistä seikoista on siirtynyt toteutettavaksi sen jälkeen, kun TEM:n tilaama ja kesällä 2013 valmistunut selvitys (tekijänoikeustulon kohtelu eri oikeussubjektien kannalta) valmistui ja sitä on ehditty analysoida. Mainittu selvitys antaa selkeän kuvan siitä, miten yksittäisen tekijän tekijänoikeuksista saama tulo on mahdollista käsitellä yritystoiminnan yhteydessä. Tämä selvitys on tuonut esiin tärkeää tietoa myös oikeushenkilö-jäsenyyden kannalta.

Opetus- ja kulttuuriministeriö selvittää lähiviikkojen aikana työ- ja elinkeinoministeriön kanssa sen, miltä osin lisäselvitystä asiaan vielä kaivataan ja mitkä ovat jäljellä olevat asiaan liittyvät ongelmakohdat. Sen perusteella arvioidaan jatkotoimenpiteiden tarve.

STM: Lääkehuolto

STM on toimittanut alla olevan tarkentavan liitemuiston.

Rakennepoliittisen ohjelmaluonnoksen yhtenä toimenpiteenä on ehdotettu sääntelyn vähentämistä lääkehuoltojärjestelmässä Terveen kilpailun -edistämishjelman linjausten mukaisesti (19.9.2012). Linjausten mukaan sosiaali- ja terveysministeriö jatkaa Lääkepolitiikka 2020 -strategian ja Apteekkitoiminnan kehittämistyöryhmän esitysten pohjalta apteekkitoiminnan kehittämistä siten, että kehittämistyöllä voidaan turvata kustannustehokas lääkehuoltojärjestelmä. Tarkasteluun otetaan tässä yhteydessä apteekkilupien myöntämisprosessi, apteekkiverkoston tiheys, apteekkitoiminnan tehostaminen, apteekkimaksu sekä lääketaksa.

Jyrki Kataisen hallitusohjelman mukaan lääkehuollon keskeinen tavoite on mahdollistaa tehokas, turvallinen, tarkoituksenmukainen ja taloudellinen lääkehoito kaikille sitä tarvitseville. Kansalaisille on turvattava hyvä lääkkeiden saatavuus kaikissa olosuhteissa ja ammatillisesti toimiva lääkkeiden jakelu. Lääkepolitiikka 2020 -linjausten mukaan lääkkeiden jakelujärjestelmiä ja varastointia kehitetään maan kattavasti.

Tässä muistiossa käydään läpi apteekkien toiminnan taloudellisia ja yhteiskunnallisia vaikutuksia ja kommentoidaan Päivittäistavarakaupan selvitystä apteekkijärjestelmän säätelyn vapauttamisesta.

Apteekkijärjestelmä nykyisin

Lääkelain (395/1987) mukaan apteekki on lääkkeiden myyntiä, lääkkeisiin liittyvää neuvontaa ja muuta palvelutoimintaa sekä lääkkeiden valmistusta harjoittava lääkehuollon toimintayksikkö. Tehtävissä korostuvat vastuu apteekkipalveluiden saatavuudesta ja paikallisesta lääkehuollosta, potilaiden tarvitseman lääkevalikoiman ylläpitämisestä, lääkkeiden oikean ja turvallisen käytön neuvonnasta sekä lääkehoidon kustannusten kasvun hillitsemisestä. Tämän lisäksi apteekkitoimintaan kuuluu lääkehoitojen toteutumisen seurantaa sekä yhteistyötä muiden terveydenhuollon toimintayksiköiden kanssa terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi sekä sairauksien ehkäisemiseksi.

Suomessa oli vuoden 2013 alussa yhteensä 818 apteekkitoimipistettä (617 pääapteekkia ja 201 sivuapteekkia). Luvuissa on mukana myös yliopistojen apteekit. Lisäksi syrjäseuduilla toimi 109 apteekkien ylläpitämää lääkekaappia ja 50 apteekin palvelupistettä, joista myydään rajoitettua valikoimaa itsehoitolääkkeitä. Palvelupisteiden kautta voidaan välittää myös reseptilääkkeitä. Suomessa on apteekkitoimipiste noin 6 600 asukasta kohti. Apteekkiverkosto on Ruotsia, Norjaa ja Tanskaa tiheämpi.

Taulukko. Apteekkitalouden keskeisiä tunnuslukuja vuoden 2012 tilinpäätöstietojen pohjalta

	Yksityiset apteekit	Yliopiston apteekit*	Yhteensä
Liikevaihto (milj. €)	2138	284	2422
Lääkemyynti (ilman alv, milj. €)	1970	265	2235
Muu myynti (ilman alv, milj. €)**	146	41	187
Apteekkien kokonaismyynnin arvonlisäveron osuus (milj. €)	204,5	29,5	234
Apteekkien liikevoitto ennen veroja (milj. €)	167,4	20,5	187,9
Tulovero (milj. €)	56,1	4,6***	60,7
Apteekkimaksu (milj. €)****	128,4	25,6	154

*Helsingin yliopiston apteekki ja Itä-Suomen yliopiston apteekki

**Yleisiä kauppatavaroita esimerkkinä kosmetiikkatuotteet ja elintarvikkeina myytävät vitamiinit

***Yliopiston apteekit maksavat yhteisöveroa

****Vuoden 2012 apteekkimaksun alaisen liikevaihdon mukaan laskettuna.

Apteekkien työllisyysvaikutus

Apteekkien farmaseuttisella osaamisella voidaan merkittävästi lisätä potilasturvallisuutta sekä lääkkeitä käyttävien selviytymistä kotihoidossa mahdollisimman pitkään. Tätä ei voida toteuttaa pelkällä lääkkeiden jakamisella, vaan iäkkäiden lääkehoidon optimointi vaatii uusien arviointi- ja seurantamenetelmien kehittämistä.

Vuonna 2012 apteekit työllistivät noin 8500 pääasiassa yliopistotasoisien tutkinnon suorittanutta työntekijää (proviisoreja ja farmaseutteja). Palkkaa apteekit maksoivat vuonna 2012 keskimäärin noin 10 prosenttia liikevaihdosta eli yhteenlaskettu palkkakertymä oli noin 240 miljoonaa euroa. Apteekeilla on näin kansantaloudellisesti merkittävä työllisyysvaikutus.

Apteekkien merkitys lääkitysturvallisuuden edistäjänä

Kansainvälisten tutkimusten mukaan lääkehaitat aiheuttavat huomattavia kustannuksia terveydenhuollolle. Lääkitysvirheet ja lääkkeiden haitalliset vaikutukset kuuluvat tärkeimpiin sairautta ja kuolleisuutta aiheuttaviin tekijöihin sekä sairaaloissa että avoterveydenhuollossa. Tuoreen ruotsalaisen väestötutkimuksen perusteella joka viides lääkettä käyttänyt on kärsinyt jostain haitasta viimeisen kuukauden aikana. Haitan kokeneilla potilailla hoidon kustannukset olivat keskimäärin 520 dollaria kun se muilla oli keskimäärin 210 dollaria.

Euroopan neuvoston laatiman katsauksen mukaan noin 5 prosenttia sairaaloiden sisäänotoista johtuu lääkkeiden haittavaikutuksista ja lääkkeiden virheellisestä käytöstä. Näistä jokainen tapaus maksaa keskimäärin 3700 euroa. Suomen tilanteeseen siirrettynä vastaavia lääkkeiden haittavaikutuksista ja lääkkeiden virheellisestä käytöstä johtuvia erikoissairaanhoidon sairaalahoitojaksoja olisi vuodessa vajaat 50 000 ja kustannukset olisivat 180 miljoonaa euroa. Vähintään joka toinen olisi estettävissä lääkehoidon paremmalla toteuttamisella ja seurannalla sekä potilasneuvonnalla.

Apteekkien merkitys itsehoidossa

Noin 90 prosenttia koetuista oireista ja vaivoista hoidetaan itsehoitona, johon usein kuuluu apteekista ostettu itsehoitolääke. Itsehoidon merkitys oireiden ja lievien sairauksien hoidossa on kasvanut ja kasvaa edelleen muun muassa terveydenhuollon rajallisten resurssien, väestön koulutustason paranemisen ja oman vastuun korostamisen sekä itsehoitolääkevalikoiman laajenemisen vuoksi. Lääkepoliittisten linjausten mukaan potilaan ja asiakkaan omaa roolia on lisättävä erityisesti pitkäaikaissairauksien ja helposti itse hoidettavien oireiden hoidossa.

Itsehoitolääkkeiden käyttöön liittyy riskejä esimerkiksi väärästä oireiden tai hoidon arvioinnista, lääkevalmisteiden tarpeettomasta päällekkäiskäytöstä, lääkkeen ali- tai ylikäytöstä, lääkkeen väärästä käyttötavasta tai liian pitkästä käyttöajasta. Väärin toteutettu itselääkitys saattaa myös peittää vakavamman oireen ja viivästyttää hoitoon hakeutumista.

Apteekissa potilaat voivat kysyä itsehoidossa neuvoa terveydenhuollon ammattilaiselta. Lääkepoliittisten linjausten mukaan itsehoidon ja omahoidon onnistumista tuetaan proviisoreilta, farmaseuteilta ja muilta terveydenhuollon ammattilaisilta saatavalla neuvonnalla. Itsehoitolääkkeiden myynti on vuositasolla noin 300 miljoonaa euroa. Oikein toteutettuna itsehoidolla ja -lääkinnällä voidaan saavuttaa säästöjä sekä potilaille että yhteiskunnalle. Erään arvion mukaan terveyskeskuskäyntien väheneminen 10 prosentilla itsehoidon avulla säästäisi vuosi tasolla 63 miljoonaa euroa julkiselle taloudelle.

Itsehoitolääkkeillä on huomattava merkitys apteekkien tulokseen. Niiden avulla voidaan osaltaan turvata kattavan jakeluverkoston säilyttäminen ja reseptilääkkeiden saatavuus kansalaisille koko maassa, myös syrjäseudulla. Lääkkeiden saatavuus ja saavutettavuus syrjäseudulla on esimerkiksi Norjassa ja Ruotsissa merkittävä lääkehuollollinen haaste. Sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan Suomessa lääkkeiden saatavuus tällä hetkellä on hyvä myös syrjäseudulla.

Päivittäistavarakauppa on perustellut itsehoitolääkkeiden vapaata myyntiä sillä, että lääkkeet ovat tavanomaisia kulutustavaroita. Itsehoitolääkkeitä ei voida luokitella tavallisiksi kulutustavaroiksi, sillä ne sisältävät ihmisen kehoon vaikuttavia aineita, joiden oikea käyttö edellyttää riittävää tietoa ja osaamista. Itsehoitolääkkeet ovat lääkevalmisteita ja niitä voidaan myydä vasta viranomaisen myöntämän myyntiluvan myöntämisen jälkeen. Myyntiluvan ehtona on, että valmistetta ei voida pitää vaarallisena potilaan terveydelle.

Sosiaali- ja terveysministeriön käsityksen mukaan lääkkeiden myynti apteekkien ulkopuolella vähentäisi lääketurvallisuutta ja lisäisi itsehoitolääkkeiden turhan tai epäasianmukaisen käytön riskiä. Tällaisia kokemuksia on saatu maista, joissa itsehoitolääkkeiden myyntiä on vapautettu. Esimerkiksi Ruotsissa on sikäläisen myrkytystietokeskuksen mukaan kipulääkkeenä käytettävän parasetamolin aiheuttamia

myrkytyksiä koskevien puheluiden määrä huolestuttavasti kasvanut myynnin vapauttamisen jälkeen. Varsinkin kipulääkkeet ovat ryhmä, joiden myynnin vapauttaminen voisi lisätä niiden aiheuttamia haittoja. Monet kipulääkkeet aiheuttavat vatsaärsytystä ja pitempään käytettynä lisäävät mahahaavan riskiä, ja myynnin vapauttaminen vielä todennäköisesti lisäisi tätä riskiä.

Päivittäistavarakaupan selvitys apteekkijärjestelmän säätelyn vapauttamisesta

Maaliskuussa 2011 konsulttiyhtiö Capgemini esitti Päivittäistavarakauppa ry:n tilaamassa selvityksessä ”Lääkekaupan vapautumisen mahdollisuudet” itsehoitolääkkeiden jakelun vapauttamista tai koko apteekkitoiminnan avaamista kilpailulle. Selvityksessä ei kuitenkaan kuvattu sitä, että lähtötilanne eri maissa on ollut hyvin erilainen ja päätökset järjestelmien vapauttamisista ovat olleet pitkälti ideologisia, ei näyttöön perustuvia. Esimerkiksi Ruotsi oli pakotettu EU tuomioistuimen päätöksen perusteella purkamaan valtiollisen apteekkimonopolin. Norjassa puolestaan lääkkeiden saatavuus oli heikkoa verrattuna Suomen tämänhetkiseen tilanteeseen. Selvityksessä ei ole arvioitu ammattiapteekkien tekemän lääkeneuvonnan ja muun lääkitysturvallisuustyön arvoa tai merkitystä.

Capgeminin selvityksessä verrattiin reseptilääkkeiden myyntikatteita Pohjoismaissa. Suomessa apteekkimaksun jälkeen keskimääräinen myyntikate on 24 prosenttia, kun Ruotsissa vastaava luku on 19. Suomalaisessa järjestelmässä on haluttu pitää lääkkeet samanhintaisena kaikille kansalaisille asuinpaikasta riippumatta eikä vertailu ole relevanttia, jos apteekkien omistajina ovat myös lääkkeiden tukkuliikkeet (kuten Ruotsissa). Vertailussa ei päästä käsiksi omistajan tekemiin tietoihin tulonsiirtoihin apteekin ja tukkuliikkeen välillä. Omistaja voi päättää, missä lääkejakelun portaassa se ottaa lääkkeen jakelusta saatavan voiton itselle. Tämän vuoksi lääkkeiden myyntikatteiden vertailua ei voida pitää kovinkaan relevanttina.

Lääkkeiden vähittäisjakelun vapauttaminen ei automaattisesti alenna lääkkeiden hintoja. Ruotsissa lääkkeiden hinnat eivät ole juurikaan laskeneet vapauttamisen jälkeen. Vuonna 2010 julkaistun selvityksen mukaan Norjassa oli yhä Skandinavian kalleimmat vaihtokelpoiset reseptilääkkeet. Suomessa lääkkeiden hinnat ovat kilpailukyysisiä muihin Pohjoismaihin verrattuna. Myös vähittäistavarakaupoissa myytävien nikotiinikorvaustuotteiden hinnat laskivat aluksi niiden myynnin vapauttamisen jälkeen vuonna 2006, mutta muutaman vuoden jälkeen hinnat ovat huomaamatta nousseet.

Suurimmassa osassa EU-maita lääkkeitä saa edelleen vain apteekista. Aikaisemmin Euroopan Unionissa lääkkeisiin yritettiin sovittaa tavaroiden vapaan liikkuvuuden sisämarkkinaperiaatetta. Tämä ei kuitenkaan toteutunut, vaan terveysnäkökulma on vahvistunut EU:n lääkemasioissa. Kukin maa voi päättää omasta mallistaan, sillä lääkkeiden vähittäisjakelua säädetään kansallisella tasolla. Sen sijaan lääkkeiden myyntilupiin ja lääketurvallisuuteen liittyvää toimintaa säädellään yhteisöläinsäädännöllä.

STM: Alkon myymälöiden sijoittuminen

STM:n toimittamista kalvoista käy ilmi mm., että vuoden 2014 loppuun mennessä Alkon myymälöiden määrä tulee vähentymään K- ja S –liikekeskusten yhteydessä ja lisääntymään Lidl –kauppakeskusten yhteydessä.

YM: jätemarkkinat

Terveen kilpailun ohjelmassa on todettu seuraavaa jätemarkkinoista. Jätelaki ja sen soveltamiskäytäntö ovat johtaneet jännitteisiin yksityisten jäteyritysten ja kuntien jätehuolto-yhtiöiden välillä sekä Euroopan komissiolle tehtyyn kanteluun. Jätemarkkinoiden toimivuuden varmistamiseksi on tarpeen selvittää nykyisten käytäntöjen kilpailuvaikutuksia ja toteuttaa mahdollisesti tarvittavat toimenpiteet tasapuolisten

kilpailuolosuhteiden luomiseksi vaarantamatta jätelain tavoitteita. Ympäristöministeriön johdolla laaditaan selvitys jätelain soveltamiskäytännöstä.

YM; Kaavoitus

YM:n tiivistelmä:

Kilpailun edistäminen ei sellaisenaan sisälly maankäyttö- ja rakennuslakiin. Elinkeinoelämän toimintaedellytyksistä huolehtiminen kuitenkin sisältyy alueiden käytön suunnittelua koskeviin tavoitteisiin sekä maakunta- ja yleiskaavojen sisältövaatimuksiin. Kuntien avoimella ja läpinäkyvällä maapolitiikan hoidolla, tonttitarjonnalla ja kaavoituskäytännöillä luodaan edellytykset liikepaikkarakentamiselle ja vaikutetaan terveen kilpailun edellytyksiin. Kilpailun toimivuuden edistämisen näkökulma sekä maapolitiikan hoito ja sen tueksi laadittavan maapoliittisen ohjelman laatiminen sisällytetään maankäyttö- ja rakennuslakiin.

Rakennepoliittisen ohjelman kohdassa 2.2 huomioidaan myös ne kaavoitukseen liittyvät toimenpiteet, joiden tarkoituksena on vähittäiskaupan sääntelyn vähentäminen ohjelman kohdan 2.4 mukaisesti.

2.5. VENÄJÄN KASVAVAT MARKKINAT JA OSTOVOIMA

”Venäjän kasvavat markkinat ja ostovoima” toimenpidekokonaisuudella vauhditetaan ja käynnistetään toimenpiteitä, joilla vahvistetaan edellytyksiä hyödyntää kestävästi Venäjän kasvavia markkinoita ja venäläisten kuluttajien kasvavaa ostovoimaa Suomen talouden kilpailukyvyyn, kasvun ja työllisyyden vahvistamiseksi.

Venäjän markkinoiden tehokkaampi hyödyntäminen edellyttää saumatonta yhteistyötä eri hallinnonalojen kesken sekä viranomaistahojen ja yksityissektorin välillä. Team Finland toimintamalli on jo nyt tiivistänyt hallinnonalojen välistä yhteistyötä Venäjällä. Tämän toimenpidekokonaisuuden tavoitteiden saavuttamiseksi samaa yhteistyöhenkeä tulee laajentaa kattamaan kaikki viranomaiset, joiden toimilla on vaikutusta Suomen kaupallis-taloudellisten tavoitteiden saavuttamiseksi Venäjä-toiminnoissa.

1. Venäjän merkitys Suomen elinkeinoelämälle ja talouskasvulle

Venäjän merkitys Suomelle lähimarkkina-alueena on ollut ja tulee olemaan keskeinen. Venäjä on Suomen suurin kauppakumppani ja erityisesti energiatuotteiden tuonnin merkitys Suomen taloudelle on suuri. Suomessa on perinteisesti paljon Venäjä-osaamista, jota tarvitaan jatkossa yhä enemmän kilpailun kiristyessä ja Venäjän oman talouden vahvistuessa. Suomen houkuttelevuutta kauppakumppanina, investointikohteena ja matkailumaana Venäjän markkinoilla tulee ylläpitää ja kehittää määrätietoisesti ja pitkäjänteisesti kestävä kehityksen mukaisesti.

Venäjän merkitys Suomen elinkeinoelämälle, talouskasvulle ja työllisyydelle korostuu, koska kasvu Euroopassa on lähtemässä hitaasti käyntiin vuosien 2008 - 2009 kriisin jälkeen. Venäjällä kasvu sen sijaan jatkuu, vaikkakin tulevina vuosina todennäköisesti aiempaa hitaampana. Myös Venäjän taloudessa on haasteita näköpiirissä niin öljyn hinnasta riippuvaisen investointikysynnän, rakenteellisten uudistusten kuin kulutuskysynnän suhteen.

Venäjä modernisoi talouttaan pyrkimällä kehittymään energian raaka-ainetoimittajasta korkean teknologian tuotteiden vientimaaksi. Venäjän panostus infrastruktuurin parantamiseen ja ympäristöasioihin luovat uusia mahdollisuuksia suomalaisten yritysten ponnisteluihin Venäjän markkinoilla. Arktisen alueen investoinnit tuovat liiketoimintamahdollisuuksia. Venäläisten elintason nousu ja kulutuksen kasvu tarjoavat mahdollisuuksia kulutustavaroiden, elintarvikkeiden ja palveluiden viennin kasvattamiseen ja monipuolistamiseen.

WTO-jäsenyyden mukanaan tuoma talouden ja toimintaympäristön asteittainen vakautuminen vähentää ajan myötä vientikaupan ja suomalaisyritysten etabloitumisen riskejä Venäjälle. Venäjän OECD-jäsenyys sitouttaisi maata yhä enemmän globaaliin talousyhteistyöhön.

2. Toimintaympäristön kohentaminen Suomessa

Venäjän mahdollisuuksien hyödyntämiseksi tulee Suomen liiketoimintaympäristöä kehitettäessä ottaa huomioon venäläisten kauppakumppaneiden, matkailijoiden ja investoijien näkökulma. Venäjä yhteistyön kannalta erityisesti liikkuvuuden helpottaminen niin rajoilla kuin liikenneväylillä, kaavoituksen linjaukset, Venäjä-osaamisen kehittäminen sekä venäjänkieliset palvelut ovat keskeisiä tekijöitä, Suomen sisäisen turvallisuuden näkökulma huomioiden.

2.1. Liikkuvuuden kasvu Suomen ja Venäjän välillä (ml. EU:n ja Venäjän välinen mahdollinen viisumivapaus) (D)

Suomen ja Venäjän välinen liikkuvuus kasvaa. Lisääntyvä liikkuvuus kasvattaa matkailualan, kaupan ja palveluiden kysyntää sekä Suomeen suuntautuvia venäläisinvestointeja. Näiden positiiviset vaikutukset Suomen työllisyyteen ja talouteen ovat ilmeiset. Mahdollinen viisumivapaus lisäisi liikkuvuutta entisestään.

Liikkuvuuden lisääntyessä viranomaisten tehtävänä on turvata sujuva raja- ja kauttakulkuliikenne, sekä huolehtia Suomen sisäisestä turvallisuudesta ja viranomaispalveluista liike- ja muille matkailijoille. Suomalaisten matkailupalvelujen tasoa ja monipuolisuutta tulee jatkuvasti kehittää.

Mahdolliseen viisumivapauteen varauduttaessa kansallisena tavoitteena tulee olla ihmisten kanssakäymisen ja elinkeinoelämän toimintaedellytysten varmistaminen vaarantamatta kuitenkaan EU:n sisäistä turvallisuutta. Toteutuessaan viisumivapaudella on merkittäviä vaikutuksia viranomaisten toimikenttään. Viranomaisten toimintaresurssien ja kehittämistoimien kautta luodaan edellytyksiä liikkuvuuden kasvulle. Huolellinen valmistautuminen viisumivapauteen on kaikkien edun mukaista.

Suomen kansantalouden kannalta EU:n ja Venäjän välinen mahdollinen viisumivapaus on myönteinen asia. Sen vaikutukset matkailuun, muiden elinkeinojen Venäjä-toimintojen vauhdittamiseen sekä venäläisten investointeihin Suomeen arvioidaan selvästi positiivisemmiksi kuin sen mahdollisesti mukanaan tuomat haittavaikutukset. Viisumivapauden edistäminen EU – Venäjä akselilla on kannatettavaa elinkeinopoliittisesta näkökulmasta.

2.2. Toimenpiteet rajanylitysten sujuvoittamiseksi (C)

Rajavartiolaitos, Tulli ja Liikennevirasto vastaavat lisääntyvään rajaliikenteeseen yhteisellä kehittämisohjelmalla. Ohjelma pyritään sovittamaan yhteen Venäjän kanssa. Myönnetyllä rahoituksella rajanylityspaikkojen kehittäminen voidaan toimeenpanna kaakkoisrajalla ja pääkaupunkiseudulla. Rahoitus ei riitä kehittämistoimiin Pohjois-Karjalan, Kainuun ja Lapin rajanylityspaikoilla. Lisärahoitus on välttämätön tarkastuskapasiteetin nostamiseksi 20 miljoonaan rajanylittäjään.

Mahdollisen EU:n ja Venäjän välisen viisumivapauden vaikutukset kohdentuisivat välittömästi Suomeen ja koskisivat erityisesti sisäasiainministeriön hallinnonalaan sekä Tullia. Viisumivapauden myötä edelleen kasvava liikenne edellyttää henkilöstöresursseja, rajainfrastruktuuria, rajatarkastustekniikkaa sekä valmisteilla olevia EU-laajuisia työkaluja. Viisumivapauteen varautumiseksi tulisi nykyisten kehittämishankkeiden jälkeen aloittaa välittömästi niiden jatkokehittäminen kapasiteetin nostamiseksi 30 miljoonaan rajanylittäjään.

Suunnitteluperusteena Suomen ja Venäjän välisillä rajanylityspaikoilla pidetään henkilöliikenteen raja- ja tullitarkastuksien osalta keskimäärin kahden tunnin läpäisyaikaa.

Aikataulutus: Rajanylityspaikkojen kehittämishanke (20 miljoonaa rajanylittäjää) vuosina 2012 - 2016, Rajanylityspaikkojen jatkokehittämishanke (30 miljoonaa rajanylittäjää) vuosina 2017 - 2020.

Vaikutukset määrärahan tarpeeseen: Rajanylityspaikkojen kehittämishankkeen (20 miljoonaa rajanylittäjää) loppuunsaattaminen edellyttää pysyvää lisärahoitusta Rajavartiolaitokselle 5,0 miljoonaa euroa ja Tullille 4,4 miljoonaa euroa. Rajanylityspaikkojen jatkokehittämishanke (30 miljoonaa rajanylittäjää) edellyttää noin 2,75 miljoonaa euroa kertaluonteisiin investointeihin sekä noin 23 miljoonan pysyvää lisärahoitusta Rajavartiolaitokselle ja 1,3 miljoonaa euroa kertaluonteisiin investointeihin sekä noin 9,6 miljoonan pysyvää lisärahoitusta Tullille. Tulevien vuosien lisärahoitus on käsittelyssä kehyspäätöksen 2015 - 2018 yhteydessä.

2.3. Liikenneinfrastruktuurin ja saavutettavuuden kohentaminen (E)

Suomen ja Venäjän väliset kontaktit ovat tiiviit ja liikenneyhteyksien tulee palvella sekä kansalaisten matkustamista että elinkeinoelämän tarpeita. Sujuvat liikenneyhteydet omalta osaltaan edistävät Suomen ja Venäjän välisen taloudellisen toiminnan kehittymistä.

Liikenneyhteyksiä kehitetään markkinoiden toimivuuden pohjalta ja kysyntälähtöisesti. Lento- ja rautatieliikennettä koskevilla valtiosopimuksilla poistetaan kilpailun rajoitteita ja poistetaan markkinoiden kehittymisen esteitä. Liikenteen infrastruktuurin ratkaisut parantavat sekä maantie- että rautatieliikenteen sujuvuutta.

2.4. Kaavoituksen uudistaminen (E)

Venäjän lisääntyvä vuorovaikutus edellyttää, että kaavoituksella luodaan alueidenkäytölliset edellytykset kaupan, matkailun ja muiden palvelujen sekä rajanylityspaikkojen ja infrastruktuurin sijaintiratkaisuille.

Ympäristöministeriö ohjaa maakuntakaavoitusta ja ELY-keskukset kuntien kaavoitusta. Kaavoituksen kannalta keskeistä on, että maakunta- ja kuntakaavoissa on asianmukaisesti huomioitu Venäjältä tuleva lisääntyvä matkailu ja ostovoima. Itä-Suomen maakunnat, varsinkin Etelä-Karjalan ja Kymenlaakson maakunnat sekä alueen kunnat ovat tässä keskeisessä roolissa kaavojen laatijoina. Näissä maakunnissa ollaan parhaillaan uudistamassa maakuntakaavoja siten, että niissä huomioidaan Venäjän lisääntyvä vuorovaikutus. Tärkeää on se, että sijaintiratkaisuja tarkastellaan koko maakunnan kannalta ja pyritään alueidenkäytön pitkäjänteiseen kehittämiseen ottaen huomioon myös ympäristön korkea laatu matkailun edistäjänä.

Rakennepoliittisen ohjelman toimenpidekokonaisuudessa 2.2 Kaavoitukseen liittyvien kaupan kilpailun esteiden purkaminen eheää yhdyskuntarakennetta vaarantamatta arvioidaan kaupan kaavoitukseen liittyviä maankäyttö- ja rakennuslain tarkistustarpeita kokonaisuutena.

Ympäristöministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö sekä liikenne- ja viestintäministeriö ovat käynnistäneet valmistelutyön aluerakenteen ja liikennejärjestelmän pitkän aikavälin valtakunnallisen kehityskuvan muodostamiseksi. Valmistelutyössä lähialueiden, erityisesti Venäjän lisääntyvän vuorovaikutuksen vaikutukset ja haasteet arvioidaan Itä-Suomen ja koko maan aluerakenteen kehittämisen kannalta.

2.5. Venäjän kieli- ja kulttuurikoulutus (C)

Venäjän kanssa tehtävä yhteistyö edellyttää monipuolista Venäjä-osaamista ja riittävästi venäjänkielentaitoisia eri alojen ammattilaisia. Venäjän kielen opiskelua tulisi lisätä

peruskoulussa, ammatillisissa oppilaitoksissa, korkeakouluissa ja yliopistoissa. Opiskelijavaihdon ja opiskelijoiden työharjoittelun sekä tutkimusyhteistyön lisääminen Venäjällä on tärkeää. Jo työelämässä oleville tulisi järjestää venäjän kieli- ja kulttuurikoulutusta kurssi- ja verkko-opetuksena. Venäjänkielisen väestön osaamista tulee hyödyntää, mutta se edellyttää heidän suomen kielen opetuksensa organisointia sekä mahdollisimman hyvää integrointia suomalaiseen yhteiskuntaan.

Venäjää äidinkielenään puhuvien määrän kasvaessa Suomessa venäjän kielen taito on yhä merkittävämpi osa myös turvallisuusviranomaisten ammattitaitoa. Lisäksi venäjän kielen taito on merkittävässä asemassa rajojen valvonnassa, rikostorjunnassa ja meriturvallisuusasioissa. Siitä on muodostumassa yhä keskeisempi työväline rajatarkastustehtävien suorittamisessa, tavaraliikenteen tulliselvityksen ja -valvonnan kannalta sekä poliisin hälytys- ja tutkintatehtävissä. Raja- ja merivartiokoulun, Poliisiammattikorkeakoulun sekä tullin viranomaisten tulisi selvittää PTR- koulutusohjelmaan kuuluvan kielen opetuksen laajentamista turvallisuusviranomaisten yhteisen venäjän kielen ja kulttuurin pilottihankkeeksi. Koulutusta voitaisiin järjestää virkamiehille verkko-opetusmuotoja hyödyntäen, painottaen erityisesti tapa- ja viranomaiskulttuurin osaamista. Resursseja tulee kohdentaa verkkokurssien toteuttamiseen ja uudistamiseen sekä opetushenkilökunnan, sisällön että tekniikan osalta.

2.6. Viranomaisten venäjänkieliset neuvonta- ja tukipalvelut (E)

Tavoitteena on rakentaa viranomaisten yhteinen, pääasiassa venäjänkielinen verkkosivusto, jossa on pysyvää tietoa viranomaispalveluista Suomessa. Ministeriöillä ja muilla venäläisille relevanteilla organisaatioilla tulee mahdollisuuksien mukaan olla venäjänkieliset verkkosivut, joilta venäläiset käyttäjät löytävät helposti tarvittavan tiedon. Resursseja on kohdistettava niin verkkosivujen laatimiseen kuin niiden ajantasaiseen ylläpitämiseen. Matkailijoille, investoijille, kiinteistön ostajille ja muille relevanteille kohderyhmille tulisi edelleen tuottaa venäjänkielisiä ilmaisoppaita. Venäläisiä matkustajia kiinnostavissa kohteissa saatavilla olevan materiaalin löydettävyyttä ja saatavuutta tehostetaan. Sosiaalisen median ja älypalvelun tuomat neuvontamahdollisuudet tulisi ottaa nykyistä tehokkaammin käyttöön.

2.7. Toimintaympäristömuutosten tuomat uudet liiketoimintamahdollisuudet Suomessa (C)

Varsinkin Suomen itä- ja eteläosassa yhä kasvavina kuljetus- ja matkailijavirtoina näkyvä Venäjän markkinoiden kasvu tarjoaa uusia liiketoimintamahdollisuuksia useilla toimialoilla. Erityisesti palvelusektorin sisällä lupaavia mahdollisuuksia on korkeatasoiseen osaamiseen perustuvissa terveys- ja hyvinvointipalveluissa ja niihin liittyvissä teknologioissa, ohjelmistoissa ja laitteissa.

Venäjän kasvavat markkinat ja ostovoima näkyvät varsinkin Suomen itä- ja eteläosassa yhä kasvavina kuljetus- ja matkailijavirtoina. Liikennettä palvelevat eri liikennemuotojen ja tietoliikenteen infrastruktuurit ovat Etelä-Suomen rannikkovyöhykkeellä korkealuokkaiset. Alueella on potentiaalia kehittyä kansainvälisiä toimijoita houkuttelevaksi, ominaisuuksiltaan ja palveluiltaan ylivertaiseksi liikennekäytäväksi ja kasvuvyöhykkeeksi, joka toimii erityisesti ICT:n ja tiedon varaan rakentuvan uuden, innovatiivisen palveluliiketoiminnan kehitys- ja kasvualustana.

Pohjoinen kasvukäytävä -konseptissa päätavoitteena on kansallisen kilpailukyvyn ja talouskasvun edellytysten rakentaminen erityisesti Venäjän kasvavien markkinoiden ja ostovoiman varaan. Alueen hyvin toimivaa infrastruktuuria hyödynnetään ja kehitetään uuden liiketoiminnan ja

uusien palvelujen alustana siten, että yritykset kokevat käytävän alueen kiinnostavaksi paikaksi investointien, sijoittumisen sekä liiketoiminnan kehittämisen ja viennin kannalta. Pohjoinen kasvukäytävä muodostaa EU:n ja Venäjän välille muun muassa logistiikkaan, matkailuun, kauppaan, cleantechiin sekä meriklusteriin liittyvien palvelujen kehittämisvyöhykkeen ja tarjoaa Venäjä-potentiaalin hyödyntämiseen monipuolisen alustan.

Pohjoinen kasvukäytävä -hankkeeseen liittyvässä Northern Bridge -kaupunkikehityshankkeessa rakennetaan konkreettisia hankkeita, jotka liittyvät tiiviisti Venäjän tuomien mahdollisuuksien hyödyntämiseen kasvukäytävän alueella. Kaupunkikehityshankkeessa mukana olevat kaupungit, Helsinki, Turku ja Kotka, ovat sitoutuneet Venäjä-yhteistyöhön ja ovat jo luoneet yhteyksiä venäläisiin toimijoihin.

Vaikutukset määrärahan tarpeeseen: Kohdennetaan yhteensä 500 000 euron lisämääräraha Pohjoisen kasvukäytävän perustamisen edellyttämiin välttämättömiin toimiin vuonna 2014 - 15.

2.8. Sisäisen turvallisuuden takaaminen (E)

Poliisin tavoitteena on oikeusturvan ja toimivien lupapalveluiden toteutumisen kautta vastata Suomen liiketoimintaympäristön ennustettavuudesta, toimivuudesta ja yhdenvertaisuudesta. Matkailun kasvun mahdollistamiseksi poliisin toimikenttään kuuluu arjen turvallisuudesta huolehtiminen. Matkustajamäärien kasvu, kieli- ja kulttuurierot sekä viisumivapaustilanteessa mahdollinen matkustajaprofiilin muutos vaikuttavat poliisin tehtävien määrään ja laatuun. Poliisin riittävä henkilöstöresursointi ja koulutus takaavat jatkossakin oikea-aikaisen ja tasapuolisen palvelun sekä liike- että muille matkailijoille Suomessa.

Rajat ylittävän järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa ja EU:n sisäisen turvallisuuden varmistamisessa Suomella on tärkeä rooli sekä sijaintinsa puolesta että Venäjän eri viranomaisten kanssa toimivan hyvän operatiivisen yhteistyön vuoksi.

3. Toimenpiteet Venäjän suuntaan

3.1. Yritysten kansainvälistymisen edistäminen (C)

Yritysten viennin ja kansainvälistymisen edistämiseksi hyödynnetään Team Finland -verkostoa. Tarkastellaan Team Finland -organisaatioiden sekä tuki-instrumenttien toimivuutta markkinoillepääsyn parantamiseksi ja identifioidaan kehittämiskohteita. Tiivistetään yritysten kansainvälistymisen ja ulkomaankaupan kannalta olennaisten toimijoiden yhteistyötä. Finpron uudistamisprosessissa huomioidaan Venäjän markkinan erityistarpeet. Kehitetään uusi rahoituskanava erityisesti pk-yritysten kansainvälistymiskonsultoinnin tukemiseen.

Panostetaan Suomen ja Venäjän väliseen innovaatioyhteistyöhön luomalla yhä parempia edellytyksiä yritysten, korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten yhteistyölle. Suomalaisten ja venäläisten innovaatorahoittajien yhteistyön tiivistäminen esim. yhteisten rahoitushakujen muodossa tukee yritysten kasvua rajan molemmilla puolilla. Tehdään lisäksi Suomea tunnetuksi ”base campina” innovatiivisille ja kansainvälistyville venäläisyrityksille (esim. start-up-yritykset).

Tehostetaan liiketoimintaympäristössä tapahtuvien muutosten ja poliittisten riskien ennakkointia ja raportointia. Analysoidaan suomalaisyritysten Venäjällä kohtaamia kaupanesteitä ja

tehostetaan niihin reagoimista. Tätä toteutetaan sekä kahdenvälisesti, monenkeskisesti että EU:n yhteistä Venäjä-politiikkaa hyödyntäen.

Vaikutetaan aktiivisesti EU:n Venäjä-politiikkaan erityisesti kahdenvälisen kauppaa- ja investointisuhteidemme kannalta keskeisillä alueilla. Ajetaan EU – Venäjä - perussopimusneuvottelujen loppuunsaattamista sekä pidemmällä aikavälillä laaja-alaisen vapaakauppasopimuksen solmimista.

Kartoitetaan Venäjän kasvavien markkinoiden tarjoamia uusia liiketoimintamahdollisuuksia kaikilla elinkeinoelämän saroilla, joissa Suomen elinkeinoelämällä on kaupallisesti kilpailukykyistä tarjontaa tai jossa suomalaisen osaamispuheen perustalta voidaan kehittää uutta liiketoimintaa lyhyellä aikavälillä. Toiminnassa korostetaan cleantech sektoria, biotalouden alaa, ICT-sektoria, arktisen osaamisen hyödyntämistä, hyvinvointialaa, elintarvikealaa sekä Venäjän teollisuuden ja palvelualan modernisoinnin tuomia mahdollisuuksia. Selvitetään olemassa olevien liiketoimintojen mahdollisuuksia kasvattaa markkinaosuuksia tai laajentua uusille maantieteellisille alueille Venäjällä.

Vaikutukset määrärahan tarpeeseen: Luodaan uusi rahoituskanava pk-yritysten kansainvälistymisen edistämiseksi. Kehysbudjettiin vuosille 2015 - 2018 esitetään uutta pysyvää 10 miljoonan euron määrärahaa, jolla tuetaan pk-yritysten asiantuntija- ja neuvontapalvelujen ostoa 50 prosentin tukiosuudella.

Kohdennetaan lisäksi 100 000 euron vuosittainen lisämääräraha maatalous- ja elintarviketuotteiden Venäjän-viennin edellytyksiä koskevan suunnitelmallisen koulutuksen järjestämiseen.

3.2. Matkailun edistäminen Suomeen (C)

Venäläisten matkailijoiden kasvupotentiaalin täysi hyödyntäminen Suomessa vaatii niin sisäistä matkailusektorin kehittämistyötä, matkailumaakuvan ja markkinoinnin vahvistamista sekä yleisten elinkeinopoliittisten lähtökohtien vahvistamista suhteessa matkailijaryhmien ja lähtömaan erityispiirteisiin.

Määritellään osana matkailun kärkihanketta yhdessä elinkeinon ja julkisten toimijoiden kanssa kasvun vaatimat toimenpiteet. Erityisesti tulee kiinnittää huomioita houkuttelevan ja kysyntää vastaavan tuotetarjonnan syntymiseen, matkailua hyödyntäviin ja sen yhteydessä markkinoitaviin palveluihin (ml. FinlandCare), matkailumarkkinoinnin panosten oikeaan riittävyyteen, palvelualalla toimivien kieli- ja kulttuuriosaamisen kasvattamiseen, matkailijoiden neuvontapalvelujen kehittämiseen älyliiketoimintaa hyödyntäen ja venäläisten investointien lisäämiseen. Jotta kasvu saadaan todennettua, tulee myös varmistaa ajantasainen tilastointi ja seuranta.

Vaikutukset määrärahan tarpeeseen: Kohdennetaan 500 000 euron vuosittainen lisämääräraha matkailumarkkinointipanostuksiin Venäjällä, 100 000 euron lisämääräraha venäläisten matkailijoiden tilastoimiseen sekä n. 600 000 euron vuosittainen määräraha vuosille 2014 - 2015 hoito- ja hyvinvointipalveluiden edistämiseen.

3.3. Aluetason yhteistyö (E)

Suomalaiset yritykset hakevat uusia markkinoita yhä enemmän myös Pietarin ja Moskovan ulkopuolelta. Uusien markkinoiden hakemisessa yritykset saavat apua Suomen ja Venäjän hallitustenvälisen talouskomission alaisista aluetyöryhmistä, joiden avulla edistetään yritysten suoria kauppasuhteita ja investointeja sekä avataan ovia molempien maiden pk-yrityksille. Aluetyöryhmiä on 9 eri alueen kanssa ja niiden vetovastuu on työ- ja elinkeinoministeriöllä.

Uusia liiketoimintamahdollisuuksia luodaan myös talouskomission toimialatyöryhmissä, joissa ovat edustettuina keskeiset yhteistyöalat kuten liikenne, energia ja metsä sekä joukko erityisaloja kuten laivanrakennus, öljy- ja kaasusektori, maatalous ja elintarviketeollisuus, viestintäala sekä pieni ja keskisuuri yrittäjyys.

Suomen ja Venäjän raja-alueiden kehittämisessä hyödynnetään EU:n osarahoittamien KolArctic, Karelia ja Kaakkois-Suomi – Venäjä ENI CBC -ohjelmien tarjoamia rahoitusmahdollisuuksia. Ohjelmien avulla on mahdollisuus tukea mm. raja-alueiden kilpailukyvyyn ja talouden kehittämistä. Lisäksi ohjelmien erityispiirteenä on mahdollisuus tukea suurimuotoisempia investointihankkeita erityisesti rajanylityspaikoilla.

Pohjoisen kasvukäytävä -konseptin tavoitteena on kehittää Suomen ja Venäjän välisille matkailijoille ja kuljetuksille houkuttelevat, ensiluokkaiset palvelut liikenteen, logistiikan, kaupan sekä matkailun aloilla ja samalla luoda yrityksille mahdollisuuksia uuteen ja kehittyvään liiketoimintaan rajan molemmiin puolin. Kasvukäytävä -konseptista on tarkemmin kohdassa 2.7.

3.4. Investointien edistäminen Suomeen (C)

Venäläisten suorien sijoitusten kanta Suomessa vuonna 2012 oli Suomen Pankin tilastojen mukaan 583 miljoonaa euroa, joka vastaa koko sijoituskannasta vain 0,8 prosenttia. Venäjän läheisyys luo kuitenkin merkittäviä mahdollisuuksia hankkia Venäjältä aiempaa enemmän investointeja. Venäjä on määritelty kansallisessa Team Finland -investointistrategiassa yhdeksi maantieteelliseksi painopisteeksi.

Aktiivisessa investointien hankintatyössä panoksia kohdennetaan erityisesti Suomen vahvuusaloille huomioiden myös venäläisinvestoinneissa havaittavat kehityssuunnat. Investointien hankintatyötä tehostetaan invest in -toimijoiden yhteistyötä kehittämällä ja luomalla yhteiset toimintamallit. Yhteistyötä kehitetään niin Venäjällä Team Finland toimijoiden kesken kuin Suomessa Invest in Finlandin ja alueellisten organisaatioiden kesken. Panostetaan toimijoiden koulutukseen sekä vahvistetaan näiden roolia potentiaalisten investointeja harkitsevien yritysten tunnistamisessa sekä investointihankkeiden työstämisessä. Hyödynnetään kiihdytyskaistatoimintamallia merkittäville venäläisinvestoinneille.

Vaikutukset määrärahan tarpeeseen: Kohdennetaan 300 000 euron vuosittainen lisämääräraha Invest in Finlandille venäläisten investointien edistämiseen kehysbudjetin 2015 - 2018 käsittelyssä.

3.5. Suomen maakuvan edistäminen (E)

Positiivinen mielikuva maastamme edesauttaa venäläisten toimijoiden valintojen kohdistumista Suomeen, suomalaiseen osaamiseen ja suomalaisiin tuotteisiin. Maakuvatyö kuuluu Team Finlandin keskeisiin tehtäviin. Sen yleiskoordinaatiosta vastaa Team Finland -toimijoiden muodostama Finland Promotion Board.

Venäjä on merkittävä kohde maakuvaustyössä ja Venäjään kohdistuvaan maakuvaustyön koordinaatioon kiinnitetään erityistä huomiota.

SYVENTÄVÄ LIITEMUISTIO

1. VENÄJÄN MERKITYS SUOMEN ELINKEINOELÄMÄLLE JA TALOUSKASVULLE

(Ulla Palander / TEM, Ilkka Saarinen / UM)

Venäjän merkitys Suomen elinkeinoelämälle ja talouskasvulle korostuu, koska muissa Suomen perinteisissä kumppanimaissa läntisissä teollisuusmaissa kasvu ei ole lähtenyt käyntiin vuosien 2008 - 2009 kriisin jälkeen. Talouskriisistä huolimatta Venäjällä markkinat kasvavat edelleen, vaikkakin kuluvana vuonna aiempaa hitaampana. Pk-yrityksille Venäjä on luonnollinen kasvusuunta. Venäjän markkinoiden koko, läheisyys, kaupan rakenteen kehitys sekä kuluttajien ostovoiman kasvu tarjoavat mahdollisuuden Venäjä-toimintojen kasvattamiseen ja monipuolistamiseen. Vaikkakin kilpailu Venäjän markkinoilla on kovaa, siellä on runsaasti hyödyntämättömiä mahdollisuuksia suomalaisille yrityksille omilla erikoistumisaloillaan.

Venäjän valtiontalous on vähäisen velanoton ja suurten kulta- ja valuuttavarantojensa ansiosta vakavarainen mutta suhdanneherkkä. Suhdanneherkkyys johtuu maan energiariippuvuudesta, koska kaasu- ja öljytulot kattavat noin puolet federaation budjetista ja yli 70 prosenttia tavaraviennistä. Vaikka Venäjä pysyy jatkossakin maailman suurimpana nettoenergianviejänä, sen talous vaatii kasvaakseen muutakin kuin energiatuloja. Venäjän on kehitettävä teknologioita ja palveluita. Tässä on monia liiketoimintamahdollisuuksia suomalaisille yrityksille.

Talouden modernisoimiseksi Venäjän hallitus on laatinut innovaatiostrategian, jonka tarkoituksena on tukea Venäjän kehittymistä ja muuttumista energian raaka-ainetoimittajasta korkean teknologian keskukseksi. Halutaan oppia kaupallistamaan innovaatioita ja luomaan korkean teknologian tuotteista vientituotteita. Suomalaiset tekevät jo tiivistä yhteistyötä innovaatioalalla ja voivat tulevien vuosien aikana saada siitä lisää liiketoimintaa.

Suomen tavaravienti Venäjälle on painottunut investointihyödykkeisiin. Kolmannes koko Suomen Venäjä-viennistä on koneita ja laitteita. Kemiallisten tuotteiden (esim. jalostetut öljytuotteet ja lääkkeet) vienti on kasvanut nopeasti.

Venäjällä on vähitellen alettu kiinnittää huomiota ympäristöasioihin ja energiatehokkuuteen. Jätehuolto on huonolla tasolla, laittomat kaatopaikat lisääntyvät, energian säästämiseen ei vielä kiinnitetä riittävästi huomiota. Jäteveden puhdistukseen ja puhtaan veden saatavuuteen tullaan lähivuosina panostamaan. Suomalaisella cleantech-osaamisella on paljon tarjottavaa energiatehokkuuden, energiatehokkaan rakentamisen, jätehuollon ja vesiteknologian aloilla siinä vaiheessa kun Venäjällä investoidaan näiden asioiden kohentamiseen.

Federaatiotasolla investoinnit infrastruktuuriin lisääntyvät tulevina vuosina. Valtateitä ja junaverkostoja kehitetään ja rakennetaan lisää. Tietoverkostoihin ja sähköntuottajien kapasiteetin laajentamiseen tarvitaan investointeja. Suuret hankkeet kuten jääkiekon (2016) ja jalkapallon (2018) maailmanmestaruuskisat edellyttävät investointeja tie- ja junayhteyksiin, lentoliikenteeseen, urheilupaikkojen rakentamiseen ja matkailuinfrastruktuuriin. Liikenneyhteyksien parantaminen tuo Venäjän alueiden markkinat paremmin suomalaisten yritysten ulottuville.

Arktisen alueen investoinnit ovat merkittävä mahdollisuus suomalaiselle elinkeinoelämälle ja sen arktiselle osaamiselle. Arktisella alueella tehdään seuraavien vuosien aikana merkittäviä investointeja. Eri arvioiden mukaan yksin Barentsin alueen investoinnit ovat yli 100 mrd. euroa seuraavien 25 vuoden aikana – joidenkin arvioiden mukaan jopa yli 200 mrd. euroa. Investointeja ollaan suunnittelemassa usealle eri sektorille: energia, kaivokset, kuljetus ja liikenne, laivat ja offshore, infrastruktuurin rakentaminen. Suomen arktinen osaaminen on näillä aloilla maailman

huippua. Koillisväylän avautumisen uskotaan antavan uusia mahdollisuuksia tulevaisuudessa. Sen varaan on tehty hankesuunnitelmia mm. rautatieyhteyksien ja satamien rakentamiseen ja parantamiseen. Koillisväylän avautuminen loisi Suomelle mahdollisuuksia uusiin hankkeisiin niin laivanrakennuksessa kuin meriteollisuuden turvallisuudessa.

Venäjän osuus Suomen elintarvikeviennistä on reilu neljännes ja sen arvo on ollut kasvussa. Vuonna 2012 elintarvikeketjun tuotteiden Venäjänviennin arvo oli yli 400 miljoonaa euroa. Suomen osuus Venäjän elintarviketuonnista on kuitenkin vain noin prosentin luokkaa, joten markkinat suuremmillekin vientimäärille ovat olemassa. Suomalaisen päivittäistavarakaupan läsnäolo Venäjällä on tehnyt suomalaiset brändit entistäkin tutummiksi venäläisille kuluttajille. Elintason nousu ja terveystietoisuuden lisääntyminen luovat markkinoita lisäarvotuotteille ja terveyttä edistäville elintarvikkeille. Elintarvikkeiden laatuun ja turvallisuuteen kiinnitetään Venäjällä yhä enemmän huomiota. Venäjän elintarvikemarkkinoiden koko, läheisyys, kaupan rakenteen kehitys sekä kuluttajien ostovoiman kasvu tarjoavat mahdollisuuksia viennin kasvattamiseen ja monipuolistamiseen.

Palvelusektorin kasvu on ollut viime vuosina nopeaa varsinkin suurkaupungeissa. Palvelusektori kattaa 60 prosenttia bruttokansantuotteesta ja kaupan ala työllistää enemmän kuin valmistava teollisuus. Suurkaupunkeihin rakennetaan suuria ostoskeskuksia, hypermarketteja ja erilaisia ketjumyymälöitä. Palvelualalla kehittyvät myös matkapuhelinkauppa, internet, IT-ala ja verkkokauppa. Näillä kaikilla palvelualoilla on Suomessa korkealaatuista osaamista, jota voidaan tarjota venäläisille ostajille.

Venäläisten kiinnostus omasta hyvinvoinnistaan on lisääntynyt. Suomalaisilla on mahdollisuus tarjota venäläisille erilaisia terveydenhuoltoon ja hyvinvointiin liittyviä palveluja – aluksi niin, että venäläiset tulevat Suomeen hoidettavaksi, ja jatkossa niin, että perustetaan palveluita Venäjälle. Myös vanhusten ja vammaisten hoitoon tarkoitetuilla palveluilla on kysyntää. Venäjällä ei myöskään ole laajaa kokemusta tuettujen asumispalveluiden tarjoamisesta.

Koulutusviennin saralla monet yliopistot, ammattikorkeakoulut sekä koulutusalan yritykset ovat aktivoituneet Venäjän markkinoilla. Suomen maine korkeatasoisen koulutuksen maana on herättänyt myös Venäjällä kiinnostuksen koulutusjärjestelmäämme kohtaan ja tämä luo meille mahdollisuuksia mm. opettajankoulutuksessa ja esimerkiksi rakennusalan ammatillisessa koulutuksessa.

Suomen palveluviennin tärkein ala on matkailupalvelut, sillä Suomi on pysynyt venäläisten suosituimpana eurooppalaisena matkakohteena jo useita vuosia. Viisumivapauden koittaessa ennustetaan venäläisten yöpymisten määrän viisinkertaistuvan ja rahankäytön kolminkertaistuvan nykyisestä tasosta. Samalla matkailupalveluihin ja kaupan alalle ennustetaan syntyvän n. 12 000 uutta työpaikkaa.

Venäjän WTO-jäsenyyden uskotaan tuovan lisää vakautta Venäjän-kauppaan. Tullivaikutusten lisäksi WTO-jäsenyys vaikuttaa mm. palveluiden kauppaan, tullausmenettelyihin, teknisiin kaupan esteisiin. Ratkaisevaa on, kuinka WTO-säännöksiä noudatetaan käytännössä. Liiketoimintaympäristön vakautuminen edesauttaa suomalaisyritysten vientiä ja etabloitumista Venäjän markkinoille.

Venäjän OECD-jäsenyysneuvottelut ovat menneet eteenpäin, mutta vielä on paljon työtä jäljellä. Mahdollinen OECD-jäsenyys sitouttaisi Venäjää yhä enemmän globaaliin talousyhteistyöhön, joka on käynnistynyt WTO -jäsenyyden myötä. Suomalaiset ovat investoineet Venäjälle kolme kertaa enemmän kuin venäläiset Suomeen. Venäläiset ovat kuitenkin alkaneet uudelleen kiinnostua Suomesta sijoituskohteena. Suurin tarve

on teollisille investoinneille. Suomi houkuttelee venäläisiä sijoittajia läheisellä sijainnilla, vakaalla toimintaympäristöllä, valmiilla infrastruktuurilla. Suomi toimii porttina Euroopan markkinoille, kun Suomessa valmistetut tuotteet saavat Made in Finland/EU -statuksen. Suomen läheisyys Venäjälle, Venäjä-osaaminen ja vakaa liiketoimintaympäristö houkuttavat myös muita maita etabloitumaan Suomeen ja hoitamaan Venäjä-toimintonsa tämän yrityksen kautta. Näihin ulkomaisiin investointeihin tullaan lähivuosina kiinnittämään erityistä huomiota.

2. TOIMINTAYMPÄRISTÖN KOHENTAMINEN SUOMESSA

2.1. Liikkuvuuden kasvu Suomen ja Venäjän välillä (ml. EU:n ja Venäjän välinen mahdollinen viisumivapaus) (Katarine Lindstedt / SM, Hanna Lehtinen / UM)

Suomen ja Venäjän välinen liikkuvuus kasvaa. Suomi on yksi venäläisten suosituimmista matkakohteista, ja venäläiset ovat suurin matkailijaryhmä Suomessa. Myös suomalaisten matkustus Venäjälle, erityisesti Pietariin, on lisääntynyt. Vuonna 2012 Suomen edustustot Venäjällä myönsivät 1,35 miljoonaa viisumia ja itärajamme tehtiin yli 12 miljoonaa rajanylitystä. Rajanylityksen sujuvuudesta tulee huolehtia.

Suomi on edelläkävijä EU:n ja Venäjän välisen liikkuvuuden edistäjänä. Suomi on suurin Schengen-viisumien myöntäjä Venäjällä, mikä perustuu EU:n viisumisäännösten ja osapuolten välisen viisumihelpotussopimuksen tarjoamien mahdollisuuksien tehokkaaseen hyödyntämiseen esimerkiksi myöntämällä pitkäkestoisia monikertaviisumeja.

EU ja Venäjä asettivat viisumivapauden vuonna 2003 yhteiseksi pitkän tähtäimen tavoitteeksi. Joulukuussa 2011 hyväksyttiin ns. yhteiset askelmerkit, jotka sisältävät viisumivapauden toteutumiselle asetettavia ehtoja liittyen asiakirjaturvallisuuteen, rajavalvontaan ja laittomaan maahanmuuttoon. Yhteisten askelmerkkien toimeenpano on edellytyksenä sille, että osapuolet voivat myöhemmin tehdä päätöksen viisumivapausneuvottelujen käynnistämisestä. Askelmerkkien toimeenpano käynnistyi vuonna 2012. EU ei ole asettanut viisumivapauden toteutumiselle tavoitepäivämääriä. Huolellinen valmistautuminen viisumivapauden on kaikkien edun mukaista. Prosessi tulee viemään aikaa, todennäköisesti vuosia.

Mahdolliseen viisumivapauden varauduttaessa tavoitteena tuleekin olla ihmisten kanssakäymisen ja elinkeinoelämän toimintaedellytysten varmistaminen vaarantamatta kuitenkaan EU:n sisäistä turvallisuutta. Suomen elinkeinoelämän odotukset viisumivapauden vaikutuksista ovat pääosin myönteisiä. EU:n ja Venäjän välisen viisumivapauden toteutuessa Suomi tulee Venäjän rajanaapurimaana kohtaamaan viisumivapauden suurimmat vaikutukset välittömästi. Suomessa tuleekin kiinnittää huomioita viisumivapauden vaikutuksiin ja siihen valmistautumiseen.

Viranomaisten tehtävänä on turvata sujuva raja- ja kauttakulkuliikenne sekä huolehtia Suomen sisäisestä turvallisuudesta ja viranomaispalveluista venäläisille matkailijoille. Viranomaisten toimintaresurssien ja kehittämistoimien kautta luodaan edellytykset Suomen talouden kilpailukyvyyn vahvistamiselle ja kasvuedellytysten hyödyntämiselle mahdollisen EU:n ja Venäjän välisen viisumivapauden toteutuessa. Toteutuessaan EU:n ja Venäjän välisellä viisumivapaudella on merkittäviä vaikutuksia viranomaisten toimikenttään.

2.2. Toimenpiteet rajanylitysten sujuvoittamiseksi (Jaakko Ritola / SM, Jyrki Linna / Tulli)

Nykyisen rajanylityspaikkaverkoston arvioidaan olevan riittävän tiheä kasvavan rajaliikenteen tarpeisiin. Rajavartiolaitos, Tulli ja Liikennevirasto ovat vastanneet kasvavan rajaliikenteen

tuomiin haasteisiin yhteisellä rajanylityspaikkojen kehittämisohjelmalla. Rajavartiolaitoksen kehittämistoimiin sisältyy rajatarkastusprosessiin tehtävien muutosten lisäksi lisähenkilöstö, rajanylityspaikkojen liikenneväylien ja infrastruktuurin uudistusta, teknisten välineiden uudistamista sekä edellä mainitun kehittämisohjelman yhteensovittamista Venäjän viranomaisten kanssa.

Hallitus myönsi Rajavartiolaitokselle rajanylityspaikkojen kehittämiseen noin 13 miljoonan euron pysyvän lisäyksen. Tehdyn arvion mukaan lisämäärärahalla voidaan toimeenpanna hallituskauden aikana tehtävä rajanylityspaikkojen kehittäminen kaakkoisrajalla ja pääkaupunkiseudulla. Määräraha ei riitä hallituskauden jälkeen suunniteltuun kehittämiseen Pohjois-Karjalan, Kainuun ja Lapin rajanylityspaikoilla. Rajanylityspaikkojen kehittämishankkeen loppuunsaattaminen edellyttää 5,0 miljoonan euron lisämäärärahan myöntämistä Rajavartiolaitokselle. Valtioneuvosto on esittänyt Tullille 2,2 miljoonan euron lisämäärärahaa itärajan rajatullitoimipaikkojen henkilöstöresurssin lisäämiseksi vuodelle 2014; jatkovuosien lisärahoitus on käsiteltyssä kehyspäätöksen 2015 - 2018 yhteydessä.

Rajaliikenteen kasvun jatkumiseen sekä vuosikymmenen lopulla mahdollisesti toteutuvaan EU:n ja Venäjän väliseen viisumivapauteen varautumiseksi tulisi edellä kuvattujen rajanylityspaikkojen kehittämishankkeen valmistuttua aloittaa välittömästi rajanylityspaikkojen ja niille johtavien liikenneväylien jatkokehittäminen sekä sovittaa se yhteen Venäjän vastaavien kehittämishankkeiden kanssa. Mikäli rajaliikenne jatkaa nykyistä noin kahdeksan prosentin kasvuaan, saavutetaan käynnissä olevien kehityshankkeiden myötä saatavan kapasiteetin yläraja jo vuonna 2019 riippumatta mahdollisesta EU:n ja Venäjän välisestä viisumivapaudesta ja sen mukanaan tuomasta lisäkasvusta.

EU:n ja Venäjän välisen mahdollisen viisumivapauden toteutuessa Suomi tulee Venäjän rajanaapurimaana kohtaamaan viisumivapauden suurimmat vaikutukset välittömästi. Sisäasianministeriön hallinnonalalla viisumivapauden vaikutukset koskevat erityisesti rajatarkastustehtäviä, rajainfrastruktuuria ja rajatarkastustekniikkaa sekä poliisin-, rajatarkastus- ja maahanmuuttoviranomaisten resursseja. Valtiovarainministeriön hallinnonalalla viisumivapauden vaikutukset koskevat erityisesti ostosmatkailijoiden palvelu-, tullivalvonta- ja rikostorjuntatehtäviä, rajainfrastruktuuria ja tullivalvontatekniikkaa sekä tulliviranomaisten henkilöstöresursseja. Viisumivapaudella ja sen mukanaan tuomalla rajaliikenteen kasvulla on myös välilliset vaikutukset pelastusviranomaisten toimintaan.

Päätökset rajanylityspaikkojen jatkokehittämisistä, ml. rahoituspäätökset, tulisi tehdä viimeistään vuonna 2016, jotta tarvittavat toimenpiteet kyettäisiin käynnistämään ja saamaan ainakin osin valmiiksi ennen rajanylityspaikkojen odotettavissa olevaa ruuhkautumista vuonna 2019. Rajanylityspaikkojen jatkokehittämiseen liittyvän päätöksenteon yhteydessä on myös linjattava se, perustetaanko lisäkapasiteetin luomiseksi Suomen ja Venäjän väliselle valtakunnanrajalle uusi/uusia kansainvälisiä rajanylityspaikkojen nykyisten rajanylityspaikkojen laajentamisen lisäksi. Tässä yhteydessä on huomattava, että uuden kansainvälisen rajanylityspaikan perustaminen lisää kustannuksia merkittävästi.

Vuosi/Kasvuprosentti	5 %	8 %	10 %
2012	12000000	12000000	12000000
2013	12600000	12960000	13200000
2014	13230000	13996800	14520000
2015	13891500	15116544	15972000
2016	14586075	16325868	17569200
2017	15315379	17631937	19326120
2018	16081148	19042492	21258732
2019	16885205	20565891	23384605
2020	17729465	22211163	25723066
2021	18615939	23988056	28295372
2022	19546736	25907100	31124910
2023	20524072	27979668	34237400
2024	21550276	30218041	37661141
2025	22627790	32635485	41427255
2026	23759179	35246323	45569980
2027	24947138	38066029	50126978
2028	26194495	41111312	55139676
2029	27504220	44400217	60653643
2030	28879431	47952234	66719008
2031	30323402	51788413	73390909
2032	31839572	55931486	80729999
2033	33431551	60406005	88802999
2034	35103129	65238485	97683299
2035	36858285	70457564	107451629

SELITTEET:							
	Nykyisen lisärahoituksen (ml. puuttuva 5 M €) myötä syntyvä rajatarkastuskapasiteetti on riittävä (< 20 M)						
	Rajatarkastuskapasiteetin jatkokehittämisen I resursointi, suunnittelu ja toimeenpano (20 M => 30 M)						
	Nykyisen lisärahoituksen mahdollistaman rajatarkastuskapasiteetin yläraja saavutetaan (= 20 M)						
	Esitettävän jatkokehittämisen I myötä syntyvä rajatarkastuskapasiteetti on riittävä (20 M < 30 M)						
	Rajatarkastuskapasiteetin jatkokehittämisen II resursointi, suunnittelu ja toimeenpano (30 M => 40 M)						
	Esitettävän jatkokehittämisen II myötä syntyvän rajatarkastuskapasiteetin yläraja on saavutetaan (= 30 M)						

Taulukko 1: Rajaliikenteen arvioitu kehittyminen

Rajaliikenteen sujuvuuteen vaikuttaa osaltaan matkailijoiden oikeus saada ostamastaan tavarasta maksamansa arvonlisävero takaisin, kunhan he kykenevät osoittamaan että kyseinen tavara on viety pois EU:n alueelta. Viennin osoittamiseksi hänen on myyjäliikkeessä asioidessaan esitettävä passinsa ja annettava tietyt henkilötiedot, jotka tavarahan myyjä kirjaa erilliseen tositteeseen tai suoraan laskuun. Rajanylityksen yhteydessä hänen on esitettävä kyseinen tosite sekä tavarat tullille tai rajavartiostolle. Pääsääntöisesti tavarat lisäksi sinetöidään, jotta tulli- tai rajamies voi rajalla varmistaa tavaroiden käyttämättömyyden. Rajalla tosite vahvistetaan tullin leimalla. Leimatun tositteen matkailija sitten joko lähettää myyjälle postitse tai nykyään yhä tyypillisemmin tuo sen henkilökohtaisesti myyjäliikkeeseen seuraavan Suomen matkansa yhteydessä.

Kasvaneesta rajaliikenteestä johtuen ostotapahtumien määrät ovat jo nykyisellään suuret ja arvonlisäveron palautukseen liittyvä käsittely rajanylityspaikoilla on rajanylitysten sujuvuutta haittaava tekijä. On myös selvää, että liikenteen jatkaessa kasvuaan ja etenkin mahdollisen EU - Venäjän viisumivapauden myötä tapahtumien määrä nousee aivan uudelle tasolle. Viimeistään siinä vaiheessa olisi välttämätöntä päästä mahdollisimman automaattiseen sähköiseen ratkaisuun. Järjestelyn myötä rajanylitykset nopeutuisivat, mekaaniseen työhön sitoutuvia henkilöresursseja säästettäisiin ja samalla tavaravaltuusta tehostuisi järjestelmään liitettävän Tullin riskianalyysointiosion ansiosta. (Tälle valvonnan tehostamiselle olisi suuri tarve myös siksi, että

matkailijamyyntiin tarkoitettua menettelymallia käytetään alkuperäisen tarkoituksensa vastaisesti yhä laajemmin myös kaupalliseen vientiin. Sähköistetty matkailijamyyni toisi siis synergiaetuja; rajanylityksen sujuvuuden ohella sen avulla saavutettaisiin todella merkittävä parannus tavaratullivalvontaan.) Rajanylityksen helpottumisen lisäksi palvelu nopeutuisi jo myyntitapahtuman yhteydessä. Ratkaisu olisi aidosti kaikkien osapuolten asemaa edistävä.

Rajaliikenteen sujuvuuteen vaikuttava tekijä on myös valmisteilla oleva EU:n Älykkäät Rajat - ohjelma. Siihen kuuluvilla yhteisellä rajanylitystietojärjestelmällä (EES) ja rekisteröityjen matkustajien ohjelmalla (RTP) on turvallisuutta ja rajanylitysten sujuvuutta lisäävien vaikutusten lisäksi myös rajatarkastusviranomaisten työtehtäviä lisäävä vaikutus. Järjestelmien tulisi olla käytössä Schengenin ulkorajoilla ennen mahdollista viisumivapautta. Sisäasiainministeriön mukaan viisumivapauteen varauduttaessa tavoitteena tuleekin olla ihmisten kanssakäymisen ja elinkeinoelämän toimintaedellytysten varmistaminen vaarantamatta kuitenkaan EU:n sisäistä turvallisuutta.

Suunnitteluperusteena Suomen ja Venäjän välisillä rajanylityspaikoilla pidetään henkilöliikenteen raja- ja tullitarkastuksien osalta keskimäärin kahden tunnin läpäisyaikaa. Selvitysten mukaan kaksi tuntia on pietarilaisten matkailijoiden mukaan kohtuullinen jonotusaika. Jos ennakoitu jonotusaika kasvaa neljään tuntiin, neljä viidestä alkaa harkita matkaan lähtöä ja puolet on varmoja, etteivät lähde matkalle.

Aikataulutus: Rajanylityspaikkojen kehittämishanke (20 miljoonaa rajanylittäjää) vuosina 2012 - 2016, Rajanylityspaikkojen jatkokehittämishanke (30 miljoonaa rajanylittäjää) vuosina 2017 - 2020.

Vaikutukset määrärahan tarpeeseen: Rajanylityspaikkojen kehittämishankkeen (20 miljoonaa rajanylittäjää) loppuunsaattaminen edellyttää pysyvää lisärahoitusta Rajavartiolaitokselle 5,0 miljoonaa euroa ja Tullille 4,4 miljoonaa euroa. Rajanylityspaikkojen jatkokehittämishanke (30 miljoonaa rajanylittäjää) edellyttää noin 2,75 miljoonaa euroa kertaluonteisiin investointeihin sekä noin 23 miljoonan pysyvää lisärahoitusta Rajavartiolaitokselle ja 1,3 miljoonaa euroa kertaluonteisiin investointeihin sekä noin 9,6 miljoonan pysyvää lisärahoitusta Tullille.

2.3. Liikenneinfrastruktuurin ja saavutettavuuden kohentaminen

(Marjukka Vihavainen-Pitkänen, Mikael Nyberg / LVM)

Suomen ja Venäjän välisten liikenneyhteyksien kehittäminen on erittäin tärkeää. Maiden väliset kontaktit ovat tiiviit ja liikenneyhteyksien tulee palvella sekä kansalaisten matkustamista että elinkeinoelämän tarpeita.

Suomen ja Venäjän välisten liikennealan valtiosopimuksien uudistaminen on loppuvaiheessa ja niiden myötä hallinnolliset sopimustason esteet liikenneyhteyksien markkinaehtoiselle kehittämiselle poistuvat. Tämä koskee erityisesti lentoliikennettä sekä rautatieyhteyksien kehittämistä. Lentoliikenteessä poistetaan Suomen ja Venäjän välisen lentoliikenteen kilpailun rajoitteita eli annetaan mahdollisuudet kaikille lentoyhtiölle lentää maiden välisiä reittejä. Suomen ja Venäjän välisen rautatieyhdyliikennesopimuksen uudistamisen myötä maiden väliset rajanylityspaikat, jotka on tarkkaan määritelty tavaraj- ja henkilöliikenteen kuljetusten osalta, avataan kaikille kuljetuksille. Tämä mahdollistaa uusien yhteyksien syntymisen. Kuljetusyhtiöiden on kuitenkin ratkaistava, missä liikennöinti on kannattavaa, sillä mikäli matkustajamäärät riittävät vain säännöllisen reittiliikenteen linja-auton täyttämisen, ei ole taloudellisesti perusteltua aloittaa junaliikennettä tällaisella reitillä. Liikenneyhteyksien kehittämisen tulee vastata todellisia tarpeita.

Erityisesti Helsingin ja Pietarin välisen nopean junayhteyden ansiosta maiden välinen kanssakäyminen on helpottunut ja tullut joustavammaksi. On tärkeää, että Moskovan ja Helsingin välistä junayhteyttä kehitetään, sillä tarvetta nopeille junayhteyksille on edelleen. Julkisen liikenteen kasvumahdollisuudet maiden välisessä matkailuliikenteessä ovat huomattavat, ottaen erityisesti huomioon henkilöliikenteen viime vuosien rajun kasvun maiden välisillä rajanylityspaikoilla. Suomen ja Venäjän välisessä maantieliikennesopimuksessa reittiliikenteen linja-autoilla on etuajo-oikeusasema ja niiden osuutta tulisi pyrkiä kasvattamaan. Pikkubussiliikenteen kasvu tulee edelleenkin jatkumaan, mutta uuden maantieliikennesopimuksen myötä erityisesti taksiliikenteen sääntelyyn tulee enemmän pelisääntöjä.

Henkilöauto- ja raskaan liikenteen sujuvuutta parantavat sekä kansainvälisille rajanylityspaikoille tehtävät infrastruktuurin parannushankkeet sekä tieinvestoinnit E18 Hamina - Vaalimaa -teillä että valtatie 6:llä Taavetti-Lappeenranta -välillä. Nuijamaa / Brusnitskinojen rajanylityspaikalta Viipuriin johtavan ns. Saimaan kanavan huoltotien korvaavan uuden kansainvälisen tieyhteyden suunnitteluyhteistyötä Venäjän kanssa ollaan aloittamassa yhtenä mahdollisena Pohjoisen Ulottuvuuden liikenne- ja logistiikkakumppanuuden hankkeena. Uusi tieyhteys parantaisi merkittävästi Itä-Suomen ja Luoteis-Venäjän välistä kanssakäymistä.

Liikennepoliittisessa selonteossa on kiirehditty Luumäki-Imatra -rautatietä koskevan kaksoisraiteen rakentamista sekä rautatieteyden parantamista Imatralta Venäjän rajalle sekä varautumista Imatra-Svetogorsk -rautatieraja-aseman avaamiseen kansainväliselle liikenteelle. Tämän myötä pystytään parantamaan sekä tavaraliikenteen että matkustajaliikenteen sujuvuutta ja lisäämään kuljetuksia koko maan rataverkolle.

Sujuva ja luotettava talvimerenkulku on tärkeä osa liikennejärjestelmän toimintavarmuutta ja ehdoton edellytys Suomen merikuljetuksille. Suomen ja Venäjän välillä on sovittu jäänmurtoyhteistyön aloittamisesta ja sitä varten on laadittu esitys valtiosopimukseksi. Näin varmistettaisiin jäänmurron toimivuus myös haastavissa jääolosuhteissa. Meriliikennestrategiassa on tarkasteltu vaihtoehtoisia malleja talvimerenkulun järjestämiselle. Lähtökohtana tarkastelulle on ollut, että jäänmurron palvelutason tulee jatkossakin olla riittävä tehokkaiden ja kilpailukykyisten kuljetusten varmistamiseksi.

Edistetään Helsinki-Pietari -älykäytävähankkeessa jatkuvien ja yhteentoimivien älyliikenteen palvelujen syntymistä Suomen ja Venäjän välille. Samalla lisätään palveluiden yhteentoimivuutta EU:n ja Venäjän välillä. Tärkeänä tavoitteena on lisätä suomalaisten ja venäläisten yksityisen ja julkisen sektorin toimijoiden yhteistyötä ja kasvattaa liiketoimintaa älyliikenteen alueella.

Vuonna 2013 - 2014 toteutetaan viisi Suomen ja Venäjän välistä pilottipalvelua, jotka helpottavat sekä liikkumista että kuljetuksia: sää- ja kelipalvelu, liikenteen häiriötietopalvelu, liikkujan reaaliaikaiset palvelut, joukkoliikenteen infopalvelu Allegro-junaan sekä automaattinen hätäpuhelu eCall (EU)/ERA Glonass (RU). Koko hanketta ohjaa liikenne- ja viestintäministeriö ja pilottien toteutusta ohjaa Liikennevirasto. Palvelut toteuttaa yksityisten yritysten muodostama palveluyhteenliittymä.

Vaalimaalla on alkamassa rajanylityksen vuoronumerojärjestelmää koskeva pilottikokeilu, jossa rajanylitystä varten voisi varata ennakkoon ajan. Toteutus edellyttää yhteistyötä Venäjän puolelta erityisesti Venäjän rajavarusteluviraston, Rosgranitsan ja Venäjän rajavartiopalvelun kanssa. Kokeilun kilpailutus on alkamassa ja se on tarkoitus toteuttaa keväällä 2014. Sen jälkeen tullaan tekemään päätökset järjestelmän mahdollisesta toteuttamisesta ja sen ehdoista, mahdollisesta maksullisuudesta jne.

2.4. Kaavoituksen uudistaminen (Timo Turunen / YM)

Suomen ja Venäjän lisääntyvä vuorovaikutus edellyttää, että kaavoituksella luodaan alueidenkäytölliset edellytykset kaupan, matkailun ja muiden palvelujen sekä rajanylityspaikkojen ja infrastruktuurin sijaintiratkaisuille.

Maankäyttö- ja rakennuslain mukainen alueidenkäytön suunnittelujärjestelmä sisältää kolme kaavamuotoa. Maakuntakaava sisältää yleispiirteisen suunnitelman alueidenkäytöstä maakunnassa tai sen osa-alueella. Lain sisältövaatimusten mukaan maakuntakaavaa laadittaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota maakunnan oloista johtuviin erityisiin tarpeisiin. Yleiskaavassa osoitetaan alueidenkäytön pääpiirteet kunnassa, kun taas asemakaavassa osoitetaan kunnan osa-alueen käytön ja rakentamisen järjestäminen. Ympäristöministeriö ohjaa maakuntakaavojen ja ELY-keskukset kuntakaavojen laatimista. Lisäksi valtioneuvoston hyväksymät valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet linjaavat alueidenkäyttöä valtakunnallisesti merkittävässä kysymyksissä, jotka on tarpeen ottaa huomioon alueidenkäytössä ja sen suunnittelussa kaikkialla maassa. Tavoitteet konkretisoidaan pääosin maakuntakaavoissa sovittaen ne alueiden erityispiirteisiin.

Kaavoituksen kannalta keskeistä on, että maakunta- ja kuntakaavoissa on asianmukaisesti huomioitu Venäjältä tuleva lisääntyvä matkailu ja ostovoima. Itä-Suomen maakunnat, varsinkin Etelä-Karjalan ja Kymenlaakson maakunnat sekä alueen kunnat ovat tässä keskeisessä roolissa kaavojen laatijoina. Näissä maakunnissa ollaan parhaillaan uudistamassa maakuntakaavoja siten, että niissä huomioidaan Venäjän lisääntyvä vuorovaikutus. Tärkeää on se, että sijaintiratkaisuja tarkastellaan koko maakunnan kannalta ja pyritään alueidenkäytön pitkäjänteiseen kehittämiseen ottaen huomioon myös ympäristön korkea laatu matkailun edistäjänä.

Maakuntakaava on ohjeena laadittaessa ja muutettaessa kuntien yleis- ja asemakaavoja. Venäjän lisääntyvän vuorovaikutuksen kannalta on tärkeää se, että kunnat huolehtivat tarpeellisten kaavojen laatimisesta ja niiden pitämisestä ajan tasalla.

Maankäyttö- ja rakennuslain toimivuusarviointi valmistuu vuoden loppuun mennessä. Siinä kiinnitetään erityistä huomiota suunnittelujärjestelmän toimivuuteen ja toimintaympäristön muutoksiin.

Rakennepoliittisen ohjelman toimenpidekokonaisuudessa 2.2 Kaavoitukseen liittyvien kaupan kilpailun esteiden purkaminen eheää yhdyskuntarakennetta vaarantamatta arvioidaan kaupan kaavoitukseen liittyviä maankäyttö- ja rakennuslain tarkistustarpeita kokonaisuutena.

Valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden ajantasaisuutta ja tarkistustarpeita arvioitaessa otetaan huomioon toimintaympäristön muutokset, kuten Venäjän lisääntyvä vuorovaikutus sekä kiinnittää huomiota valtakunnallisen ohjauksen tarpeisiin erilaisilla alueilla.

Ympäristöministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö sekä liikenne- ja viestintäministeriö ovat käynnistäneet valmistelutyön aluerakenteen ja liikennejärjestelmän pitkän aikavälin valtakunnallisen kehityskuvan muodostamiseksi. Valmistelutyössä lähialueiden, erityisesti Venäjän lisääntyvän vuorovaikutuksen vaikutukset ja haasteet on tarpeen arvioida Itä-Suomen ja koko maan aluerakenteen kehittämisen kannalta.

2.5. Venäjän kieli- ja kulttuurikoulutus (Ulla Palander / TEM, Stefan Gerkman / SM, Hanna Lehtinen / UM)

Venäjän kanssa tehtävä yhteistyö edellyttää monipuolista Venäjä-osaamista ja riittävästi venäjänkielentaitoisia eri alojen ammattilaisia.

Kun Venäjän kanssa tehtävän yhteistyön pääasiallinen kieli on vielä pitkään venäjä, tavoitteena tulisi olla venäjän kielen opiskelun lisääminen kaikilla koulutusasteilla. Yliopistojen ja tutkimuslaitosten Venäjä-osaamista ja yhteistyötä venäläisten yliopistojen ja tutkimuslaitosten kanssa tulisi rohkaista.

Opiskelijoiden liikkuvuuden, opiskelijavaihdon ja työharjoittelun lisääminen on tärkeää kaikilla koulutusasteilla. Opiskelijoiden työharjoittelun kehittämiseksi Suomen ja Venäjän välillä tulisi edistää työharjoittelukäytäntöjen joustavoittamista.

Venäjän kielen ja kulttuurin opetuksen tarjontaa tulisi lisätä palvelualalla toimiville kuten myyjille, julkisen liikenteen asiakaspalvelijoille ja ravintolatyöntekijöille sekä venäläisten kanssa toimiville yrittäjille.

Venäjänkielisen väestön osaamista tulee hyödyntää ja samalla edistää venäjänkielisen väestön integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan mm. suomen kielen opetusta tehostamalla, kulttuurin avulla (Cultura-säätiö) ja kehittämällä YLE:n venäjänkielistä ohjelmatarjontaa.

Poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen PTR-koulutusohjelma

Venäläisten matkailijoiden määrän kasvaessa Suomessa tulee viranomaisten panostaa nykyistä enemmän venäjänkieliseen asiakaspalveluun, neuvontaan, opastukseen ja viestintään. Venäjän kielen taito on yhä merkittävämpi osa turvallisuusviranomaisten ammattitaitoa. Lisäksi venäjän kielen taito on merkittävässä asemassa rajojen valvonnassa, rikostorjunnassa ja meriturvallisuusasioissa. Rajatarkastustehtävien suorittamisen ja rajavartioiden asiakaspalvelun kannalta kielitaito on keskeisimpiä työvälineitä selvitettäessä kolmannen maan kansalaisen maahantuloedellytyksiä. Tavaraliikenteen tulliselvityksen ja -valvonnan kannalta venäjän kielen taito on myös keskeinen työväline tehtäessä tavaroiden verottamiseen ja valvontaan liittyviä päätöksiä. Poliisille venäläisen asiakkaan tutkinta-aika (rikokset) normaaliin suomalaiseen asiakkaaseen verrattuna saattaa olla kaksi jopa kolmekin kertaa pidempi johtuen mm. kieli- ja kulttuurikysymyksistä. Lisäksi poliisin hälytystehtävissä, joissa osallisena on Venäjän kansalainen, sidonnaisuusajat (poliisipartion käyttämä aika tehtävän hoitamiseen) olivat keskimäärin n. 52 % suuremmat kuin kaikkien ko. tehtävien keskimääräinen sidonnaisuusaika.

Poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen PTR-koulutusohjelmaan kuuluvan kielikoulutuksen laajentamista turvallisuusviranomaisten yhteisen venäjän kielen ja kulttuurikoulutuksen pilottihankkeeksi tulisi selvittää. Pilottihanke tukisi ja antaisi pohjaa myös poliisi- tai pelastusviranomaisten omalle koulutukselle. Lisäksi Poliisiammattikorkeakoulun, Raja- ja merivartiokoulun ja Tullin opetusohjelmiin kuuluvaa kielikoulutusta tulisi arvioida ja viranomaisten itse järjestämään kielikoulutusta lisätä. Virkamiesten omaehtoista venäjän kielen opiskelua on tuettava ja kannustettava. Näiden toimien järjestäminen edellyttää taloudellisen tuen lisäämistä.

Kulttuurikoulutusta voitaisiin järjestää esimerkiksi kaikille venäläismatkailijoiden kanssa toimiville virkamiehille verkko-opetusmuotoja hyödyntäen ja painottaen erityisesti venäläisten tapakulttuuria, viranomaistoimintaa, hallintorakenteita ja kulttuurien kohtaamista. Tämä palvelisi niin venäläismatkailijoita kuin viranomaisia konkreettisella tavalla nopealla aikavälillä.

Viranomaisten kielitaito ja sen parantaminen tukevat myös matkustajille suunnattua viranomaisten omaa ja yhteistä viestintää.

Aikataulutus: 2014 - 2015: Laajennetun PTR- kurssin pilotointivaihe
2015 - 2019: Laajennettu PTR- kurssi uuden vastuuolettajan johdolla

Vaikutukset määrärahan tarpeeseen: 375 000 euroa (vuodesta 2015 alkaen 75 000 euroa/vuosi, sisältäen koulutuksen ja verkkomateriaalin teknisen ja sisällöllisen ylläpidon).

2.6. Viranomaisten venäjänkieliset neuvonta- ja tukipalvelut

(Ulla Palander / TEM, Katarine Lindstedt / SM, Hentriikka Kontio / MMM, Timo Heino / UM)

Tavoitteena on rakentaa viranomaisten yhteinen, pääasiassa venäjänkielinen verkkosivusto, jossa on pysyvää tietoa viranomaispalveluista Suomessa, reaaliaikaista tietoa mm. rajaliikenteestä, säästä, viranomaisten tiedotteista sekä tietoa ja mainoksia kaupallisista palveluista (vrt. Helsinki-Vantaan lentoaseman palvelusivusto). Sivuston tulisi olla mobiilikäyttöinen ja sivulla olevan reaaliaikaisen tiedon tulisi mahdollisimman pitkälle olla automaattisesti päivittyvää.

Ministeriöillä ja muilla venäläisille relevanteilla organisaatioilla tulee olla mahdollisuuksien mukaan venäjänkieliset verkkosivut, joilta venäläiset käyttäjät löytävät helposti tarvittavan tiedon. Resursseja on kohdistettava niin verkkosivujen laatimiseen kuin niiden ajantasaiseen ylläpitämiseen.

Venäläismatkailijoiden odotukset kohdistuvat paitsi rajaliikenteen sujuvuuteen ja turvallisuuteen myös Rajavartiolaitoksen henkilökunnan palveluasenteisiin. Sisäasiainministeriön osalta verkkosivustoille voitaisiin sisällyttää tietoa rajaviranomaisista, rajanylityspaikoista, rajanylitystä koskevista säädöksistä, raja- ja tullitarkastusmenettelystä. Poliisin toimintaan liittyen viestinnän teemat voidaan johtaa keskeisimmistä tämän hetken rikosilmiöistä (liikennerikokset ja -rikkomukset, näpistyksen sekä alkoholin ja tupakan salakuljetus). Maahanmuuttoon liittyvää venäjänkielistä materiaalia verkkosivustolla hyödynnettäväksi löytyy Infopankista (<http://www.infopankki.fi/fi/etusivu>).

Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan osalta verkkosivustoille sisällytettäisiin tietoa mm. lemmikkieläinten kanssa matkustamista koskevista säännöistä sekä niistä rajoituksista, joilla pyritään estämään eläintautien, eläimistä ihmisiin tarttuvien tautien ja kasvintuhoosien leviäminen matkustajien mukanaan tuomien tavaroiden mukana. Verkkosivut tarjoaisivat myös mahdollisuuden tiedottaa ajankohtaisista eläintautien leviämiseen liittyvistä uhkatilanteista (esim. afrikkalaisen sikaruton esiintyminen Suomen lähialueilla).

Tavoitteena on selvittää voisiko verkkosivuston rakentamisen ja ylläpidon kustantaa yksityinen palveluntarjoaja mainostuloilla tai verkkosivujen kautta tarjoamallaan palveluilla muille yksityisille yrityksille. Tämä lisäisi sivuston houkuttelevuutta matkailijoiden näkökulmasta. Viranomaisten kustannettavaksi jäisivät oman tiedon tuottamisesta ja kääntämisestä aiheutuvat kulut.

Hanke käynnistyisi selvityksellä, jossa kartoitettaisiin yksityisten palveluntarjoajien kiinnostus, mahdollinen EU-rahoitus, eri ministeriöiden ja niiden toimialojen tarpeet ja halukkuus tuottaa viranomaistietoa sivustolle sekä Kansalaisten yleisneuvontapalvelun mahdollisuus tarjota neuvontaa myös venäjän kielellä.

Elintarviketurvallisuusvirasto Evira tarjoaa verkkosivuillaan tietoa maatalous- ja elintarvikealan tuojille maahantuonnin edellytyksistä ja tuontitarkastuksista. Tietoa tarjotaan myös Venäjän

vientiä harjoittaville toimijoille. Osa tästä informaatiosta on jo nyt tarjolla venäjäksi. Venäjänkielisille toimijoille suunnattuja neuvonta- ja tukipalveluja tulee kuitenkin edelleen monipuolisesti kehittää. Maaseutuvirasto tarjoaa verkkosivuillaan venäjäksi tietoa puutavaraa ja puutuotteita maahantuovien toimijoiden laillisuusvelvollisuuksista.

Tuotetaan venäjänkielisiä ilmaisoppaita (nettiin ja painettuna) matkailijoille, investoijille, etabloitujille, kiinteistöjen hankintaan ja muille relevanteille ryhmille.

Suomen Moskovan -suurlähetystö, Pietarin-pääkonsulaatti ja sen alaiset Petroskoin ja Murmanskin toimipisteet käyttävät jokapäiväisessä viestinnässä tehokkaasti hyväkseen sähköisiä kanavia ja some-välineitä. Käytössä on omat kotisivut, Facebook ja Twitter. Edustustoilla on UM:n tukemana valmius internet- ja some-kanavien käyttöön myös erilaisissa tehostettua viestintää vaativissa tilanteissa ja mahdollisissa kriiseissä.

Ulkoasiainministeriön viestintä- ja kulttuuriolosasto toimittaa maakuvan vahvistamiseen tähtäävää verkkokokonaisuutta thisisFINLAND.fi, jonka julkaisijana toimii Finland Promotion Board. Sivusto toimii usealla kielellä, ml. venäjäksi. Venäjänkielinen Eto Finlandija -kokonaisuus (www.finland.fi/ru) tarjoaa venäjänkielisine sosiaalisen median kanavineen ajankohtaista ja monipuolista yleistietoa Suomesta ja suomalaisesta yhteiskunnasta. Vuoden 2014 aikana maakuvaa tukevaa Suomen kansainvälistä verkkoviestintää on tarkoitus uudistaa osana Team Finland -strategiaa. Hankkeen puitteissa on syytä arvioida yhteistyömahdollisuuksia yllä hahmotellun viranomaistietoa tarjoavan palvelun kanssa.

2.7. Toimintaympäristömuutosten tuomat uudet liiketoimintamahdollisuudet Suomessa

(Jukka Mäkitalo / TEM, Eeva Linkama / LVM)

Pohjoinen kasvukäytävä

Venäjän kasvavat markkinat ja ostovoima näkyvät varsinkin Suomen itä- ja eteläosassa yhä kasvavina kuljetus- ja matkailijavirtoina. Tätä liikennettä palvelevat eri liikennemuotojen ja tietoliikenteen infrastruktuurit ovat korkealuokkaiset. Valtio ja kunnat ovat investoineet niihin useita miljardeja euroja vuosikymmenten mittaan. Infrastruktuuria tulee hyödyntää alustana, jonka varaan voidaan rakentaa kasvua ja kehitystä synnyttäviä investointeja ja uudenlaista liiketoimintaa. ”Pohjoinen kasvukäytävä” -hankkeen päätavoitteina ovat kansallisen kilpailukyvyyn ja talouskasvun edellytysten rakentaminen, pitkälti Venäjän kasvavien markkinoiden ja ostovoiman varaan.

EU:n uusi infrastruktuuripolitiikka painottaa Euroopan laajuiseen liikenteen runkoverkkoon kuuluvia liikennekäytäviä EU:n sisämarkkinoiden taloudellisen toiminnan selkärankana. Etelä-Suomen kautta kulkeva Skandinaavia-Välimeri -käytävä on Euroopan talouden kannalta keskeinen pohjoisen ja etelän välinen liikennekäytävä ja samalla pohjoisin EU:n ja Venäjän välinen runkoverkon käytävä. Tavoitteena on luoda Pohjoisesta kasvukäytävästä kansainvälisiäkin toimijoita houkutteleva vihreä ja älykäs, ominaisuuksiltaan ja palveluiltaan ylivertainen liikennekäytävä ja kasvuvyöhyke, josta muodostuu yksi EU:n ja Venäjän välisistä merkittävimmistä yhteyksistä.

Kasvukäytävän toimivaa infrastruktuuria hyödynnetään uuden liiketoiminnan ja uusien palvelujen kokeilualustana siten, että yritykset kokevat käytävän alueen kiinnostavaksi paikaksi investointien, sijoittumisen sekä liiketoiminnan kehittämisen ja viennin kannalta. Pohjoinen kasvukäytävä muodostaa EU:n ja Venäjän välille muun muassa logistiikkaan, matkailuun, kauppaan, cleantechiin sekä meriklusteriin liittyvien palvelujen kehittämisvyöhykkeen, joka

samalla toimii ICT:n ja tiedon varaan rakentuvan uuden, innovatiivisen palveluliiketoiminnan kehitys- ja kasvualustana. Pohjoinen kasvukäytävä kehittää koko Suomen kilpailukykyä sekä tarjoaa Venäjä-potentiaalin hyödyntämiseen monipuolisen alustan.

Kasvukäytävän syntyminen edellyttää valtion, kuntien ja elinkeinoelämän tiivistä yhteistyötä. Hankkeen valmistelusta ovat toistaiseksi vastanneet työ- ja elinkeinoministeriö sekä liikenne- ja viestintäministeriö yhdessä lukuisten elinkeinoelämän ja alueellisten hallinnon toimijoiden kanssa. Hankkeen jatkovalmistelussa painottuu yritysten ja elinkeinoelämän mukaan saaminen, yhteistyö ja työnjako ministeriöiden välillä sekä konseptin kehittäminen ja hankkeen kotimaisen ja kansainvälisen tunnettuuden lisääminen. Elinkeinoelämä vastaa liiketoiminnan kehittämisestä, hallinnon roolina on toimia uuden liiketoiminnan mahdollistajana sekä osaltaan vastata hankkeen edellyttämästä koordinoinnista ja viranomaisyhteistyöstä sekä Suomessa että ulkomailla. Kun konsepti on testattu ja tavoitteet lähteneet toteutumaan, voidaan konseptia soveltaa myös muilla alueilla.

Jo nyt tehdään laajaa yhteistyötä esimerkiksi FITSRUS -hankkeessa, joka toteutetaan Suomen ja Venäjän liikenneministeriöiden ohjauksessa. Yhteistyössä ovat mukana molempien maiden julkisen ja yksityisen sektorin edustajia. Kyse on Helsinki-Pietari-yhteysvälin älyliikenneinfrastruktuurista, minkä muodostavat viranomaisten, älyliikenteen kaupallisten toimijoiden ja erilaisten liittyvien palveluiden järjestelmät. Ajoneuvot toimivat myös tiedonkerääjinä älykäytävässä, jossa ajantasaisia tietoja hyödynnetään liikenteen ja kuljetusten hallinnassa, kunnossapidossa sekä erilaisissa integroiduissa kaupallisissa ja ei-kaupallisissa palveluissa.

Kasvukäytävän onnistumisen kannalta keskeistä on yhteistyö muiden tähän rakennepoliittisen ohjelman kuuluvien toimenpideoosioiden kanssa. Toimenpiteet rajanylitysten sujuvoittamiseksi (2.2), liikenneinfrastruktuurin ja savutettavuuden kohentaminen (2.3) sekä kaavoituksen uudistaminen (2.4) ovat näistä tärkeimmät.

Kaupunkikehityshanke, Northern Bridge

Kaupunkikehityshanke, Northern Bridge, on Helsingin, Turun ja Kotkan yhteinen kehityshanke, joka keskittyy synnyttämään Pohjoiselle kasvukäytävälle konkreettisia hankkeita. TEM, LVM ja muut hallinnonalat ovat hankkeessa aktiivisesti mukana, tukien kaupunkien tavoitetta käynnistää käytävän alueelle uudenlaista liiketoimintaa. Kehityshankkeen kaupungeilla on vastuualueet, jotka hyödyttävät koko kasvukäytävän aluetta. Helsingin vastuualueena on käytävää tukevien investointien priorisointi ja edistäminen. Turku keskittyy meriklusterin kilpailukyvyyn varmistamiseen ja uusiin avauksiin. Kotkan vastuualueena on kasvukäytävän palveluverkon suunnittelua ja optimointia. Kaupungit ovat hankkeessa vahvasti mukana ja niillä on tahtotila kehittää Pohjoisesta kasvukäytävästä tärkeä tekijä menestyksekkääseen Venäjä-yhteistyöhön. Kaupungit ovat käynnistäneet aktiivisen yhteistyön venäläisten toimijoiden kanssa, joissa tavoitteena on venäläisten intressien ja toiveiden huomioiminen liittyen kasvukäytävän tuomiin mahdollisuuksiin.

2.8. Sisäisen turvallisuuden takaaminen (Stefan Gerkman / SM)

Itäliikkuvuuden kasvu

Suomen ja Venäjän välisen henkilöliikenteen lisääntyminen sekä siitä aiheutuva yritysten, järjestöjen ja yksittäisten kansalaisten välisten yhteyksien vilkastuminen vaikuttaa jo nyt poliisin toimintaympäristöön. Itäliikkuvuus lisää venäläisten roolia omistajina ja liiketoiminnan

harjoittajina Suomessa. Laajenevat liikesuhteet tuovat myönteisen vaikutuksensa ohella mukanaan myös eturistiriitoja, juridisia ja taloudellisia kiistoja sekä kysymyksiä kulttuurieroista.

Liiketoimintaympäristön ennustettavuus, toimivuus ja yhdenvertaisuus sekä toimintaympäristön turvallisuus lisäävät Suomen houkuttelevuutta liikemaailman toimijoille. Poliisi on merkittävä tekijä tämän tilanteen ylläpitäjänä.

Lupahallinnon toimivuus ja henkilökunnan ammattitaito luovat myönteisen kuvan toimintaympäristöstä. Poliisi ylläpitää omalla toiminnallaan liiketoimintaan liittyvää oikeusturvaa varmistamalla oikea-aikaisen, tehokkaan ja yhdenvertaisen oikeusturvaprosessin liikkeellelähdön.

Matkailun lisääntymiseen vaikuttaa myös turvallisuustilanne, joka koostuu monesta eri tekijästä. Laajasti tarkasteltuna se kattaa poliisin perustoiminnan palvelunäkökulman ulottuen aina vaativiin erikoistilanteisiin. Kyse on laaja-alaisesta ammattitaidosta, joka saavutetaan riittävällä koulutuksella ja johon kuuluu kieli- ja kulttuuriosaaminen. Riittävä ja ammattitaitoinen henkilöstömäärä takaa oikea-aikaisen ja tasapuolisen palvelun kaikissa poliisihoidollisissa tilanteissa luoden samalla myönteistä ja turvallista kuvaa Suomesta matkailukohteena.

Mahdollinen viisumivapaus

Toteutuessaan EU:n ja Venäjän välisellä viisumivapaudella on vaikutuksia sisäisen turvallisuuden ylläpitoon. Tilastojen ja arvioiden perusteella matkailijavirtojen kasvaessa tavanomaisten rikosten sekä liikenneonnettomuuksien määrien odotetaan lisääntyvän. Kieli- ja kulttuurieroista johtuva tehtäväsidoisuus ja tutkinta-ajat kasvavat ja sitovat poliisin resursseja vaikuttaen näin poliisipalvelujen saatavuuteen. Myös mahdollisella matkustajaprofiilin muutoksella arvioidaan olevan vaikutusta poliisin tehtävien määrään ja laatuun.

Kansallinen ja kansainvälinen yhteistyö

Kasvavan matkustajapotentiaalin myötä poliisiviranomaisten tulee kehittää toimintatapojaan. Tarvitaan entistä parempia valmiuksia kohdata venäläisiä asiakkaita, ratkoa rajat ylittäviä ongelmia ja turvata matkustajien sujuva liikkuminen. Tämä edellyttää ajantasaisia tietojärjestelmiä, reaaliaikaista tiedonvaihtoa ja riittävää henkilöstöresursointia. Suomella on tärkeä rooli Venäjälle ja Venäjältä Suomeen sekä myös muista EU maista tai maihin suuntautuvan rajat ylittävän järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa ja EU:n sisäisen turvallisuuden varmistamisessa sekä sijaintinsa puolesta että Venäjän eri viranomaisten kanssa toimivan hyvän operatiivisen yhteistyön vuoksi.

Tilastotietoa

Poliisin tutkimissa rikoksissa (rikoksesta epäiltynä Suomessa käyvä Venäjän kansalainen) suurimman osan muodostavat liikenne rikokset ja -rikkomukset, noin 66 % kaikista. Seuraavaksi suurimman ryhmän muodostavat omaisuusrikokset, noin 25 % kaikista. Venäläisen asiakkaan tutkinta-aika (rikokset) normaaliin suomalaiseen asiakkaaseen verrattuna saattaa olla kaksi jopa kolmekin kertaa pidempi. Poliisin hälytystehtävissä, joissa osallisena venäläinen, sidonnaisuusajat (aika jonka poliisipartio käyttää tehtävän hoitamiseen) olivat keskimäärin n. 52 % suuremmat kuin kaikkien ko. tehtävien keskimääräinen sidonnaisuusaika. Suomessa käyvät venäläiset työllistävät pääasiassa Kaakkois-, Itä- ja Pohjois-Suomen poliisilaitoksia sekä Helsinkiä.

Tutkimus- ja Analysointikeskus TAK Oy:n kyselytutkimuksen (2013) mukaan jos EU:n ja Venäjän välille tulisi viisumivapaus, matkoja Pietarista, Moskovasta ja Leningradin alueelta tehtäisiin

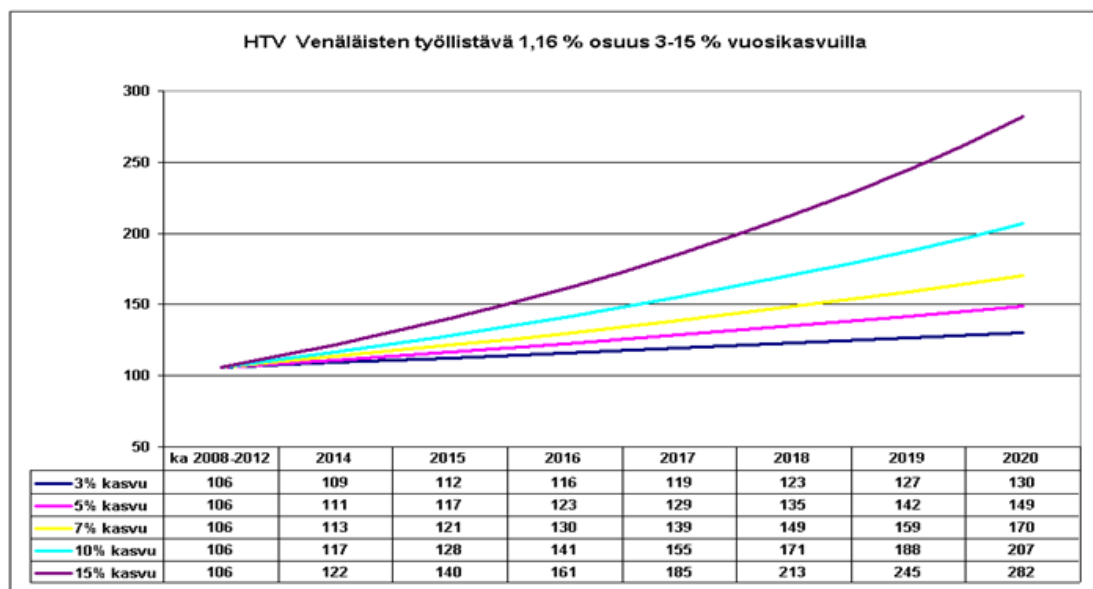
Suomeen yhteensä vähimmillään noin 7,1 miljoonaa. Enimmillään matkojen määräksi on arvioitu 17,5 miljoonaa. Vuonna 2012 näiltä alueilta tehtiin noin 4 miljoonaa matkaa Suomeen. Kasvua olisi noin 75–330 %.

TAK Oy:n kyselytutkimuksen (2013) mukaan omalla autollaan Suomeen matkustavien kokonaismäärä tulisi kuitenkin lisääntymään merkittävästi. Viisumivapauden myötä voidaan arvioida, että henkilö-autojen ja linja-autojen määrä suomalaisilla teillä tulee kasvamaan jopa 1,4 miljoonaan autoon nykyisestä alle miljoonasta autosta. Suomen teille tulisi vuositasona vähintään puoli miljoonaa henkilöautoa lisää. Tämä merkitsee 20 %:n lisäystä valtatie 7:n ja 120 %:n lisäystä valtatie 13:n liikennemääriin vuoden 2012 tasosta. Vertailuna Suomessa oli 2013/06 liikennekäytössä 2,6 miljoonaa henkilöautoa (Trafli tilastot 2013).

Poliisin toimintaympäristö 2012 -tutkimuksen mukaan viisumivapaus saattaa myös vaikuttaa matkustajaprofiiliin, koska liikkeelle lähteminen on entistä helpompaa ja halvempaa. Uusien matkustajien ja matkustajaryhmien ilmaantuminen rajaliikenteeseen tarkoittaa ihmisiä, joilla on huonompi suomalaisen kulttuurin (esim. liikennekulttuurin) tuntemus. Mikäli matkustajat tulevat aiempaa alemmista sosiaaliluokista, myös koulutustaso saattaa laskea. Tämä tarkoittaisi sitä, että matkailijat osaisivat aiempaa vähemmän englantia, mikä puolestaan hidastaa asioiden selvittämistä ja pakottaa viranomaiset toimimaan venäjän kielellä. Myös TAK Oy:n kyselytutkimuksen (2013) mukaan matkustajaprofiili tulee viisumivapauden myötä muuttumaan.

Poliisin pitkän aikavälin resurssitarve on merkittävä ja yhtenä esimerkkinä voidaan käyttää tehtäväsidonnaisuutta. Suomessa käyvien venäläisten poliisia työllistävä osuus on tällä hetkellä noin 0,75 % kokonaishenkilötyövuosista (rikostorjunta, hälytys, lupa ja tukitoiminnot). Prosenttiosuus on laskettu rikostorjunnan lukujen mukaan. Suomessa käyvien venäläisten kohdalla poliisin sidonnaisuusaika on keskimäärin 55 % suurempi kuin suomalaisten. Eli venäläiset työllistävät poliisia n. 1,16 % kokonais-htv:stä.

Poliisin ja muiden lainvalvontaviranomaisten riittävä toimintakyky on tae sisäisen turvallisuuden ylläpidolle.

3. TOIMENPITEET VENÄJÄN SUUNTAAN

3.1. Yritysten kansainvälistymisen edistäminen (Severi Keinälä / TEM, Ilkka Saarinen / UM, Hentriikka Kontio ja Tatu Torniainen / MMM)

Suomalaisyritysten kansainvälistymistä Venäjälle vauhditetaan sekä viennin- ja kansainvälistymisen edistämistoimenpiteillä että vaikuttamalla toimintaympäristöön Venäjällä kauppapoliittisin instrumentein. Yrityksiä tuetaan myös aluetason yhteistyöllä (ks. kappale 3.3.) sekä monilla sektorikohtaisilla toimenpiteillä kuten Cleantech- ja biotalousaloilla, hyvinvointialan hankkeessa, koulutusviennissä sekä elintarvikeviennissä.

Viennin ja kansainvälistymisen edistäminen

Yritysten vientiä ja kansainvälistymistä Venäjälle tukevat monet valtion ja alueellisten toimijoiden rahoittamat organisaatiot. Team Finland toimintamalli tuo yhteen nämä Suomen taloudellisia ulkosuhteita, yritysten kansainvälistymispalveluja Suomeen suuntautuvien investointeja ja maakuvatyötä edistävät toimijat kotimaassa ja Venäjällä. Tavoitteena on yhteistyön terävöittäminen sekä asiakaslähtöinen toimintamalli. Vuoden 2014 strategiassa yrityksille tarjottavien kansainvälistymispalvelujen painopisteiksi on valittu: cleantech, ICT, ohjelmistoala, life sciences ala, biotalous, arktinen osaaminen, luovat alat ja design sekä koulutusvienti.

Team Finland-verkoston kautta on pyrittävä entistä paremmin keräämään ja välittämään tietoa markkina- ja liiketoimintaympäristön tilanteesta ja muutoksista, jotta sekä mahdollisuuksiin että ongelmiin kyetään reagoimaan ajoissa. Esimerkiksi Tekesin koordinoima Team Finland Future Watch tunnistaa Suomen elinkeinoelämän kannalta relevantteja toimintaympäristön muutoksia ja uusien liiketoimintamahdollisuuksien avautumista Venäjällä sekä välittää tehokkaasti tietoa niistä yrityksille. Yritysten ja elinkeinoelämän järjestöjen on oltava saumaton osa tätä yhteistyötä, jotta voidaan varmistaa, että suomalaisten yritysten tarpeet ja toiveet todella ovat yhteistyön ytimessä. Tietoa Venäjän kaupan mahdollisuuksista ja suomalaisista menestystarinoista tulee välittää pk-yrityksille nykyistä tehokkaammin.

Johtavien Suomen ja Venäjän innovaatio- ja tutkimusrahoittajien yhteistyötä kehitetään yhä vahvemman perustan luomiseksi suomalais-venäläiselle innovaatiokumppanuudelle ja yritysten yhteisten kehityshankkeiden toteuttamiselle. Tekesin ja FASIE:n, nuoria ja innovatiivisia pk-yrityksiä rahoittavan säätiön vuonna 2010 käynnistynyt yhteistyö on mahdollistanut lukuisten markkinalähtöisten tutkimus- ja kehitysprojektien toteuttamisen, missä Tekesin rahoittaa suomalaista yritystä ja FASIE venäläistä osapuolta. Tekesin yhteistyösopimus Skolkovo-säätiön kanssa merkitsee jatkossa esimerkiksi yhteishakujen yritysten tutkimus- ja kehittämishankkeille. Finnvera toimii aktiivisesti suomalaisyritysten kasvun rahoittajana Venäjän markkinoilla. Suomen Teollisuussijoitus Oy:llä ja venäläisellä Rusnanolla on ollut sopimus pääomasijoitusyhteistyöstä nanoteknologian alueella vuodesta 2010.

Uudenlaista ”pöhinää” Suomen ja Venäjän innovaatioyhteistyöhön voidaan synnyttää innovatiivisten startup-yritysten kasvun vauhdittamisessa. Erityisesti pääkaupunkiseudulla sijaitseva osaamiskeskittymä tarjotaan aktiivisesti ”base campina” venäläisinnovaatioiden (teknologioiden) kaupallistamiselle ja esim. länsimarkkinoille pääsemisessä. Aalto-yliopiston yhteydessä toimiva Startup Sauna löylyttää jo nykyisin yrityksiä innovaatioiden kaupallistamistien alkuun Suomen lisäksi eri puolilla Venäjää ja kohtauttaa kansainvälisiä pääomasijoittajia innovatiivisten startup-yritysten kanssa. Innovatiivisten venäläisten startup-yritysten aktiivinen houkuttelu SLUSH-tapahtumaan vahvistaa tapahtuman mielenkiintoa kansainvälisten pääomasijoittajien parissa ja palvelee siten pääomasijoitusten löytymistä myös suomalaisiin startuppeihin.

Suomalaisten ja venäläisten toimijoiden välistä innovaatioyhteistyötä vauhditetaan myös ”innovaatiofoorumien” avulla. Suomalainen yrityselmä, korkeakoulut, innovaatorahoittajat ja julkisen hallinnon edustajat osallistuivat 120 edustajan voimin loka-marraskuun vaihteessa 2013 järjestettyyn Open Innovations Forumiin Moskovassa pääministeri Kataisen johdolla. Tällaista toimintakonseptia hyödynnetään myös jatkossa soveltuvin tavoin Venäjän markkinoilla.

Suomen ja Venäjän hallitusten välisen Talouskomission innovaatioalan työryhmä toimii yhtenä keinona tiedon välittämiseksi maidemme innovaatioympäristöistä, keskeisistä toimijoista ja merkittävistä kehittämishankkeista. Innovaatioalan työryhmä valmistelee Suomen ja Venäjän välisen tiede- ja teknologiayhteistyön valtiosopimuksen uudistamista sateenvarjona uusille yhteistyöhankkeille ja -muodoille.

Yrityksille tarjottavia julkisrahoitteisia kansainvälistymispalveluja ollaan uudistamassa merkittävällä rakennemuutoksella Finpron toiminnassa. Jatkossa valtion Finprolle myöntämä yleisavustus kohdennetaan täysimääräisesti yritysten ilmaisten tai edullisten neuvonta ja tukipalvelujen rahoittamiseen. Aiemmin tarjottuja maksullisia konsulttipalveluita ei tueta jatkossa lainkaan yleisavustuksella ja Finprossa valmistellaan konsulttitoiminnan eriyttämistä omaksi yhtiökseen. Eriytettävä yhtiö toimii jatkossa kilpailluilla konsulttimarkkinoilla muiden konsulttiyhtiöiden kera ilman valtion tukea. Tällä uudistuksella vahvistetaan julkista tukea erityisesti kansainvälistymisen alkuvaiheessa pk-yrityksille. Uudistus vaikuttaa myös merkittävästi yritysten kansainvälistymisen edistämiseen niiden käynnistäessä toimintojaan Venäjällä. Uudistetun Finpron ja muiden Team Finland toimijoiden yhteistyön kehittämiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota muutosprosessissa.

Finprolle myönnettävän yleisavustuksen keskittäminen neuvonta ja tukipalveluihin lopettaa Finpron kautta kanavoidun välillisen tuen yritysten kansainvälistymiskonsultointiin. Tämän johdosta valmistellaan uutta rahoituskanavaa pk-yritysten kansainvälistymiskonsultoinnin tukemiseksi. Tavoitteena on kansallinen tuki-instrumentti, josta pk-yritykset voivat hakea 50 prosentin tukea niiden ostaessa asiantuntija ja neuvontapalveluita yksityisiltä markkinoilta. Palvelujen tarjoajia voivat olla kaikki markkinoilla toimivat yritysten kansainvälistymistä tukevat konsultit, mukaan lukien uusi nykyisestä Finpro ry:stä eriytettävä konsultointiyhtiö. Uuden rahoituskanavan tavoite on tukea pk-yritysten kansainvälistymistä kaikilla markkinoilla. Myös Venäjän markkinoiden vahvemmassa hyödyntämisessä tämä tuki-instrumentti on merkittävä.

Vaikutukset määrärahan tarpeeseen: Luodaan uusi pysyvä rahoituskanava pk-yritysten kansainvälistymisen edistämiseksi. Kehysbudjettiin vuosille 2015 – 2018 esitetään uutta pysyvää 10 miljoonan euron määrärahaa, jolla tuetaan pk-yritysten asiantuntia ja neuvontapalvelujen ostoa 50 prosentin tukiosuudella.

Kauppapolitiikka

Venäjä on haastava liiketoimintaympäristö. Suomalaisyritysten vientimarkkinoilla kohtaamien kaupanesteiden määrä on maailmantalouden kiristyneen tilanteen myötä lisääntynyt ja eniten ongelmia kohdataan nimenomaan Venäjän kaupassa. Protektionismin ehkäiseminen on tärkeää ja perinteiseen voimassaolevien kaupanesteiden poistamiseen tähtäävän työn rinnalla panostusta tulee suunnata entistä enemmän toimintaympäristön ja sääntelyn muutosten ennakkointiin, jotta ongelmiin voidaan puuttua ajoissa. Kaupanesteisiin ja sääntelyn tarpeettomiin rajoitteisiin puututaan sekä kahdensivolisesti, EU:n yhteistä Venäjä politiikkaa hyödyntäen että monenkeskisen yhteistyön (ml. WTO, OECD) kautta.

Suomalaisyriyten Venäjällä kohtaamista kaupanesteistä monet liittyvät tullimenettelyihin. Vaikka Venäjän tullimenettelyjä koskevien ongelmien määrä on viime vuosina hieman laskenut, ovat yksittäisistä kysymyksistä huomionarvoisia esimerkiksi tullausarvon määrittystä sekä tullinimikkeiden poikkeavaa ja osittain mielivaltaistakin määrittelyä koskevien ongelmien määrän kasvu. EU:n kautta tapahtuvan vaikuttamisen lisäksi on tärkeää ylläpitää ja kehittää toimivia suoria yhteyksiä ja läheistä asiantuntijayhteistyötä Venäjän viranomaisten kanssa.

Tekniset kaupan esteet, raskaat ja aikaa vievät sertifiointimenettelyt sekä vaatimusten poikkeavuudet eurooppalaisista ovat toinen merkittävä suomalaisyritysten vientiä hankaloittava tekijä Venäjällä. Lisäksi ajankohtaisen informaation ja yksiselitteisten tulkintojen saaminen määräyksistä, erityisesti Venäjän, Kazakstanin ja Valko-Venäjän tulliliiton voimaantulon myötä on koettu haasteelliseksi. Sääntelyyn liittyviä kysymyksiä pyritään ratkaisemaan sekä monenvälisen, EU - Venäjä yhteistyön että kansallisen yhteistyön kautta. Sääntelyyn liittyvissä kysymyksissä ennakkovaikuttamisen merkitys on erityisen suuri.

Venäjän soveltamien tullitasojen osalta ongelmaksi on noussut Venäjän haluttomuus toimeenpanna WTO-tullisitoumuksiaan tiettyjen tuotteiden osalta. Samoin ongelmia on ollut Venäjän soveltamia vientitulleja koskevien WTO-sitoumusten toimeenpanossa. Sekä edellä mainittujen että muidenkin Venäjän WTO-sitoumusten toimeenpanon seurantaan liittyvien kysymysten osalta keskeisessä osassa on vaikuttaminen EU:n komissioon siten, että suomalaisen elinkeinoelämän edut huomioidaan Venäjän kanssa käytävissä neuvotteluissa riittävällä painoarvolla.

Suomella on kahdenvälisesti tiivistä yhteistyötä Venäjän kanssa. Ongelmia nostetaan esiin sekä teknisen että poliittisen tason tapaamisissa, ml. Venäjälle tehtävien ministerivetoisten vientiä ja kansainvälistymistä edistävien Team Finland -matkojen yhteydessä. Ongelmista keskustellaan myös Suomen ja Venäjän välisessä talouskomissiossa ja sen alaisuudessa toimivissa työryhmissä.

EU ja Venäjä neuvottelevat parhaillaan voimassaolevan kumppanuus- ja yhteistyösopimuksen (PCA) korvaavasta uudesta perussopimuksesta, jonka toivotaan parantavan ja luovan uutta dynamiikkaa EU - Venäjä yhteistyörakenteisiin. On tärkeää tukea neuvottelujen etenemistä ja huolehtia siitä, että uuden perussopimuksen kauppaa, investointeja ja energiaa käsitteleviin osuuksiin saadaan riittävän kunnianhimoisia tavoitteita, mm. sääntelyn lähentämisestä. Kunnianhimoisten sääntöjen ja velvoitteiden lisäksi on tärkeää, että sopimus sisältää nykyistä vahvemmat yhteistyömekanismit yhteistyön tehokkaan toimeenpanon varmistamiseksi. Pitkän aikavälin tavoitteena on EU:n ja Venäjän välinen vapaakauppasopimus.

Sektorikohtainen tarkastelu

Venäjällä toimii suuri määrä suomalaisyrityksiä. Alakohtaiset toimenpiteet viennin ja kansainvälistymisen edistämiseksi Venäjällä ovat tarpeen. Cleantech sektorin tuomat mahdollisuudet, arktisen osaamisen hyödyntäminen sekä Venäjän teollisuuden modernisoinnin tuomat mahdollisuudet pidetään tarkastelussa keskeisesti esillä. Myös Venäjän suurilla ICT markkinoilla on mahdollisuuksia suomalaisyrityksille.

1. Cleantech-liiketoiminta Venäjällä (Cleantech strateginen ohjelma)

Suomen tulee fokusoida vienninedistämistyötään Venäjällä siten, että suomalaisten toimijoiden on mahdollista päästä mukaan tuleviin merkittäviin infrastruktuuri-investointeihin mm. energia-, kaivos-, offshore- ja liikenneraikentamisessa. Myös investoinnit mm. jätteenhuoltoon ja

energiatohokkuuteen kasvavat Venäjällä tulevaisuudessa. Näihin hankkeisiin Suomella on tarjota runsaasti korkeatasoista cleantech-osaamista. Hankkeisiin mukaan pääsy edellyttää valtion ja yritysten yhteistyötä hankkeissa siten, että hallintojen välisellä yhteistyöllä avataan ovia suomalaisille yrityksille. Erityisen tärkeää tämä on hankkeissa, joiden päätösvalta ulottuu Venäjän julkiselle sektorille, kuten energia- ja jätehuollossa.

Suomi voi myös lisätä Venäjän kanssa yhteistyötä cleantech-alan toimintamallien kehittämisessä. Esimerkiksi uusien jätehuollon teknologioiden ja toimintamallien kehittämishankkeet voivat luoda liiketoimintamahdollisuuksia sitä kautta markkinoita suomalaiselle jätehuollon teknologiaosaamiselle.

Venäjän kasvavat panostukset teollisuuden ja yhdyskuntien energiatohokkuuteen sekä ympäristöasioihin, kuten vesihuollon infrastruktuurin kehittämiseen tarjoavat hyviä liiketoimintamahdollisuuksia suomalaisille cleantech-liiketoimintaa harjoittaville yrityksille. Venäjä on jo nykyisellään yksi Suomen cleantech-yritysten tärkeimmistä markkina-alueista. Cleantech-yhteistyötä ja vientiä Venäjälle tulee syventää osana Team Finland -verkoston toimintaa ja sen tulee kattaa hallintojen, yritysten ja yliopistojen välisen yhteistyön syventäminen. Koulutusviennin potentiaali energia- ja ympäristöasioissa tulee hyödyntää. Suomalais-venäläisen energiaklubin ja Itämeren suojelun parissa toimivan Baltic Sea Action Groupin toimintaa tulee tukea vahvasti, sillä ne avaavat suuria mahdollisuuksia suomalaisille energia- ja vesisektorin yrityksille.

2. Metsä- ja biotalous, erityiset elintarvikevalmisteet, toto-pelitoiminta (MMM)

Suomeen on tavoitteena luoda kestävään kasvuun perustuvaa uutta biotalouden liiketoimintaa ja uusia työpaikkoja sekä turvata raaka-aineena käytettävien biomassojen saatavuus. Pyrkimyksenä on luoda Suomeen uusia biotalouden kasvuyrityksiä, jonka lisäksi biotalouden ratkaisut muodostavat merkittävän osan Suomen viennistä.

Suomella on edellytyksiä tavoitella globaalia edelläkävijyyttä useilla kestävä biotalouden aloilla. Suomen biokapasiteetti on väestömäärään suhteutettuna maailman huippua. Runsaat metsävarat, puhtaat vedet, peltobiomassat, teollisten prosessien sivuvirrat ja jätteet ovat arvokkaita raaka-aineita. Julkisen sektorin määrätietoinen panostus tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaan on synnyttänyt biotalouteen laaja-alaista osaamista. Metsäsektori tarjoaa luontaisen pohjan uusiutuvia metsävaroja hyödyntävänä teollisuutena uusien tuotteiden ja palvelujen tuottajana. Myös kemianteollisuus tulee käyttämään kasvavassa määrin bioraaka-aineita, mikä tarjoaa uusia sektorirajat ylittäviä yhteistyömahdollisuuksia.

Suomen vahvuuksia on mahdollista hyödyntää entistä tehokkaammin yhteistyössä Venäjän kanssa. Venäjän kasvavat kotimarkkinat luovat lisääntyviä mahdollisuuksia tuotteiden, teknologian ja osaamisen viennille. Keskeiseen asemaan biotalouden kehittämisessä nousee raaka-aineiden saatavuus. Kaupallista yhteistyötä voidaan tukea tutkimus- ja kehittämishankkeilla, jotka edistävät metsien kestävää käyttöä, biomassavirtojen hallintaa ja käsittelyä sekä puun käytön lisäämistä. Lisäksi Suomi voi tukea biomassojen, kuten lannan, lietteiden ja muiden orgaanisten aineiden hyödyntämistä energiantuotannossa ja ravinteiden talteenotossa. Raaka-aineiden ja energian tuonnin ohessa tavoitteena tulee olla entistä monipuolisempi taloudellinen yhteistyö, jossa mm. venäläistä pääomaa houkutellaan aktiivisesti investoimaan Suomen biotaloussektorille.

Toimenpide-ehdotus:

- Panostus Suomen ja Venäjän välisiin biotalouden tutkimus-, kehitys- ja innovaatiohankkeisiin, jotka kohdistuvat metsien kestävä käyttöön ja biomassojen

saatavuuden edistämiseen, bioenergian käytön lisäämisen edellytysten parantamiseen, logistiikkaan sekä

- Edistetään puun käytön lisäämistä rakentamisessa standardien kehittämisen ja pilottihankkeiden avulla
- Hankkeiden toteutuksessa hyödynnetään tehokkaasti EU:n ja Venäjän välisiä rahoitusinstrumentteja
- Biotalous osalta käynnistetään kehittämishankkeita, jotka edesauttavat suomalaisten yritysten liiketoimintaa Venäjällä.

Arvioitu rahoitustarve: 300 000 euroa.

Elintarvikkeiden viennin osalta kasvupotentiaalia ja mahdollisuuksia suomalaiselle osaamiselle voidaan nähdä esimerkiksi seuraavilla osa-alueilla: terveysvaikutteiset (funktionaaliset) ja terveyttä edistävät elintarvikkeet, luonnonmukaiset elintarvikkeet (luomutuotteet) ja muut eettiseen kuluttamiseen perustuvat tuotteet, convenience & premium -tuotteet, allergiavapaat elintarvikkeet (laktoositon, gluteeniton, muut allergiavapaat tuotteet), suomalaisen ruokatraddition tuotteet (riista, poro, kala, marjat, viljat, erityisesti kaura- ja ruistuotteet) sekä lasten ja iäkkäiden henkilöiden erikoistuotteet.

Toimenpide-ehdotus:

- Tehostetaan erityistuotteiden markkinointia osana Suomen maakuva (vrt. kohta 2.8)
- Edistetään suomalaisen ruokatraddition tuotteiden tunnettavuutta ja kulutusta osana matkailun edistämistä Suomeen (vrt. kohta 3.1. ja liite3.1.)
- Erityisesti elintarvikealan pk-yritysten valmiuksia ja mahdollisuuksia päästä Venäjän markkinoille parannetaan vahvistamalla viranomaisten tukitoimia, tarjoamalla koulutusta ja edistämällä kaikin puolin Suomen ja Venäjän viranomaisten välistä luottamusta ja yhteistyötä.

Suomalaisen raviurheilun toimijoilla Suomen Hippos ry:llä ja Fintoto Oy:llä on useiden vuosien yhteistyökokemukset Venäjän raviurheiluorganisaatioiden kanssa. Hevospelaamisen kehittyminen Venäjällä avaa mahdollisuuksia uusille yhteistyömuodoille kuten hevostietokanta- ja totopeli-järjestelmien kehittämiselle Venäjällä. Suomalaiseen ravikilpailutoimintaan ja hevostietokantajärjestelmään liittyvää yritystoimintaa tulee jatkossakin pyrkiä edistämään valtiovallan toimesta.

3.2. Matkailun edistäminen Suomeen (luokka B)

Matkailualan kärkihanke

Osana matkailualan kärkihankkeen valmistelua huomioidaan erityisesti Venäjän markkinan kasvun haasteet ja mahdollisuudet.

TEM valmistelee matkailun kärkihanketta. Matkailualan poikkihallinnollisen luonteen vuoksi yhteistyötä tehdään myös muiden ministeriöiden kanssa. Hankkeen päätavoitteena on tukea matkailuelinkeinon kasvua ja lisätä yhteiskunnallista keskustelua matkailun merkityksestä Suomen kansantaloudelle. Alatavoitteena on hyödyntää tuloksia Suomen matkailupoliittisten toimenpiteiden päivityksessä. Venäläisten matkailijoiden kasvupotentiaalin täysi hyödyntäminen vaatii niin sisäistä matkailusektorin kehittämistyötä, matkailumaakuvan vahvistamista osassa

Venäjää kuin yleisten elinkeinopoliittisten lähtökohtien vahvistamista suhteessa matkailijaryhmien ja lähtömaan erityispiirteisiin.

Matkailun tuotetarjonnan kehittäminen

Varmistetaan T&K&I -toiminnan kautta houkutteleva ja kysyntää vastaava matkailun tuotetarjonta

Kohdennetaan julkisrahoitteisia toimenpiteitä niin tutkimukseen, innovaatiotoimintaan kuin kulttuurin erityispiirteet huomioivan tuotekehityksen edistämiseen, jotta venäläisille pystytään tarjoamaan entistä houkuttelevampi ja kysyntää vastaava matkailutarjonta.

Venäläisille tärkeitä tuoteteemoja, joita tulisi kehittää, ovat

- hyvinvointi ja sen osana terveysliikunta,
- kesäaktiviteetit, joista kalastus etusijalla,
- talviaktiviteetit, etenkin hiihtokeskusten ja niiden ympärillä oleva ohjelmalvelutarjonta kuten porotilamatkailu, sekä
- kulttuuri, erityisesti painottuen suomalaiseen elämäntapaan, jossa maaseudun ympäristö ja maatilat tarjoavat hyvän toimintaympäristön, yhteinen historia ja tarinat,
- kaupunkikulttuuria (yöelämä),
- lapsiperheille suunnattu tarjonta, kuten leirikoulu/kielikurssityyppinen.

Kaikille teemoille yhteisiä painopistealueita, jotka ansaitsevat tulevana vuosina erityisiä panostuksia, ovat suomalainen ruoka huomioiden erityisesti sen terveellisyys sekä luomu- ja lähiruoka sekä suomalaisen ruokatradiition tuotteiden tunnettuuden ja kulutuksen edistäminen. Tuotteistamisen yhteydessä venäjänkielisen kuluttajaturvallisuusohjeistuksen kehittämiseen tulee panostaa.

Vaikutukset määrärahatarpeeseen: T&K&I -toiminnassa hyödynnetään valmisteilla olevien Rakennerahasto-ohjelman ja Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman 2014 - 2020 tarjoamia rahoitusmahdollisuuksia. Ei lisärahoitustarvetta, mutta vaatii rahoittajilta valintoja.

Terveysmatkailu: Hoito- ja hoivapalvelut - FinlandCare

Venäläisten kasvavan ostovoiman hyödyntämiseksi FinlandCare -ohjelmassa tehostetaan toimenpiteitä matkailuun liitettävien hyvinvointipalvelujen markkinointiin. Venäjältä Suomeen suuntautuvan terveysmatkailun lisäämiseksi tuetaan suomalaisten terveyspalveluyritysten etabloitumista Venäjän markkinoille. Kevään 2014 aikana laajennetaan toiminta hoivapalveluihin. (EIO/HYVÄ/Finpro/MEK)

Hyvinvointialan yritysten venäläisille kohdennettavan palvelumyynnin lisäämiseksi tehostetaan FinlandCare -ohjelman pitkäjänteistä toteutusta kokoamalla toimenpiteiden piiriin terveyspalvelujen lisäksi hoivapalvelut, kuntoutuspalvelut ja terveyttä edistävät hyvinvointipalvelut (wellbeing) sekä näihin välittömästi liittyvät teknologiat, laitteet ja apuvälineet, koulutus- ja kehittämistoiminta.

Palvelujen markkinointia tuetaan Finpron ja Matkailun edistämiskeskuksen (MEK:n) ja niiden yhteisten viestintä- ja markkinointikampanjoiden avulla, kohdistamalla suoraan kuluttajamarkkinointia Suomeen tuleville matkailijoille kohderyhmät laajasti kanavien kautta, järjestämällä mediavierailuja jne.

Vanhusten ja vammaisten intervallihoitoina tarjottavista hoiva- ja kuntoutuspalveluista kootaan palvelupaketteja, joita markkinoidaan osana matkailun ja FinlandCaren markkinointia.

Ohjelman toteutukseen osoitetaan vuodesta 2014 alkaen voimavarat, jotka mahdollistavat ohjelmajohdon lisäksi riittävän markkinointi-, viestintä- ja avustavan henkilöstön. Lisääntyvien voimavarojen puitteissa tehostetaan voimakkaasti ohjelman asiakashankintaa.

Osana seuraavan hallituskauden valmisteluun liittyvää työtä arvioidaan FC-ohjelman asema TEM:ssä käynnistyvissä uusissa strategisissa hankkeissa tai painotuksissa.

Vaikutukset määrärahatarpeeseen: Arvioitu rahoitustarve vuodelle 2014 - 2015 noin 600 000 euroa/vuosi.

Matkailunedistämiskeskus MEK

Vahvistetaan MEK:in Suomen matkailumarkkinointipanostuksia Venäjällä erityisesti Moskovassa sekä Jekaterinburgissa, Nizhny Novgorodissa ja Etelä-Venäjällä.

Lisätään Venäjän markkinointiin panostuksia. Markkinoinnissa hyödynnetään myös ns. cross-marketingia (muiden Suomi-toimijoiden kanssa). Kohdealueiden valinnassa on painotettu alueen potentiaalia ja Finnairin suoria lentoyhteyksiä saavutettavuuden varmistamiseksi. Moskovan ja Pietarin ulkopuolella B2B -markkinointitoimenpiteet korostuvat (esim. seminaarit, tutustumismatkat Suomeen), sillä matkatoimistojen Suomi-tuntemuksen lisääminen ja laajentaminen on tärkeää. Lisäksi Venäjällä panostetaan mediatyöhön (paikallisen lehdistön ja muun median vierailut Suomeen, pr-tilaisuudet, tiedotteet) sekä kuluttajakampanjoihin, jossa sosiaalisen median hyödyntäminen on olennaista. Toimenpiteen onnistumiseen vaikuttavat myös suomalaisten matkailuyritysten omat markkinointipanostukset erityisesti venäjänkielisen materiaalin olemassaolo.

Vaikutukset määrärahatarpeeseen: Arvioitu lisärahoitustarve 500 000 euroa/vuosi.

Älyteknologian hyödyntäminen

Hyödynnetään älytekniikan mahdollisuudet matkailupalvelujen ja matkailuneuvonnan kehittämisessä. Tarkemmin asiasta on kohdassa 2.3.

Tilastointi

Varmistetaan venäläisten matkailijoiden tilastointi. Tilastokeskus ei enää jatkossa toteuta ns. Rajahaastattelututkimusta, josta on saatu tietoa myös venäläisistä matkailijoista. Matkailualan seurannasta ja tilastoinnin järjestämisestä tulee päättää.

Vaikutukset määrärahatarpeeseen: Arvioitu rahoitustarve on noin 100 000 euroa/vuosi.

3.3. Aluetason yhteistyö

Talouskomission alaiset yhteistyöryhmät

Suomen ja Venäjän hallitustenvälisessä talouskomissiossa on 14 toimialatyöryhmää, 9 aluetyöryhmää ja aluetyöryhmiä koordinoiva työryhmä. Talouskomissiossa ei käydä kauppaneuvotteluja, vaan se edistää liiketoimintailmapiirin kehitystä, poistaa kaupan ja

investointien esteitä, tukee yhteisiä hankkeita ja luo yhteyksiä sekä viranomaisten että yritysten välille. Työryhmien vetovastuu on eri ministeriöillä ja elinkeinoelämän järjestöillä.

Työ- ja elinkeinoministeriö vastaa Suomen ja Venäjän talouskomission alaisista aluetyöryhmistä. Talouskomission alaiset aluetyöryhmät kehittävät suhteita Suomen kannalta kiinnostaviin, lähialueita etäämmällä sijaitseviin alueisiin, joihin on mahdollisuus luoda uusia liiketoimintoja. Yhteistyöryhmiä on 9 alueen kanssa: Moskovan kaupunki, Sverdlovskin alue, Nizhny Novgorodin alue, Samaran alue, Tatarstanin tasavalta, Komin tasavalta, Bashkortostanin tasavalta, Nenetsien autonominen piirikunta sekä Jamalin Nenetsian autonominen piirikunta.

Alueyhteistyöryhmät toimivat hallinnon ja yritysten välisenä keskustelufoorumina sekä informaatio- ja kontaktikanavana. Tavoitteena on yritysten suorien kauppasuhteiden ja investointien edistäminen sekä ovien avaaminen molempien maiden pk-yrityksille. Aluetyöryhmät kokoontuvat vuoro vuosittain Suomessa ja Venäjän alueilla pidettävien kokousten ja valtuuskuntavierailujen yhteydessä. Kokouksissa osallistujilla on mahdollisuus esitellä lyhyesti omat hankkeensa ja yhteistyöehdotuksensa alueen hallinnon edustajille. Kokouksissa voidaan ottaa esille myös muita liiketoimintaan liittyviä asioita, joihin tarvitaan hallinnon tukea ja myötävaikutusta. Aluetyöryhmien kokouksien yhteydessä Suomalais-Venäläinen kauppakamari järjestää suomalaisyrityksille yrityskontakteja ja -vierailuja.

Talouskomission alaisissa toimialatyöryhmissä ovat edustettuina keskeiset yhteistyöalat kuten liikenne, energia ja metsä sekä joukko erityisaloja kuten laivanrakennus, öljy- ja kaasusektori, maatalous ja elintarviketeollisuus, viestintäala sekä pieni ja keskisuuri yritysryhmä. Myös toimialatyöryhmät edistävät liiketoimintamahdollisuuksien kehittämistä ja investointien edistämistä molemmissa maissa.

EU:n ulkorajayhteistyöohjelmat (ENI CBC) 2014 - 2020

Suomen ja Venäjän välisellä rajalla tullaan toteuttamaan kolmea ohjelmaa: KolArctic, Karelia ja Kaakkois-Suomi – Venäjä. KolArctic-ohjelmaan osallistuvat Suomi, Ruotsi, Venäjä ja Norja. Karelia ja Kaakkois-Suomi – Venäjä ohjelmiin osallistuvat Suomi ja Venäjä. Ohjelmat valmistellaan osallistuvien maiden ja alueiden yhteistyönä. Ohjelmien hallinnointi ja toteuttaminen tapahtuu aluetasolla. KolArctic-ohjelman yhteisenä hallintoviranomaisena toimii Lapin liitto Rovaniemellä, Karelia-ohjelman Pohjois-Pohjanmaan liitto Oulussa ja Kaakkois-Suomi – Venäjä -ohjelman Etelä-Karjalan liitto Lappeenrannassa.

Ohjelmien strategiset päätavoitteet liittyvät taloudellisen ja sosiaalisen kehityksen tukemiseen raja-alueilla, yhteisiin haasteisiin vastaamiseen (esim. ympäristökysymykset, terveys, rikollisuuden torjunta) sekä ihmisten, tavaroiden ja pääoman liikkuvuuden turvaamiseen ja edistämiseen. Lisäksi ihmisten väliset suorat yhteydet (People-to-people yhteistyö) on horisontaalinen tavoite, jolla tuetaan edellä mainittuja strategisia päätavoitteita.

Alustavien laskelmien perusteella ohjelmien kokonaisrahoitus tulee olemaan n. 200 - 300 milj. euroa. Rahoitus koostuu EU-rahoituksesta ja ohjelmiin osallistuvien maiden kansallisesta vastinrahoituksesta. Suomen valtion vastinrahoitus ohjelmille myönnetään suurimmaksi osaksi työ- ja elinkeinoministeriöstä.

Lisäämällä yhteistyötä ja edistämällä kokemusten vaihtoa ja hyvien käytäntöjen leviämistä ohjelmat voivat merkittäväällä tavalla vaikuttaa alueiden, erityisesti raja-alueiden, kilpailukykyyn ja taloudelliseen kehitykseen. Lisäksi ohjelmien erityispiirteenä on mahdollisuus tukea suurimuotoisempia investointihankkeita erityisesti rajanylityspaikoilla.

3.4. Investointien edistäminen Suomeen (Henri Backman / TEM)

Suomen Pankin tilastojen mukaan suorien sijoitusten kanta Venäjältä Suomeen vuonna 2012 oli 583 miljoonaa euroa, jossa oli laskua edellisestä vuodesta 51 miljoonaa euroa.

Venäläisinvestointien osuus koko investointikannasta oli viime vuonna 0,8 prosenttia. Jos suorien sijoitusten kannan kehitystä katsotaan kymmenen viime vuoden ajalta, kanta on noussut 245 miljoonaa euroa (2003: 338 miljoonaa euroa => 2012: 583 miljoonaa euroa). Investointikannan suhteellinen osuus on kuitenkin säilynyt samalla tasolla. Suomalaisten suorien sijoitusten kanta Venäjällä oli Suomen Pankin tilastojen mukaan viime vuonna 3,2 miljardia euroa. Suomen Pankin tilastot ottavat huomioon vain Suomesta kyseessä olevaan maahan tai ko. maasta Suomeen tulleen sijoituksen. Esimerkiksi venäläisten investointien kohdalla varat tulevat usein muilta markkinoilta, joten investointi kirjautuu tulleeeksi toisesta maasta kuin Venäjältä. Tasoero on kuitenkin Suomen Pankin tilastojen osoittamaa luokkaa.

Venäläisten Suomeen suuntautuvissa investoinneissa on havaittavissa trendejä, joita tulisi hyödyntää investointien hankintatyössä. Venäläiset ovat kiinnostuneita Suomesta konesalitoiminnan sijoittautumispaikkana esimerkiksi turvallisuuden ja infrastruktuurin luotettavuuden vuoksi. Lisäksi venäläisten kasvava matkailu Suomeen kiinnostaa matkailualan investoijia. Tuotekehitys- ja innovaatioyhteistyö puolestaan houkuttelevat korkean teknologian investointeja. Venäläiset ovat myös osoittaneet mielenkiintoa sijoittaa tuotannollista toimintaa (esimerkiksi lääke) Suomeen muun muassa laadun parannuksen ja EU:n markkinoille pääsyn vuoksi.

Investointien hankinnan tehostaminen

Venäjä on määritelty sekä vuosittaisessa Team Finland -strategian investointiluvussa että kansallisessa investointistrategiassa yhdeksi maantieteelliseksi painopisteeksi. Venäjän läheisyys sekä Suomen tarjoamat edut toimintaympäristönä ja EU:n jäsenmaana luovat merkittäviä mahdollisuuksia hankkia aiempaa enemmän investointeja Venäjältä.

Tehostetaan investointien aktiivista hankintaa erityisesti seuraavilla osa-alueella:

- Suorat sijoitukset, joissa venäläinen yritys sijoittaa toimintojaan Suomeen.
- Alkavien yritysten perustaminen. Nämä yritykset perustuvat venäläiseen osaamiseen tai teknologiaan ja ne lähtevät rakentamaan liiketoimintaansa Suomesta käsin.
- Venäläisen pääoman sijoittaminen suomalaisiin yrityksiin (esimerkiksi VC, bisnesenkelit).
- Kolmansista maista tulevat suorat investoinnit, joilla pyritään Venäjän markkinoille Suomen kautta ja joissa halutaan hyödyntää suomalaisten Venäjä-osaamista tai Suomen sijaintia lähellä Venäjää. Jälkimmäisen vaihtoehdon kohdeyritykset ja invest in -myyntityö tehdään muualla kuin Venäjällä.
- Teolliset investoinnit, joissa jatkojalostetaan sekä suomalaisia että venäläisiä raaka-aineita Suomessa. Tämä edellyttää kansallisten päättäjien osallistumista suurten projektien luomiseen sekä projektien hyväksyttämistä Venäjän keskusjohtamalla.

Tuetaan suomalaisyritysten valmiuksia valmistella hankkeensa kansainvälisen kiinnostuksen herättämiseksi.

Hyödynnetään kiihdytyskaistatoimintaa merkittäville venäläisinvestoinneille ja otetaan vuoden 2014 aikana merkittävä venäläinen investointihanke kiihdytyskaistatoimenpiteiden piiriin.

Invest in -toimijoiden yhteistyön vahvistaminen

Vahvistetaan Invest in Finland -toimintoja Venäjällä sekä alueellisten organisaatioiden osallistumista Team Finland -hengessä venäläisten investointien edistämistyöhön. Eri invest in -toimijoiden välistä yhteistyötä kehitetään ja tiivistetään. Invest in Finland palkkaa vuoden 2014 alusta päätoimisen henkilön investointien edistämistyöhön Moskovaan.

Luodaan yhteiset toimintamallit ja pelisäännöt, jotka mahdollistavat eri toimijoiden tiiviin ja luottamuksellisen yhteistyön. Yhteistyön pitää perustua keskinäisen toiminnan läpinäkyvyyteen, toisten kunnioitukseen ja parhaan osaamisen hyödyntämiseen.

Keskeinen Invest in Finlandin tuottama materiaali Suomesta investointikohteena ja liiketoimintaympäristönä käännetään venäjäksi.

Team Finland -toimijoiden kouluttaminen

Suunnitelmallisella koulutuksella vahvistetaan Team Finland -toimijoiden panosta investointien edistämistyöhön. Finpron ja Suomalais-Venäläisen kauppakamarin Venäjän-toimistojen, ulkoasiainministeriön edustustoverkoston sekä muiden Team Finland -toimijoiden panosta ja roolia potentiaalisten investointeja harkitsevien yritysten tunnistamisessa sekä investointihankkeiden työstämisessä vahvistetaan osana nykyistä rakennetta.

Venäjän Team Finland -suunnitelman mukaisesti kehitetään Invest in Finlandin, Team Finland -toimijoiden sekä kaupunkien, maakuntien ja seudullisten kehittämissyhtiöiden välistä yhteistyötä venäläisinvestointien hankkimiseksi Suomeen. Toimijoille järjestetään yhteinen Invest in Finland -koulutus alkuvuoden 2014 aikana.

Investointien edistämisen painopistealueet

Aktiivisessa ulkomaisten investointien edistämistyössä panoksia kohdennetaan erityisesti Suomen vahvuusaloille: cleantech, ICT ja kaivannaisteollisuus. Kiinnitetään huomiota myös sellaisille aloille, joissa venäläisillä on huippuosaamista ja jotka voisivat kehittyä kansainväliseksi liiketoiminnaksi Suomen kautta.

Edellä mainittujen alojen ohella Suomessa on myös muita potentiaalisia investointikohteita kuten matkailuala, terveys- ja hyvinvointipalvelut ja -teknologiat sekä luonnonvarojen hyödyntämiseen liittyvät alat esimerkiksi metsä- ja vesisektoreilla, sekä konepaja- ja metallienjalostusyritykset ja kemianteollisuus. Lisäksi huomioidaan venäläisinvestoinneissa havaittavat trendit.

Vaikutukset määrärahan tarpeeseen: Lisätään vuosittainen 300 000 euron määräraha Invest in Finlandille investointien edistämiseen Venäjältä Suomeen.

Suorat sijoitukset ulkomailta Suomeen, miljoonaa euroa (kanta)

Vuosi	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Kaikki yhteensä	39 791	42 125	46 454	53 583	62 294	60 023	59 116	64 884	68 963	73 250
Eurooppa	37 157	39 848	44 913	51 263	59 774	57 849	57 128	63 238	67 415	70 876

Venäjä	338	366	378	413	538	365	506	503	634	583
Venäjän osuus %	0,8 %	0,9 %	0,8 %	0,8 %	0,9 %	0,6 %	0,9 %	0,8 %	0,9 %	0,8 %

Lähde: Suomen Pankki

3.5. Suomen maakuva edistäminen (Timo Heino / UM, TEM, MMM, jne.)

Maakuvatyö on keskeinen osa Team Finland -strategiaa. Maakuvatyön yleiskoordinaatiosta vastaa Team Finland -toimijoiden muodostama Finland Promotion Board (FPB). Sen tehtävänä on maakuvatyön yleislinjojen määrittely ja tavoitteena on varmistaa, että Suomen maakuvatyö on yhdenmukaista ja pitkäjänteistä. Koko Team Finland -verkosto, ml. eri ministeriöt, on keskeisessä roolissa maakuvatyöhön liittyvien hankkeiden toimeenpanossa.

Venäjä on merkittävä kohde maakuvatyössä, ja Venäjään kohdistuvaan maakuvatyön koordinaatioon kiinnitetään erityistä huomiota. Käytännön maakuvatyön toimet muotoillaan Venäjän Team Finland -vuosisuunnitelmien puitteissa.

Vuoden 2014 Team Finland -strategian maakuvatyön tärkeä kokonaisuus on maakuva vahvistavan Suomen verkkoviestinnän uudistamishanke, johon liittyy myös venäjänkielinen osuus. Hankkeen puitteissa on syytä arvioida yhteistyömahdollisuuksia kohdassa 2.7 hahmotellun viranomaistietoa tarjoavan palvelun kanssa.

VALMISTELUN VASTUUTAHOT

Vastuuhenkilöt:

TEM: Severi Keinälä
SM: Katarine Lindstedt

Ministeriöiden muut vastuuhenkilöt:

TEM: Ulla Palander
SM: Jaakko Ritola ja Stefan Gerkman
LVM: Mikael Nyberg ja Riitta Viren
MMM: Hentriikka Kontio ja Tatu Torniainen
UM: Hanna Lehtinen ja Timo Heino
VM: Jere Lumme ja Juha Majanen
YM: Timo Turunen
Tulli: Petri Kukkonen

Työryhmässä lisäksi mukana:

TEM EIO:
Jaani Heinonen
Nina Vesterinen
Henri Backman
Mari Pantsar-Kallio
Ulla-Maija Laiho
Marko Laiho

TEM ALUE:

Petri Haapalainen

Jukka Mäkitalo

UM/TEM:

Martta Halonen

2.8* Tilaa javastuulainsäädännön uudistaminen

1) Käynnissä olevan uudistamistyön tilanne marraskuussa 2013

TIVA-työryhmän kesäkuussa julkaiseman väliraportin keskeiset ehdotukset koskivat tilaajan selvitysvelvollisuuteen kuuluvien tietojen järjestämistä keskitetysti yritys- ja yhteisötietojärjestelmään (YTJ) ja alustavia sääntelymalleja tilaajan yhteisvastuusta sopimuskumppaninsa työntekijöiden vähimmäispalkoista sopimusaikana.

Väliraportista saaduissa lausunnoissa YTJ-kanavaa kannatettiin laajalti. YTJ-kanavasta voitaisiin keskitetysti saada tiedot tilaajan sopimuskumppanin rekisteröitymisestä viranomaisrekistereihin, veronmaksua ja eläkevakuuttamista koskevat tiedot ja tieto tapaturmavakuutuksen ottamisesta.

Käytännössä YTJ-kanavan toteutuminen edellyttää lainsäädäntömuutoksia ja riittäviä tietoteknisiä ratkaisuja. Verotustietojen osalta HE julkisesta verovelkarekisteristä annetaan todennäköisesti marraskuussa 2013 (VM). Esitykseen sisältyy tilaa javastuulain muutos siltä osin, että tilaaja voi selvittää verotusta koskevat tiedot julkisesta verovelkarekisteristä. Eläkevakuutustietojen osalta eläkevakuutusyhtiöillä on ilmeisesti valmiudet toimittaa selvitysvelvollisuuden täyttämiseksi riittävät tiedot YTJ-kanavaan vuoden 2015 alusta. Tietojen saaminen edellyttää lakimuutoksia, jotka valmistellaan TIVA-työryhmässä. Tapaturmavakuutustietojen saatavuus puolestaan valmistellaan tapaturmavakuutusjärjestelmän kokonaisuudistuksen yhteydessä, jota koskeva HE annettaneen keväällä 2014.

Lausuntopalaute tilaajan yhteisvastuusta sopimuskumppanin työntekijöiden vähimmäispalkoista puolestaan jakaantui selvästi. Työnantajapuoli suhtautui sääntelyyn erittäin kielteisesti. Myöskään valvova viranomainen eli Etelä-Suomen AVI ei kannattanut yhteisvastuuta, vaan sen sijaan uudistuksessa tulee edetä nykyisen seuraamusjärjestelmän kehittämisessä (korotetut/prosenttiperusteiset laiminlyöntimaksut). Työntekijäpuoli kannatti tilaajan yhteisvastuuta ja etenkin Hollannin ketjuvastuun jatkoselvittämistä. SAK ja JHL kuitenkin katsoivat, että tilaa javastuulaissa on jatkossakin säädettävä vain ennen sopimuksen tekemistä tehtävästä selvitysvelvollisuudesta. Tilaajan vastuusta sopimussuhteen aikana olisi säädettävä asianomaisessa lainsäädännössä siten, että verovastuusta säädettäisiin verolainsäädännössä ja palkkavastuusta työsopimuslaissa.

Tilaajan yhteisvastuu liittyy EU:ssa valmisteilla olevaan ns. lähetettyjen työntekijöiden täytäntöönpanodirektiiviin. Komission direktiiviehdotus 21.3.2012 sisälsi ehdotuksen tilaajan yhteisvastuusta alihankkijansa lähetettyjen työntekijöiden vähimmäispalkkasaatavista ja virheellisesti pidätettyjen ennakonpidätysten ja sosiaaliturvamaksujen palauttamisesta. Asiamukaista huolellisuutta noudattanutta tilaajaa ei kuitenkaan pidettäisi yhteisvastuullisena. Direktiivin käsittelyssä yhteisvastuu ei ole saavuttanut riittävää kannatusta. Neuvostokäsittelyn 15.10.2013 jälkeen on todennäköisintä, että tilaajan yhteisvastuusta säädetään direktiivissä korkeintaan jäsenmaille vapaaehtoisesti käyttöön otettavana järjestelmänä.

TIVA-työryhmässä uudistustyö on syksyllä 2013 jatkunut siten, että parhaillaan on käynnissä selvitys väliraportin ehdotusten vaikutuksista yritysten hallinnolliseen taakkaan, rikosentorjuntaan ja harmaaseen talouteen. Selvitys on tehty yrityskyselyinä ja alustavat tulokset on käsitelty työryhmässä marraskuun

alussa. Alustavien tulosten mukaan YTJ-kanava vähentäisi yrityksille selvityselvällisyydestä aiheutuvaa hallinnollista taakkaa. Tilaajan yhteisvastuu aiheuttaisi yrityksille merkittävän hallinnollisen taakan, jonka lisäksi yritykset pitivät mahdollisuuksiaan selvittää sopimuskumppanilta palkkaukseen liittyviä tietoja käytännössä erittäin vaikeana toteuttaa.

Tilaajavastuulain yksi keskeinen toimiala on rakennusala. Rakennusalan eri osapuolia (RT, Rakennusliitto, Rakli, Tilaajavastuu Oy) kuultiin TIVA-työryhmässä lokakuussa 2013. Alan yhteinen näkemys on, että tilaajavastuulakia ei ole tarpeen muuttaa. Rakennusallalla on otettu käyttöön pakollinen veronumero ja 1.7.2014 on tulossa voimaan työmaakohtainen ilmoitusmenettely. Alan näkemys on, että mainitun uuden lainsäädännön hyvä täytäntöönpano on ensisijaista, vaikkakin tilaajan selvityselvällisyyteen kuuluvien tietojen mahdollisimman helppoa ja ajantasaista saatavuutta on syytä edistää. Ala esitti TIVA-työryhmän harkittavaksi työterveyshuollon järjestämisen lisäämistä selvitettävien tietojen joukkoon. Lisäksi ulkomaisten selvitysten nykyistä parempi saatavuus tulisi varmistaa.

Selvityselvällisyys ja sitä koskeva seuraamusjärjestelmä ja toisaalta tilaajan yhteisvastuu alihankkijansa velvoitteista ns. ketjuvastuuna ovat tilaajavastuusäätelynä toistensa vaihtoehtoja. TIVA-työryhmä on kolmikantaisesti asetettu ja se tekee päätöksensä konsensuspohjalta. Lausuntopalautteen ja TIVA-työryhmässä syksyllä käytyjen keskustelujen pohjalta on selvää, että tilaajan vastuusta alihankkijansa velvoitteista ketjuvastuuna ei saavuteta työryhmässä yhteisymmärrystä työnantajapuolen ja valvovan viranomaisen suhtautuessa yhteisvastuuseen hyvin kielteisesti.

→ Tilaajavastuulain käynnissä olevassa uudistamistyössä voidaan edetä nykyisen kaltaisen selvityselvällisyyden pohjalta siten, että selvityselvällisyyden toistuvat tai tahalliset laiminlyönnit sanktioidaan nykyistä ankarammin laiminlyöntimaksujärjestelmää kehittämällä joko ulottamalla nykyinen rakennusallaa koskeva korotettu laiminlyöntimaksu muille aloille tai muuttamalla laiminlyöntimaksu prosenttiperusteiseksi. Tässä vaihtoehdossa alihankkijansa alipalkkauksesta tietoisien tilaajan teon moitittavuus voitaisiin ottaa huomioon laiminlyöntimaksun korottamisperusteena. Ulkomaalaisen työvoiman osalta asianmukaista palkkausta voidaan edistää lisäämällä lähetettyjä työntekijöitä koskevaan lakiin tilaajalle tiedonantovelvoite viranomaistahosta, joka valvoo lähetettyjen työntekijöiden lain noudattamista (työntekopaikan AVI).

Tilaajan selvityselvällisyyden laajentamista sopimusaikaan selvitetään. Nykyisin alihankkijan on toimitettava tilaajalle veroja ja eläkemaksuja koskevat tiedot tilaajalle, jos sopimus kestää yli 12 kk. Mainittu tiedonantovelvoite voitaisiin asettaa tilaajan vastuulle sopimusaikaisena selvityselvällisyytenä, jonka laiminlyönti sanktioitaisiin tilaajavastuulain mukaisella laiminlyöntimaksulla. Sopimusaikaista selvityselvällisyyttä voidaan täydentää säätelyllä siitä, että alihankkijan tiedoista ilmenevät verolaiminlyönnit johtaisivat tilaajan selvityselvällisyyteen suorittaa verojen ennakonpidätys. Menettelyn olisi tarkoitus vastata nykyistä ennakoperintälainsäädännön selvityselvällisyyttä verojen pidätykseen suorituksista tilanteessa, jossa yritys ei ole rekisteröitynyt ennakoperintärekisteriin. Säätelyllä siis turvattaisiin verojen perintää tilanteessa, jossa yrityksellä on jo maksuhäiriöitä, mutta sitä ei vielä ole poistettu ennakoperintärekisteristä. Säätelyn vero-oikeudelliset kysymykset tulee arvioida valtiovarainministeriön kanssa. Säätelyn toteuttaminen edellyttää, että valmisteltava malli kohtelee yhdenvertaisesti koti- ja ulkomaisia yrityksiä.

Työryhmässä tarkastellaan myös muun lainsäädännön muutostarpeista tilaajan vastuun lisäämiseksi. Tarpeesta sulkea toistuvasti laiminlyönteihin syyllistynyt tilaaja julkisista hankinnoista käydään keskustelu

työryhmässä ja esitetään työryhmän näkemys. Poissuljentaperusteesta säädettäisiin hankintalainsäädännön kokonaisuudistuksen yhteydessä, jonka on tarkoitus käynnistyä loppuvuodesta 2013. Tarkastellaan kiskonnantapaisen työsyönnän oikeuskäytäntöä (OM) ja toisaalta mahdollisuutta säätää uudenlaisia hallinnollisia seuraamuksia työsuojeluasioissa, jotta erityisesti ulkomaalaisiin työntekijöihin kohdistuneisiin väärinkäytöksiin voitaisiin puuttua nykyistä tehokkaammin (STM). Asian valmistelu etenee STM:n johdolla. Todetaan, että kanne-oikeuskysymysten osalta ryhmäkanteen ulottaminen työoikeudellisiin asioihin kuuluu oikeudenhoidon uudistamisohjelman keskipitkän aikavälin hankkeisiin (OM).

Lisäksi ns. työurasopimuksessa on sovittu, että työterveyshuollon järjestäminen otetaan tilaajan selvitysvelvollisuuden piiriin. Muutos selkeyttää ja parantaa erityisesti vuokratyöntekijän asemaa.

→ **Työryhmä antaa loppuraporttinsa em. pohjalta vuoden 2013 loppuun mennessä. HE eduskuntaan siten, että uudistus voimaan 1.1.2015.**

2) Tilaajavastuusääntelyn muutostarpeiden arviointi lakiuudistuksen jälkeen

Tilaajavastuun jatkokehittämisen kannalta keskeiset muut toimenpiteet koskettavat erityisesti veronumerojärjestelmän laajentamista ja alipalkkauksen torjumista.

Rakennepoliittisessa ohjelmassa veronumerosta on seuraava linjaus:

2.7 Harmaan talouden torjumiseksi laajennetaan veronumeron käyttöä myös muilla toimialoilla kuin rakennusallalla.(...)

Veronumeron käytön laajentamista selvitetään osana hallitusohjelman mukaista ulkomaisen työvoiman käyttöä koskevaa kokonaisselvitystä. Harmaan talouden ministerityöryhmän 30.5.2013 tekemän linjauksen mukaisesti veronumeron ja rakennusalan urakkatietojen raportointivelvollisuuden laajentamista koskeva selvitys käynnistetään sen jälkeen, kun rakennusallaa koskevat velvoitteet ovat olleet voimassa noin vuoden. Selvitys käynnistetään siten vuonna 2015.

Alipalkkaus-kysymysten selvittäminen liittyy olennaisesti työehtosopimusjärjestelmän selvittämiseen, josta rakennepoliittisessa ohjelmassa on seuraava linjaus:

1.24* Työmarkkinajärjestöjen neuvottelu- ja sopimusjärjestelmää sekä sen osana paikallisen sopimisen pelisääntöjä koskevien neuvottelujen tuloksia hyödyntäen arvioidaan kolmikantaisesti lainsäädännön muutostarpeet. (TEM)

Työmarkkinajärjestöjen neuvottelu- ja sopimusjärjestelmää sekä sen osana paikallisen sopimisen pelisääntöjä koskeville kaksikantaneuvotteluille on varattu aikaa vuoden 2014 loppuun saakka. Vuoden 2015 alussa asia voi tulla valmisteltavaksi kolmikantapöytään.

Alipalkkaus-kysymysten selvittäminen liittyy myös tuomioistuinosprossin korvaavan hallinnollisen seuraamuksen säätämiseen työsuojeluasioissa. Hallinnollisen sanktion määrääminen alipalkkaustilanteessa edellyttää useassa tapauksessa työehtosopimuksen palkkamääräyksen tulkintaa. Edellä todetulla tavalla asian valmistelu etenee STM:n johdolla ja sitä käsitellään työsuojeluneuvottelukunnassa.

Ryhmäkanteiden ulottaminen muun muassa työoikeudellisiin asioihin kuuluu OM:n oikeudenhoito-ohjelman keskipitkän aikavälin hankkeisiin, mikä tarkoittaa valmistelun aloittamista seuraavalla hallituskaudella.

→ Veronumerosäätely muille toimialoille on mahdollista toteuttaa aikaisintaan vuoden 2015 loppupuolella sen jälkeen, kun rakennusalaalta on säätelyn toimivuudesta saatu kokemuksia. Alipalkkauskysymykset tulevat TES-järjestelmän kolmikantaratkaisuinä vuoden 2015 aikana. Kun mainitut ratkaisut on tehty, on mahdollista arvioida tilaajavastuusäätelyn muutostarpeet, ottaen mahdollisuuksien mukaan huomioon myös nyt toteutettavan lain kokonaisuudistuksen täytäntöönpanosta saatavat kokemukset.

2.9 Työvoima- ja koulutustarpeen ennakointi / Toimenpidesuunnitelma: Työvoima-, koulutus- ja osaamistarpeiden ennakointijärjestelmän kehittäminen (linjaukset hyväksytty Työ-, koulutus- ja elinkeinoasiain neuvostossa 11.6.2013)

Työvoiman kysynnän ja tarjonnan ennakointi

Toimenpide 1. Päätöksentekoa tukee parhaiten monipuolinen ennakointi, jossa laaditaan samoista lähtökohdista useita skenaarioita. Työvoima- ja koulutustarpeen ennakoinneissa laaditaan 3 - 4 tulevaisuusvaihtoehtoa, joihin liittyvät oletukset raportoidaan mahdollisimman läpinäkyvästi. Luodaan toimintamalli kansallisen tason pitkän aikavälin elinkeinorakenteen skenaariovaihtoehtojen luomiselle.

Vastuuorganisaatiot: TEM, VATT, OKM, OPH
Aikataulu 2013 - 2014

Toimenpide 2. Selvitetään, millä edellytyksillä ja miten koulutustarjontaa koskevien ennakointitietojen vaikutusta toimialarakenteeseen ja kansantalouden kehitykseen voidaan analysoida ennen koulutuksen tarjontaa koskevaa päätöksentekoa. VATT:n VATTAGE-malliin lisätään ns. työvoiman tarjontarajoite, jonka avulla voidaan analysoida toimialarakenteen kehitystä eri koulutustarjonnan vaihtoehdoilla.

Vastuuorganisaatiot: TEM, VATT, OKM, OPH
Aikataulu 2014 - 2015

Toimenpide 3. VATT:n VATTAGE-mallin tuloksien esittämisessä hyödynnetään PC-Axis-ohjelmaa (joka on isojen tilastotaulukoiden käsittelyyn kehitetty ohjelma). Sovellus mahdollistaa tulosten analyysin ja tarkastelun laajasti ja monipuolisemmin kuin yksittäisissä raporteissa. TEM:ssä toimialapalvelut kokoavat ennakointitietoja kaikkien saataville keräämällä niitä omaan palveluunsa.

Vastuuorganisaatiot: VATT
Aikataulu: 2013 - 2014

Toimenpide 4. Kehitetään toimialaennustetyön yhteyteen toimialojen yritysten henkilöstömäärään perustuva yritys rakenteen pitkän aikavälin ennakointimallia, jota hyödyntäen voidaan tunnistaa toimialojen sisäisiä yrittäjyyden potentiaaleja, kasvuyrityksiä ja niiden koulutus- ja osaamistarpeita.

Vastuuorganisaatiot: TEM, TEKES ja VATT yhteistyössä tarvittavien sidosryhmien kanssa.
Aikataulu: 2014 - 2015

Toimenpide 5. Koko työvoimaa koskevien työvoima- ja koulutustarpeiden ennakointien lisäksi tuotetaan erikseen toimialakohtaista työvoima- ja koulutustarpeita sekä työvoimatarjonnan kehitystä koskevaa ennakointitietoa. Selvitetään ensivaiheessa VATT:n edellytykset tuottaa toimialakohtaista työvoimatarpeiden ennakointitietoa. Opetushallitus tuottaa ennakointitietoa toimialakohtaisista määrällisistä uuden työvoiman koulutustarpeista. Lisäksi Opetushallitus tuottaa tutkintoennustetta hyödyntäen arvioita toimialojen keskipitkän aikavälin uuden työvoiman tarjontapotentiaalista. TEM tuottaa arvioita muusta työvoimapotentialista, kuten työttömät työnhakijat, työvoiman ulkopuolelta palaavat ja maahanmuuttajat.

Toimialakohtaisia ennakointituloksia jatkojalostetaan ja hyödynnetään systemaattisesti ja koordinoitusti TEM:n, Opetushallituksen ja muiden ennakointitiedontuottajien yhteistyönä. Ennakointitiedon jalostusastetta kasvatetaan eri hallinnonaloilla siten, että ennakointitulosten hyödyntäminen päätöksenteossa vahvistuu.

Vastuuorganisaatiot: TEM, VATT, OPH, OKM
Aikataulu: 2014 - 2015

Toimenpide 6. Toteutetaan laadullisia ennakointiselvityksiä koskien ammattialoja, joille on tyypillistä työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyvien ja ammatinvaihtajien keskimääräistä korkeampi määrä. Laaditaan eri sektorien välisenä yhteistyönä tarkennettuja ennakointiselvityksiä näille aloille, joilla on mittava avautuvien työpaikkojen kasvu edellä mainituista ”negatiivisista syistä”. Lisäksi laaditaan eri hallinnon alojen välisiä kokonaisarvioita em. alojen työvoimatarpeiden tyydyttämiseen tarvittavista kehittämistoimenpiteistä. Selvitykset tukevat Työelämä 2020-strategian toteuttamista.

Vastuuorganisaatiot: TEM, Tilastokeskus, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
Aikataulu: 2014 - 2015

Koulutus- ja osaamistarpeiden ennakointi

Toimenpide 7. Ennakoinnin kehittämishaasteena on määrällisten koulutustarpeiden ja laadullisten osaamistarpeiden ennakointiprosessien rajapintojen tunnistaminen ja näiden prosessien kehittäminen vuorovaikutteisesti toinen toistaan tukien. Kehitetään Opetushallituksessa uusi ennakoinnin toimintamalli, jossa toteutetaan samanaikaisesti alakohtainen koulutus- ja osaamistarpeiden ennakointiprosessi. Ennakointia kohdennetaan ennakointimallin testausvaiheessa rakennemuutosaloille.

Vastuuorganisaatiot: OPH
Aikataulu: 2014 - 2015

Toimenpide 8. Ennakointituloksista käytävän keskustelun vauhdittamiseksi laaditaan pelkistettyjä raportteja tuloksista ja oletuksista, joita ennakointiprosessiin liittyy. VATT ja Opetushallitus kehittävät yhteistyössä työvoima- ja koulutustarpeiden ennakointiprosessin yhteyteen pelkistetyn raportointimallin, josta käy ilmi keskeiset työvoiman kysyntään ja koulutustarpeeseen liittyvät keskeiset tulokset ja tuloksiin vaikuttavat taustaoletukset.

Vastuuorganisaatiot: VATT, OPH
Aikataulu: 2014 - 2015

Toimenpide 9. Opetushallitus kehittää Mitenna-malliaan siten, että tulokset ovat suoraan hyödynnettävissä eri koulutusasteiden päätöksenteossa. Aloittajatarpeiden lisäksi mallin tulee tuottaa ennakointitietoa tutkinto- ja opiskelijamääräistä. Lisäksi Opetushallitus kehittää ammattien ja koulutuksen vastaavuuden ennakointia sekä tähän liittyvää taustaoletusten raportointia.

Vastuuorganisaatiot: OPH
Aikataulu: 2014 - 2015

Toimenpide 10. Koulutustoimikuntien laadullisen ennakoinnin toimintamuotoja tulisi kehittää ja joustavoittaa. Koulutustoimikuntien ennakointiasiantuntemusta tulisi hyödyntää lisääntyvissä määrin esimerkiksi ajatushautomotyypisesti. Lisäksi tulee huomioida toimialarajat ylittävän ennakoinnin kehittäminen. Lisäksi koulutustoimikuntien laadullisen ennakoinnin tulee tukea nykyistä enemmän korkeakoulujen opetuksen sisältöjen kehittämistä korkeakoulujen autonominen asema huomioiden. Opetushallitus tukee koulutustoimikuntien laadullista ennakointia erityisesti valtakunnallisella ammatillisten osaamistarpeiden ennakoinnin mallilla (ns. VOSE-malli).

Vastuuorganisaatiot: OPH
Aikataulu: 2014 - 2015

Toimenpide 11. Opetushallituksen sähköistä ennakkoinnin tietopalvelua (ENSTI) kehitetään palvelemaan nykyistä paremmin alakohtaisten ennakointitietojen hyödyntäjien tarpeita. Jalostetaan määrällistä ja laadullista alakohtaista ennakointitietoa käyttäjäystävälliseen muotoon koulutuksen eri sidosryhmille.

Vastuuorganisaatiot: OPH, OKM
Aikataulu: 2013 - 2014

Toimenpide 12. Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnoiman aikuiskoulutuksen määrällistä ennakointia kehitetään siten, että koulutustarjonnan tarkoituksenmukaisia määriä voidaan perustellusti arvioida sekä erikseen nuorten ja aikuisten osalta että kokonaisuutena. Aikuiskoulutuksen ennakointi toteutetaan Opetushallituksessa siten, että ennakointitulokset on käytettävissä seuraavaan koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmaa valmisteltaessa.

Aikuiskoulutuksen ennakkoinnin kehittämisessä hyödynnetään määrällisen ja laadullisen ennakkoinnin yhteensovittamista. Erityisesti ennakoidut työelämän laadulliset muutokset huomioidaan osana aikuiskoulutustarpeiden määrällistä ennakointia. Aikuiskoulutuksen ennakkoinnissa otetaan huomioon myös ammattisiirtymät, väestön koulutustaso ja sen kehitys sekä osaamisen kasvattaminen omassa työssä.

Vastuuorganisaatiot: OPH, OKM
Aikataulu: 2013 - 2015

Kansainvälinen ennakointi

Toimenpide 13. Systematisoidaan kansainväliseen ennakointitoimintaan osallistumista ja varmistetaan, että Suomi on kiinteästi mukana keskeisissä Euroopan Unionin ja OECD:n ennakointihankkeissa. Kehitetään ministeriöiden keskinäistä yhteistyötä ja koordinoitua kansainväliseen ennakointitoimintaan osallistumisesta.

Vastuuorganisaatiot: OKM, TEM, OPH
Aikataulu: 2013 - 2014

Toimenpide 14. Opetushallitus kokoaa kansainvälistä työvoima-, koulutus- ja osaamistarpeiden ennakointitietoa ENSTI-tietopalveluun.

Vastuuorganisaatiot: OPH
Aikataulu: 2013 - 2014

Ennakkoinnin seuranta ja vaikuttavuus

Toimenpide 15. Ennakointitulosten toteutumista ja vaikuttavuutta arvioidaan TKE-ennakointijaoston toimesta. Seurannassa hyödynnetään aikaisempien toimialojen ja ammattiryhmien työllisyyttä koskevien ennakointien ja toteutuneen kehityksen suhdetta. Vaikuttavuutta arvioidaan koulutustarpeiden ennakointitulosten ja koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman aloittajatavoitteiden näkökulmasta. Kansallisen osaamistarpeiden ennakkoinnin osuvuutta arvioidaan mm. asiantuntija-arvioiden välityksellä sekä jo toteutettujen ennakkoinnin valtakunnallisten ESR-hankkeiden tuloksia arvioiden.

Vastuuorganisaatiot: TKE-ennakointijaosto
Aikataulu: 2014

Ennakointitoimijoiden yhteistyö sekä henkilöstöresurssien uudelleensuuntaaminen keskushallinnossa

Toimenpide 16. Ennakoinnissa tehtävistä valinnoista ja tuloksista käydään jatkuvaa vuoropuhelua työelämän järjestöjen ja muiden keskeisten sidosryhmien kanssa. Vuoropuhelua käydään sekä pysyvissä että määräaikaissä toimielimissä, kuten työmarkkina- ja aluefoorumeissa, työ-, koulutus- ja elinkeinoasiainneuvostossa, ja esimerkiksi koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman valmistelutyön aikana. Keskustelua käydään jo hyvissä ajoin ennen ennakointitulosten viimeistelyä.

Vastuuorganisaatiot: TEM, OKM, TKE-ennakointijaosto, ENKO2030-konsortio: TEM, OKM, STM, VM ja VATT
Aikataulu: 2014 - 2015

Toimenpide 17. Aloitetaan neuvottelut siitä, mikä on tarkoituksenmukaisin tapa laatia työvoiman poistumaennusteet ja ammattirakenne-ennusteet ottaen huomioon eri hallinnonalojen vastuut ja käytettävissä olevat henkilöresurssit. Koulutustarve-ennakoinnissa käytettävien perustietojen saatavuus ei kuitenkaan saa vaarantua. Erityisesti luokitusratkaisujen suhteen tulee tehdä tiivistä yhteistyötä eri toimijoiden välillä. Lisäksi mahdolliset uudet ratkaisut eivät saa tarkoittaa sitä, että työmarkkinoiden ja koulutuksen ennakointi eriytyisivät toisistaan.

Ratkaisuja pohdittaessa on selvitettävä mikä on kokonaistaloudellisesti ja työvoimaresurssien käytön kannalta paras tapa toteuttaa ennakoinnin tehtäväkokonaisuudet. Toteutetaan kokonaisarvio kansallisten työvoima-, koulutus- ja osaamistarpeiden ennakoinnin henkilöstöresurssien nykytilasta sekä ennakointityön mahdollisista uudelleenorganisointitarpeista lähitulevaisuudessa uudet ennakointitehtävät huomioiden.

Selvitetään ensivaiheessa VATT:n mahdollisuus tuottaa seuraavan koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman yhteydessä valtakunnalliset pitkän aikavälin poistuma- ja ammattirakenne-ennusteet.

Vastuuorganisaatiot: OKM, OPH, VATT, ENKO2030-konsortio: TEM, OKM, STM, VM
Aikataulu: 2013 - 2014

Toimenpide 18. Maakunnan liitot jatkavat edelleen alueensa koulutustarpeen keskipitkän ja pitkän aikavälin ennakointia. Liittojen ennakointityössä korostuu aluekehityslain mukaisesti alueen oman strategisen kehittämisen tukeminen. Opetushallituksen roolia alueellisen ennakoinnin tuessa arvioidaan uudelleen ottaen huomioon sille ennakoinnissa ehdotetut uudet tehtävät ja käytettävissä olevat henkilöresurssit tavoitteena keventää Opetushallituksen työtä alue-ennakoinnissa. Opetushallituksen alueellisen ennakoinnin tuki painottuu jatkossa ammattien ja koulutuksen välisen vastaavuuden ennakointitulosten välittämiseen.

Vastuuorganisaatiot: OKM, TEM, VATT, OPH
Aikataulu: 2014

Toimenpide 19. Eri aikavälejä koskevan ennakointitiedon hyödyntämismahdollisuuksia tulee arvioida vuorovaikutteisesti tiedon tuottajien ja hyödyntäjien välillä. Kartoitetaan eri alueilla käytettävät työvoima-, koulutus- ja palvelutarpeiden ennakointimenetelmät ja portaalit ja selvitetään, onko tarvetta tiiviimmälle alueiden väliselle ja alueiden sisäiselle yhteistyölle.

Vastuuorganisaatiot: TEM, ELY-keskukset
Aikataulu: 2014

3.8 Julkiset hankinnat

3. Julkisen palvelutuotannon tuottavuus

3.8 Hankintalain kokonaisuudistus: *Hankintalain kokonaisuudistus valmistellaan EU:n julkisten hankintojen direktiivi uudistuksen pohjalta. Kokonaisuudistuksessa valmistellaan ehdotukset mm. hankintamenettelyjen yksinkertaistamiseksi, erilaisten laatutekijöiden huomioimiseksi, pk-yritysten tarjouskilpailuun osallistumismahdollisuuksien parantamiseksi, kynnysarvojen nostamiseksi sekä valitusmenettelyn tiukentamiseksi. (TEM)*

Vastuutus: Päävastuullinen TMO/KIL / Elise Pekkala ja Markus Ukkola. Muut tahot: STM/Markus Seppelin, Kirsi Talonen, TEM/EIO/SKA/ Mari Pantsar, Ulla-Maija Laiho (EIO: Cleantech-julkiset hankinnat VNPP toimeenpano; INKA-ohjelman sisään innovatiivisten hankintojen painotukset; Sote-palvelujen hankintamenettelyjen uudistus / yritysten markkinoillepääsy):

Suomen hankintalainsäädännön kokonaisuudistus toteutetaan helmikuussa 2014 annettavien uusien EU-direktiivien mukaisesti. Samassa yhteydessä huomioidaan myös hallitusohjelman kirjaukset. Tavoitteena on tehdä menettelyistä mahdollisimman joustavia ja käytännön hankintatoimeen sopivia niissä rajoissa, mitä direktiivin määräykset sallivat. Itse kilpailuttamisvelvoitteen sisältö ja keskeiset periaatteet säilynevät nykyisellään, mutta soveltamisalaan ja lähes kaikkiin hankintaprosessin eri vaiheisiin tullee tarkennuksia.

Ostajalla säilyisi edelleen määräysvalta hankinnan sisältövaatimuksiin. Hankintojen ulkoistamiseen ja laatuvaatimuksiin liittyviä linjauksia voidaan myös huomioida parhaillaan valmisteltavana olevan kuntalain uudistuksen yhteydessä osana kunnan palvelusuunnitelmaa.

Direktiiveissä tulee olemaan yhteensä noin 300 artiklaa ja niitä selventäviä johdantokappaleita. Kokonaisuus kattaa 11 pääosaa. Työn laajuus ja tiukka aikataulu edellyttävät nopeaa ja systemaattista kansallista valmistelua. Hankintalakia valmisteleva työryhmä ja sen työtä ohjaava seurantaryhmä asetetaan lokakuun 2013 loppuun mennessä, kokonaisuudistuksen aikataulutavoitteena on uusien lakien voimaantulo 1.1.2016.

Hankintalakia valmistellaan kaksipuolaisessa menettelyssä. Työtä ohjaavaan seurantaryhmään kootaan laajasti ostajia, myyjiä ja eri sidosryhmiä edustavia tahoja. Suppeamman valmisteluryhmän kokoonpanossa painottuu käytännön hankintatoiminnan osaaminen. Valmisteluryhmän työn sujuvuuden varmistamiseksi on tärkeää, että valmisteluryhmä kuulee laajasti eri kokonaisuuksia työstäessään kyseisen sektorin asiantuntijoita.

Työryhmälle on annettava noin vuosi aikaa hallituksen esitysten valmisteluun. Tarvittaessa lakipakettia käsitellään hallituksen iltakoulussa. Lausuntovaiheen ja käännöstyön oli syytä olla valmiita keväällä 2015 siten, että hallituksen esitys annetaan eduskunnalle viimeistään alkusyksystä 2015. Lakipaketti sisältäneen 3 tai 4 erillistä sektorikohtaista lakia hankintamenettelyistä. Lait tulisivat voimaan direktiivien mukaisessa aikataulussa helmikuussa 2016.

Direktiivit edellyttävät myös valvontajärjestelmän luomista ja neuvonnan järjestämistä. Näistä aiheutunee kustannuksia vuoden 2016 alusta lukien. Kuntaliiton kanssa yhteistyössä organisoidun neuvonnan kustannus on tällä hetkellä 250 000 euroa vuodessa. Jos valvonta organisoidaan esimerkiksi KKV:n yhteyteen, edellyttää se valitusta laajuudesta riippuen 4-8 henkilötyövuoden lisäystä viraston resursseihin.

Menettelyiden uudistaminen antaa uusia vaihtoehtoja kilpailuttamiseen. Keskeistä on luoda nykyistä käytännönläheisempää ja konkreettisempää ohjausta siitä, kuinka lain tarjoamia eri mahdollisuuksia voidaan erityyppisissä hankinnoissa parhaiten hyödyntää. Oikean kilpailuttamistavan valinnalla säästetään ostajan hallinnollisia kustannuksia ja myös yritysten hallintotyön määrää.